

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

113199

YEREL TARİH KONULARININ SOSYAL BİLGİLER (6. SINIF)
PROGRAMI TARİH ÜNİTELERİ İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİNE YÖNELİK
BİR UYGULAMA: PASİNLER ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hasan IŞIK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hamza KELEŞ

ANKARA - 2002

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Hasan IŞIK'a ait YEREL TARİH KONULARININ SOSYAL BİLGİLER
(6. SINIF) PROGRAMI TARİH ÜNİTELERİ İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİNE
YÖNELİK BİR UYGULAMA: PASİNLER ÖRNEĞİ adlı çalışma, jürimiz tarafından
Tarih Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

Üye : Doç. Dr. Hamza Kalez (Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Cengiz DÖNMEZ

ÖZET

Bu araştırmada, yerel tarih öğretimi ve yerel tarih konularının işlenmesinin öğrencinin tarih dersine olan yaklaşımına ve tutumuna olan etkisi üzerinde durulmaktadır.

Araştırmanın amacı, yerel tarih öğretiminin önemini belirlemek ve yerel tarih konularının derslerde işlenmesi ile öğrenci üzerindeki etkisini tespit etmektir.

Bu araştırmanın birinci bölümünde yerel tarih ve öğretimine, yerel tarih öğretiminde yöntem, yerel tarih öğretiminin pedagojik temellerine, yerel tarihe ilişkin konulara, sosyal bilgiler tarih müfredat programlarında yerel tarihe ilişkin amaçlara yer verilmiştir. İkinci bölümde yerel tarih konularının sosyal bilgiler (6. Sınıf) programı tarih üniteleri ile ilişkilendirilmesine yönelik yapılan uygulamaya yer verilmiş; problem tanımlanmış, hazırlanan örnek müfredat programı verilmiş, uygulamada kullanılan ön test-son test sorularının değerlendirilmesi yapılmış, uygulama sırasındaki öğrenci yaklaşımlarına ve yapılan gezi-gözleme, uygulamanın yapıldığı öğrencilere verilen araştırma-inceleme ödevlerinin değerlendirilmesine yer verilmiş, probleme ilişkin bulgular ve yorumlar ele alınmış, sonuç ve öneriler açıklanmıştır.

Uygulama Erzurum Pasinler ilçesi Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde yapılmıştır.

Bu araştırma kapsamında yapılan uygulamada kullanılan ön test-son test soruları ve yerel tarihle ilişkilendirilmiş örnek müfredat programı araştırmacı tarafından hazırlanmış ve uygulanmıştır.

SUMMARY

This research concerns the teaching of local history and effect the local history has on the approach and attitude of the student to this subject.

The aim of this research is to clarify the importance of teaching local history and its effects on students while teaching its various aspects.

The first part of this research deals with local history, the teaching of local history, the methods of teaching local history, the pedagogical basis of teaching local history, the subjects related to local history, and the relation between social science, and the aspects of history in accordance with the aims of local history teaching. The second part concerns the method of connecting the local history lessons to the history units of the social science (6. Class) programme. The problem is defined, a model curriculum is given and the pre-test and final-test questions which are used in the application of the program are evaluated. Moreover, the students' attitudes and observations and also evaluations of assignment given to the students have been included. Findings and comments related to the problem have been referred to. At the end conclusions and suggestions are discussed.

This research was carried out during the social science lessons at the Mehmet Akif Ersoy Elementary School in Pasinler near Erzurum.

The pre-test and the final-test and the model curriculum concerning the relation between the results of the tests and local history have been prepared and applied by the researcher.

ÖNSÖZ

Tez danışmanım sayın Doç. Dr. Hamza KELEŞ ile yerel tarih öğretimi üzerine bir çalışma yapmayı uygun gördük. Bunun üzerine görev yaptığım Erzurum İli Pasinler İlçesi Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu 6. Sınıflarına yönelik yerel tarih öğretimi üzerine bir uygulama yapmaya karar verdim.

Bu araştırmada kullanmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığının hazırlamış olduğu 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi genel müfredat programı doğrultusunda, yerel tarih konularıyla (Pasinler tarihi) tarih konularının ilişkilendirilmesiyle oluşturulan örnek bir müfredat programı hazırladık.

Hazırlanan bu örnek programı 2001-2002 eğitim-öğretim yılının I. döneminde ilgili okulda uyguladık. Program çerçevesinde; öğrencilere ön test ve son test uygulanması, yerel tarih öğretimiyle ilgili öğrencilere araştırma-inceleme ödevlerin verilmesi, gerekli yerlere gezi-gözlem yapılması gibi çalışmalarda bulunduk. Uygulamayla birlikte yerel tarih öğretimi ile ilgili literatür taranarak ayrıntılı bilgi edinilmiş ve elde edilen bilgiler çalışmada yer almıştır.

Bu araştırmada, yerel tarih öğretimi dikkate alınarak yapılan tarih öğretiminin, öğrenci üzerinde etkili olduğu ve öğrencinin tarih dersine olan yaklaşımını olumlu yönde etkilediğini açıklamaya çalıştık. Yerel tarih öğretiminin; yakından-uzaya, bilinenden-bilinmeyene, somuttan-soyuta gibi öğrencinin pedagojik özelliklerine de uygun olduğunu gördük.

Bu araştırmanın tarih ve yerel tarih öğretimi alanında yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Çalışmanın planlanmasından sonuçlanmasına kadar ki her aşamasında değerli yardımlarını ve yol göstericiliğini esirgemeyen tez danışmanım sayın Doç. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, tez boyunca fikirlerine başvurduğum, çalışmanın düzenlenmesi ve yazılması aşamalarında katkılarını esirgemeyen sayın Dr. Bahri ATA'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GRAFİKLER.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

YEREL TARİH ve ÖĞRETİMİ

1.YEREL TARİH VE ÖĞRETİMİ.....	22
2.YEREL TARİH ÖĞRETİMİNDE YÖNTEM.....	30
3.YEREL TARİH ÖĞRETİMİNİN PEDAGOJİK TEMELLERİ.....	34
a. Somuttan Soyuta İlkesi.....	36
b. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi.....	37
c. Yakından Uzağa İlkesi.....	38
d. Açıklık İlkesi.....	39
e. Hazır Bulunuşluk İlkesi.....	39
4. YEREL TARİHE İLİŞKİN KONULAR.....	40
4.1. Çocuk ve Çevre.....	40
4.2. Okul ve Çevre.....	42
4.3. Tarih ve Coğrafya.....	44
4.4. Yerel Tarih ile Ulusal Tarihin İlişkilendirilmesi.....	47

4.5. Yerel Tarih Öğretiminde Gezi-Gözlem Yöntemi.....	49
4.6. Yerel Tarih Öğretiminde Müze.....	52
5. SOSYAL BİLGİLER TARİH MÜFREDAT PROGRAMLARINDA YEREL TARİHE İLİŞKİN AMAÇLARA GENEL BİR BAKIŞ.....	54

II. BÖLÜM

UYGULAMA

1. UYGULAMA.....	59
1.1. Problem Cümlesi.....	60
1.2. Uygulamanın Sınırlılıkları.....	60
1.3. Uygulanan Örnek Müfredat Programı.....	60
a. Genel Müfredat Programı (6-A).....	61
b. Yerel Tarihle İlişkilendirilmiş Örnek Müfredat Programı (6-B).....	63
1.4. Uygulamanın Yapılışı.....	65
1.5. Ön Test-Son Test Sorularının Hazırlanışı.....	65
1.6. Ön Test Sonuçları ve Değerlendirme.....	66
1.7. Son Test Sonuçları ve Değerlendirme.....	69
1.8. Ön Test-Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	71
1.9. Verilerin Analizi.....	73
1.10. Uygulamanın Yapıldığı Sınıftaki Öğrencilerin Yaklaşımları.....	75
1.10.1. Hasankale Gezisi.....	77
1.10.2. Erzurum Gezisi.....	79
2. GENEL SONUÇ.....	81
3. ÖNERİLER.....	83
4. KAYNAKÇA.....	87
5. EKLER.....	96

KISALTMALAR ÇETVELİ

Akt.	: Aktaran
And.	: Anadolu
Arş. Gör.	: Araştırma Görevlisi
Bil.	: Bilim
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Ens.	: Enstitü
F.	: Fakülte
G.E.F.	: Gazi Eğitim Fakültesi
G.Ü.	: Gazi Üniversitesi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
No	: Numara
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Ünv.	: Üniversite
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Sos.	: Sosyal

GRAFİKLER ÇETVELİ

<u>No</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa</u>
1.6.	KARŞILAŞTIRMA SINIFI (6-A) ÖN TEST	67
1.6.	UYGULAMA SINIFI (6-B) ÖN TEST.....	68
1.7.	KARŞILAŞTIRMA SINIFI (6-A) SON TEST	69
1.7.	UYGULAMA SINIFI (6-B) SON TEST.....	70
1.8.	ÖN TESTLER KARŞILAŞTIRMA GRAFİĞİ.....	72
1.8.	SON TESTLER KARŞILAŞTIRMA GRAFİĞİ.....	72

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Uygulama ve Karşılaştırma Sınıflarının Ön Testte Aldıkları Puanların Ortalamaları.....	73
Tablo 2: Uygulama ve Karşılaştırma Sınıflarının Son Testte Aldıkları Puanların Ortalamaları.....	73
Tablo 3: Uygulama ve Karşılaştırma Sınıflarının Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız t-testi Analizi.....	74
Tablo 4: Uygulama ve Karşılaştırma Sınıflarının Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız t-testi Analizi.....	74
Tablo 5: Uygulama Sınıfının Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımlı t-testi Analizi.....	75

GİRİŞ

Sosyal Bilgiler ve Tarih

Sosyal bilimler genel olarak, insanların diğer insanlar ve toplumlarla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplin topluluğu olarak ifade edilir. Günümüzde sosyal bilimler “değişmenin bilimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Paykoç, 1991:2).

Sosyal bilimler, bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir; ilgilendiği esas konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliğidir; amaç beşeri anlayışın gelişmesidir. Sosyal bilimler dendiği vakit, fen, matematik, güzel sanatlar, felsefe disiplinlerinin dışında yer alan ve insan ve insanın oluşturduğu olguları konu alan disiplinler akla gelmelidir (Köstüklü, 1999:9). Bunlar: Tarih, coğrafya, hukuk, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, eğitim, ekonomi vs. olarak belirlenebilir. Bu bakımdan her şeyden önce sosyal bilimlerin konusu, insan ve insanın faaliyetleri ile insanın geliştirdiği sistem, düşünce ve kurumlar ile kültürleri ele almaktır.

Sosyal bilimler öğretimi ise; eğitimin, çağdaş uygarlığın zorunlu kıldığı sosyal olgunluğu, uyumu sağlayan ve geliştiren bir alan olarak ele alınmaktadır. Sosyal bilimlerin öğretimi bireyin ve toplumun sürekli bir değişim süreci içinde olduğunu kavraması, bu değişimin nedenlerini anlamasını ve gelecekteki durumu ile ilgili bilgi sahibi olmasını sağlamak ve kendi başına kanıtları değerlendirerek bağımsız yargıya varma yeteneğini geliştirmesini amaçlayan bir öğretim alanıdır (Özçelik, 1996:1-2).

Bugün okullarımızda okutulan sosyal bilgiler dersi pek eski olmayan bir derstir. Sosyal bilgiler dersi 1968-1969 öğretim yılında bütün ilkokullara resmen girmiştir. Bu ders ilk girdiği yıllarda yaygın olarak, Tarih-Coğrafya-Yurttaşlık Bilgisi konularının birleştirilmesi olarak algılanmıştır. Fakat gerçekte ise sosyal bilgilerde, Tarih-Coğrafya-Yurttaşlık konuları ağırlıklı bir şekilde yer almaktadır; ama bu yer alış, bireyin sosyal ve fizik çevresinin ve bu çevreyle olan ilişkisinin incelenmesinde

doğal olarak bu üç ders konularından bazılarının ele alınması biçimindedir. Yoksa, mevcut konuların birleştirilmesi şeklinde değildir (Güngördü, 1998:130).

1926, 1930, 1932, 1936 programlarında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine ilkokul 4. ve 5. Sınıflarda ve ortaöğretimin I. kademesinde ayrı ayrı yer verilmiş, İlkokul 4.ve 5. sınıflarda 1962 programıyla bu derslerin yerine Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi konulmuştur. 1968 programında ise, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri sosyal bilgiler olarak tekrar değiştirilmiş, ilkokul dördüncü ve beşinci sınıflarda beş saat, ortaokul I. kademenin birinci ve ikinci sınıflarda haftada beş, üçüncü sınıfta ise dört saat okutulmuştur (M.E.B., 1968).

İlköğretim sosyal bilgiler dersi ilk zamanlardan itibaren uygulanmıştır. Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri birleştirilerek 1968 yılında ilkokul 4. ve 5. sınıflarında ve daha sonrada 1973'te ise orta okul kısmında sosyal bilgiler dersi uygulanmıştır. Fakat daha sonra Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi şeklinde üç ders haline getirilmiştir. 1997-1998 öğretim yılından itibaren yukarıdaki üç ders tekrar birleştirilerek ilköğretim okullarının 6. 7. ve 8. sınıflarında Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi şeklinde yeniden uygulama başlanmıştır.

Sosyal bilgiler dersinin genel amacı, öğrencileri vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları, toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri ve ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden bilgilendirmektir.

Sosyal bilimler içerisinde tarihin önemli bir yeri vardır. Bu bilim içerisinde ele alınan tarih; geçmişte olan olaylar veya bunlar hakkındaki belgelerin verileridir (Köstüklü, 1999:11).

Bugüne kadar tarihin çeşitli tanımları yapılmıştır. Tarih, en basit ifadeyle “geçmişin bilimi” olarak tarif edilmiştir Fransız Annales Okulu kurucularından Marc Bloch “zaman içinde insanların ilmi” şeklinde tanımlamıştır (Özçelik, 1996). Fransız

Devrimi'ne karşı muhafazakar tepkinin biçimlenmesinde en önemli rolü oynayan ve 19. yüzyılda bilimsel tarihçiliğin temellerini atmış kişi olan Leopold Von Ranke “geçmişin muhakemesini yapma, gelecek çağların yararına bugün için dersler çıkarma görevini üstlenen bir bilim” olarak tarihi tanımlar (Tosh, 1997:15). 17. yüzyılın en büyük Osmanlı tarihçisi olan Katip Çelebi Arapça Fezleke'sinin önsözünde tarihin tanımını yapmıştır. Ona göre “Tarih; toplulukların ahvali, belde, adet ve an'anelerini, halkın sanat, ensab ve vefayatlarını bildiren müstakil bir ilim”dir (Akt.: Kütükoğlu, 1974:4). Sosyal tarih akımının büyük temsilcilerinden olan biri olan Fernand Braudel ise tarihi tanımlamak için şu cümleleri seçmiştir. Braudel; “Tarihi; geçmiş hal ve gelecekteki mesleki kabiliyet ve bakış açılarının bir araya gelmesidir” şeklinde tanımlar (Kütükoğlu, 1990: 1-2).

İşte ilk zamanlardan itibaren değişik şekillerde tanımlanmış olan tarih en genel anlamda “İnsan topluluklarının yaşayışlarını, kültür ve medeniyet alanındaki ilerlemelerini, yer ve zaman belirterek, neden-sonuç ilişkisi içerisinde objektif olarak inceleyen bir bilim dalıdır” şeklinde tanımlanır.

Hiç şüphesiz tarih, topluma ve bireylere, belleğin kişilere sağladığı yararı sağlar. Bu nedenle tarih, belirli bir yaşam süresinin ve mekanın ötesine geçerek, değişik amaçlara hizmet eden ve değişik biçimler alan kolektif bir hatırlamadır.

Tarih Öğretimi

İnsanlığın ortak belleği olarak nitelendirilen tarih ilmi, geçmişten ders çıkartılarak gelecekte faydalanılması bakımından çok önemli olan bir bilimdir. İşte bu nedenle tarih öğretimi meselesi de önemli bir yer tutmaktadır ve tarihin öğretimi konusu da tarih ilminin önemi kadar büyüktür.

Davranış değişikliklerinin ancak öğrenme etkinlikleri sonucu gerçekleşebileceğini savunan eğitimcilere göre öğretme, herhangi bir öğrenmeyi sağlama faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeye göre ise, önceden tespit

edilmiş hedeflere en etkili biçimde ulaşmak üzere uygun yöntem, personel, araç ve gereç kullanmak sürecine verilen isimdir (Fidan, 1986:17).

Tarih öğretimi ise, bireyin ve toplumun sürekli bir değişim süreci içinde olduğunu kavraması, bu değişimin nedenlerini anlamasını ve gelecekteki durumu ile ilgili bilgi sahibi olmasını sağlamak ve kendi başına kanıtları değerlendirerek bağımsız yargıya varma yeteneğini geliştirmesini amaçlayan bir öğretim alanıdır.

Tarih, insanlık için çok önemli bir bilim olmakla beraber ne yazık ki öğretimi günümüze kadar gerçek anlamda yapılamamıştır. Fakat tarihin öğretimi konusunda bugüne kadar yapılan çalışmaların sayısı sınırlı olmakla beraber son yıllarda bazı gelişmeler de olmuyor değildir. Özellikle 20. yüzyıl itibariyle dünyada sosyal bilimler öğretimi ve tarih öğretimi konusunda Fransız Annales Okulu ve üyeleri, başta da Fernard Braudel ve Emanuel Le Roy Ladure olmak üzere büyük bir atılım yapılmıştır. İşte Annales Okulunun attığı bu adım gerek batı ülkelerinde gerekse ülkemizde tarih eğitimi ve öğretimi konusunun öneminin anlaşılmasında önemli belli bir mesafenin alınmasını sağlamıştır.

Özellikle son yıllarda üniversitelerimiz tarih öğretimi alanında yüksek lisans ve doktora programları açarak (1998 yılı itibarıyla) öğretimi bilimsel esaslara oturtmaya başlamıştır ve bunun sonucunda tarih eğitimi konusunda yeni yeni araştırmalar ve eserler ortaya konulmaya başlanmıştır.

Tarih öğretimi konusunda ülkemizde yazılan eserlere genel olarak bakacak olursak bu alanda yazılan ilk eser olan Fuat Baymur'un "Tarih Öğretimi", Fersun Paykoç'un "Tarih Öğretimi", Salih Özbaran'ın "Tarih ve Öğretimi", Ömer Lütfi Göksel'in "Tarih Konularını Canlandırma", Felsefe Kurumu'nun 1975 yılında düzenlediği seminer (Sunulan tebliğler, 1977'de kitap haline getirilmiş olup, tarih öğretimiyle ilgili bilgiler yer almaktadır.), Mustafa Safran'ın "Tarih Eğitimi ve Öğretimi" üzerine yazılmış makaleleri ve tarih öğretimi konusunda yaptığı çalışmalar, Nuri Köstüklü'nün "Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi", gibi eserleri

dikkate şayandır. Fakat maalesef, tarih öğretimi konusunda her ne kadar yeni çalışmalar yapılsa da bu çalışmaların sayısı sınırlıdır.

İbn Haldun (Akt.: Köstüklü, 1999:11)'un belirttiği üzere milletlerin hayatı da insan hayatına benzer. Bu yüzden, toplumların veya milletlerin varlıklarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri, onlar için bir hafıza niteliğinde olan tarihi öğrenmeleriyle doğru orantılıdır. Bu açıdan tarih öğretiminin önemli bir yeri bulunmaktadır.

Paykoç (1991:8)'un belirttiği gibi, gerek ülkemizde, gerekse diğer ülkelerde tarih başlı başına bir alan olarak kabul edilmekte ve öğretim kurumlarında okutulmaktadır. Tarih öğretimi insanın ve toplumun gelişmesini amaçlamaktadır.

Bireylerin olumlu bir hayat görüşü geliştirmeleri, toplumca beklenen ve gerek duyulan tavır, bilgi ve becerileri kazanmaları, bu alandaki başarıya bağlı olup, o da bu bilim dalındaki öğretimde uygulanacak yöntemlerin hedeflenen davranışlarla, bilim dalının niteliği ve çağdaş imkanlarla uyumlu olmasına bağlı bir husustur (Alkan, 1998: 90-91).

Tarih öğretiminin kültürel mirasımızın önemli bir parçası olması, karşılaştırma, çözümleme, sentez ve öteleme gibi eğitimsel becerileri geliştirmesi, her öğrencinin bilmesi gereken fikir ve kavramları vermesi, geniş bir literatürü içermesi, dünya vatandaşlığı için eğitimde önemli bir unsur olması, okul hayatına katkıda bulunması, yerel konumumuzun gelişimini anlamamıza yardım etmesi, yaşama uyum sağlamada öğrencilere yardımcı olması, empatiyi beslemesi, öğrencileri iyi birer vatandaş ve milletin sadık taraftarları yapması, toplumu kaynaştırması bakımından önemli ve gereklidir (Nichol, 1996:3-4). Öğrencilere ait oldukları grubun geçmişine saygı duymaları gerektiğini ve ahlaki kuralların yerleşmesini sağlar (Safran, 1997:2). Ayrıca tarih öğretimi öğrencilerin kavramları öğrenmelerini ve analiz etmelerini sağlar (Candan, 1998:12).

İnsanın, tarihi öğrenme ihtiyacını hissetmesinin en başta gelen sebebi merak unsurudur. İnsanlar dünyanın ve insanlığın geçmişi hakkında bilgi edinmek ister. İnsan dünyada gördüğü olaylar karşısında düzensiz ve kopuk bilgilere sahip olmaktan rahatsızlık duyar. Bu durum karşısında olaylarda bir sıra ve düzen arar. Bu doğrultuda insanların tarihe olan ilgisi artar.

İnsanlar dünyanın ve insanlığın geçmişi hakkında bilgi edinmek istedikleri gibi kendi şahsi tarihleri ile de yakından ilgilenirler. İnsanlar bu yolla kendilerini köklendirecek ve tarihe bağlayacak bir bağ da oluşturmak istemektedirler. İnsanlık o kadar geniş ve o derece soylu bir bütündür ki sadece bu bütünün bir ünitesi olmak, ancak pek az sayıda kimseyi tatmin edebilir. İnsanların büyük çoğunluğu bu bütün içinde kendi özel yerlerini kesinlikle bilmek istemektedirler. Bir ailenin ferdi, bir çevrenin insanı, bir milletin mensubu olan şahıs, kendi kişiliğini bulmada oldukça başarılı olur. Böylece tarih öğrenen öğrenciler, yaşadıkları toplumun değerini anlama, ülkesini ve geçmişini tanımada geçmiş zamanlarda yaşanan zorlukları görerek bugün ile karşılaştırma yapma imkanını bulurlar (Özçelik, 1996: 9-10).

Özbaran (1998:27-28)'in da belirttiği gibi tarih beşeri görüntüyü yansıtır; bu yüzden eğitimimiz için yalnızca geçmişimizi değil; günümüzde de olup biteni anlayabilmemiz için çok gerekli olan bir öğedir.

John Dewey (Çev: Ata, 2000:43)'e göre tarih sadece geçmişin kaydı olarak görülürse, onun ilköğretim programlarında büyük bir rol oynamasını iddia etmenin her hangi bir dayanağını bulmak güçleşir. Geçmiş geçmiştir ve ölümler kendi ölmüş vukuatları ile görmülmeye güvenle terk edilebilir. Günümüzde pek çok acil talepler ve geleceğin eşiğine pek çok çağrılar varken, çocuğun ebediyen gitmiş olana derinden dalmasına izin vermek uygun değildir. Ama tarih, sosyal hayatın biçimleri ve kuvvetlerin muhasebesi olarak düşünülürse o zaman değişir. Sosyal hayat her zaman bizimle birlikte; o, geçmiş ve şimdi farklarına ilgisizdir. Burada şimdi yaşanılması ile geçmişte yaşanılması sadece hafif bir an meselesidir. Sosyal hayat insanları birbirine yaklaştıran ve birbirinden uzaklaştıran güdülerini gösterir ve hangisinin arzuya değer, hangisinin zararlı olduğunu bildirir. Tarih, bir bilim adamı

olarak tarihçi için ne olursa olsun, eğitimci için –oluş sürecini ve organizasyon türlerini açıkça ortaya koyan bir toplum çalışması olarak- aracısız bir sosyoloji olmalıdır. Şimdiki zamanda mevcut olan toplum, çocuğun irdeleyemeyeceği derecede hem çok karışık, hem de çok yakındır. Çocuk, onun ayrıntılı labirentlerini dolaşmada hiç bir ipucu bulamaz ve düzenleme görüş açısını elde edebileceği hiç bir zirveye de çıkamaz.

Tarih Öğretiminin Amacı

Tarihin öğretilmesi son derece önemlidir ve bu nedenle tarihin öğretimi, gerektiği şekilde, çağdaş eğitim kuralları doğrultusunda yapılmalıdır. Şüphesiz ki burada akla şu soru gelmektedir: “Tarihin öğretiminde amaçlanan nedir? Yani tarih öğretiminin amaçları nelerdir?

Günümüzde uygulanan öğretim programlarında bir dersin öğretim metodunu belirtirken önce o dersin amaçlarını vermekte büyük bir fayda vardır. Verilen derslerin amaçları, öğretim çalışmalarında yolumuzu aydınlatan birer ışıktır.

Tarih öğretiminden uluslar ve insanlık genelde çok şey beklemiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru orta öğretimde tarih ve coğrafya eğitimi ulusalcı ideolojilerin yerleştirilmesi ve ulusal kimliğin oluşturulması amacıyla kurumsallaştırılmıştır. Ulusçu ideolojinin insanlığa çok acılı I. ve II. Dünya savaşını yaşatmasından sonra barışın sağlanması dünya gündeminin öncelikli konusu haline gelmiştir. Ama II. Dünya Savaşı sonrasında başarılabilen ancak soğuk savaş döneminin iki kutuplu dünyası oldu. Kurulan dehşet dengesi nedeniyle büyük savaşlar çıkmadı; ama dünya sürekli bir gerilim yaşadı. 1989’da Sovyetler Birliği’nin çözülmesiyle bu gerilim kalktı ama dünya bu kez etnik kimlik merkezli çok sayıda yerel savaş yaşadı. Tüm bu gelişmeler tarih öğretiminden beklentilerin yönünü yeniden değiştirdi. Tarih öğretiminden gençlere barışçı bir tarih bilinci sevk etmesi beklenmeye başlandı. Bu kısa tarihsel gelişme öyküsü bize açıkça göstermektedir ki, modern toplum tarih öğretimini kendi toplumsal mühendislik yaklaşımının temel araçlarından biri olarak görmektedir (Tekeli, 1998:1-2).

Tarih; Türk çocuklarına, yurtlarının neresi olduğunu, yurtlarında geçen önemli ve dikkate değer olay ve savaşları, aralarında yaşayan kavim ve milletleri, dikkati çeken değerli büyük ve önder kişileri, bu kişilerle atalarının neler yaptıklarını ve yaşama tarzlarını öğretmek amacıyla okutulmaktadır (Koçyiğit, 1986: 59-60). Tarih ayrıca çocuklara, içinde bulunduğumuz zamanı kavratmak amacını da güder. Tarihin bir amacı da çocuklara ibret dersi vermektir. Fransız Bossuet “Tarihi örnek almaları için, hiç olmazsa hükümdarlara okutulması” gerektiğini söylüyor. Günümüzde egemenlik hükümdarlardan milletlere geçtiğine göre bu ibret dersinden bütün milletlerin nasıl mahvolmak tehlikesiyle karşı karşıya geldiklerini, içine düştükleri durumu ve yok olduklarını buna karşılık el ele veren ve milli birliklerini koruyan milletlerin en büyük tehlike ve zorlukları nasıl yendiklerini gösteren tarihten daha iyi bir belge ve bilim dahı yoktur (Koçyiğit, 1986: 61).

John Dewey’e göre (Akt: Baymur, 1964:12) tarih öğretiminin amacı, öğrencilere sosyal hayatın gerçeklerini sezdirmek, insanları birlikte harekete getiren kuvvetleri buldurmak ve fertlerin bu genel faaliyet içindeki rollerini göstermektir.

Tarihin kendine has öğretim amaçları vardır. Bu amaçları; 1-Bilim olarak tarih öğretiminin genel amacı 2- O ülkenin şartları çerçevesinde tesbit edilen özel amaçlar olarak tasnif edebiliriz.

Tarih öğretiminin genel amaçları şunlardır:

- Öğrencinin geçmişe alakasını çekmek
- Öğrencinin diğer ülkeleri ve kültürleri bilmesine ve anlamasına katkıda bulunmak
- Geçmişin ışığında günümüzü anlamak
- Müfredatın diğer alanlarını zenginleştirmek
- Disiplinli çalışma ile zihni eğitmek
- Öğrencileri yetişkin hayata hazırlamak
- Öğrencinin kimlik duygusunun gelişmesine katkıda bulunmak

Bu amaçlar, gelişmiş ülkelerde ve Batı lkelerinde mesela, İngiltere’de Milli Müfredat programlarında yer alan temel amaçlardır. Eğitim alanında uğraşmış belli başlı eğitimciler de aşağı-yukarı yukarıda verilen amaçlara katılmaktadır (Köstüklü, 1999:18-19).

Türkiye’de ortaėėretim kurumlarında tarih öğretiminin amaçları M.E.B. Tebliğler Dergisi (Ağustos 1983: 338-339) ‘nde şu şekilde belirtilmiştir.

- Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırırken, Türk tarihine kültür ve medeniyetine geniş ölçüde yer vererek, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların milli duygularını daha bilinçli ve köklü kılmak.

- Türk milletinin zeka ve kabiliyetini, çalışkanlığını ilim ve sanat severliliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak.

- Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evladı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için mit ve güven vererek Türk milletine, dünya milletleri içinde laik olduğu yeri sağlama ve Atatürk’ün direktifleri uyarınca “Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma” yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir caba göstermeleri ve bu uğurda her fedakarlığı göze alabilmeleri gerektiği bilincini vermek.

- Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek;

- Atatürk’ün “yurtta sulh cihanda sulh” ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirebileceği gerçeğini kavratmak;

- Tarihi olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret fedakarlık ve kahramanlıkları veya ileriye gremeyişleri ve bilinçsiz davranışları sebebiyle olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini göstermek;

- Toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak;

- Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, milli çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilincini ve davranışını kazandırmak;

- Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalarak karmaşık hale gelen yurt ve dünya sorunlarını iyi değerlendiren, sorunlar yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen; milli, manevi ve maddi değerlerimize yürekten bağlı bir kişilik kazandırmaktır.

Dewey'e göre tarih öğretiminin amacı; çocuğa sosyal hayatın değerlerini takdir ettirebilmek, insanların birbiriyle etkili iş birliğini kolaylaştıran ve teşvik eden kuvvetleri tahayyül ettirebilmek, yardım eden ve gerileten karakter türlerini anlayabilmelerini sağlamak ise, tarihin, sunulmasındaki temel nokta, tarihin hareketlendirilmesi ve dinamikleştirilmesidir (Akt: Ata, 2000:43).

Yerel Tarih Öğretimi

Her eğitim ve öğretim düzeyindeki kurumun bir programı vardır. Bu program, o okulda okutulan bütün dersleri kapsar. Dersin amaçları, bu amaçlar ve dersin işlenişine ilişkin kazandırılacak davranışlar ve açıklamalar, konular, araç ve gereçler ile buna ilişkin teferruat bu programda gösterilmiştir. Programlar Millî Eğitim Bakanlığı'nın yetkili idari kurumları tarafından hazırlanır. Ancak programlarda öğretmenlere de bazı *esneklikler* ve *serbestlikler* tanınmıştır. Öğretmenlerin program ile ilgili olarak hangi değişiklikleri yapabileceği programlarda yazılıdır. İşte bu nedenlerden dolayı tarih öğretmeni elinin altında tarih programını bulundurmak ve bunu iyice incelemek mecburiyetindedir. Öğretmenin programında gösterdiği çerçevede yapacağı değişiklikleri, çevre özelliklerine

uydurabilir. Tarih müfredatını kapsayan bu program öğretmen için ana kaynak niteliğindedir, elde bulundurulması da zorunludur (Özçelik, 1996: 39-40).

Yukarıdaki paragrafta belirtildiği gibi Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu müfredat programlarında öğretmenlere bazı esneklikler tanınmaktadır. Tanınan bir esneklikte; sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından yerel tarih konularının işlenmesidir. Bu en son hazırlanan II. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Programında görülmektedir.

M.E.B.(1995:166)'nın II. Kademe Sosyal Bilgiler Programının da ; “Çevredeki tarihi yer, anıt ve eserler gidilip görülecek, müzelerdeki tarihi eser ve belgeler gösterilecek, öğrencilerin geçmişi kolaylıkla göz önüne getirmelerine ve böylece yapıcı ve yaratıcı çalışmaları için malzeme edinmelerine imkan ve fırsat verilecektir (29. Madde) ” , “ Eski eserlerle anıtların birer tarihi belge olduğuna öğrencilerin dikkati çekilecek, bunların yıkılmakta ve bozulmakta oldukları kavratılacak ve yabancı ellere geçmemesinin ve korunmasının milli bir görev olduğu fikri aşılanacaktır (30. Madde).” şeklinde belirtilmiştir.

Bu maddelerde görüldüğü gibi, öğretmen tarafından çocuğun yaşadığı yöre tarihinin öğretilmesinden bahsedilmektedir. Fakat bu konu esnek bırakılmış, uygulama öğretmene bırakılmıştır.

İlköğretim sosyal bilgiler programları, öğretmenlerce yerel tarih konularının işlenmesini isterken, genelde öğretmenler bunu yerine getirmemekte ve uygulamamaktadırlar (Göksel, 1958:1).

İçişleri Bakanlığı da 2000 yılında il valiliklerine gönderdiği bir yazıyla öğrencilere yakın çevrelerinin öğretilmesi istenmiş; bu yönde okullardan her ay yapılan yakın çevre öğretimine yönelik etkinliklerin bir çetele halinde bildirilmesi istenmiştir. Bakanlığın illere gönderdiği yazıda yerel tarihin öğretimine yönelik şu ifadeler geçmektedir: “ Bakanlığımızca yapılan tespitlerde; öğrenim çağındaki

çocuklarımız ve gençlerimizin çoğunun içinde yaşadıkları çevreden habersiz oldukları, çevrelerindeki kültür ve tabiat varlıklarının farkında olmadıkları yada yeterince bilgili olmadıkları görülmüştür. Ülkemizin dünya milletler yarışında hak ettiği yeri alabilmesi; iktisadi, sosyal ve kültürel alanlar başta olmak üzere her alanda çağın gerektirdiği seviyeye ulaşabilmesi, ancak insanlarımıza ‘yurt sevgisi ve yurttaşlık bilincinin’ yeterince verilmesiyle mümkündür. Çocuklarımız ve gençlerimizde bu sevgi ve bilincin oluşması ancak iyi bir eğitimle gerçekleşebilir. Bu eğitimin en önemli kısmı ise; üzerinde yaşadığımız bu toprakların nasıl kazanıldığı ve bu toprakların üzerindeki kültür ve tabiat varlıklarının öğretilmesi, bizzat gezdirilerek gösterilmesi ile mümkündür. Çocuklarımız ve gençlerimizin bu konularda bilgilendirilmesi yakın çevrelerini tanımalarında en önemli görev ve sorumluluk okullarımıza, okullarımızın idarecilerine ve öğretmenlerimize düşmektedir.” (Bknz. Ek-4).

Göksel (1958:1) yerel tarihin önemi için; “Bulunduğumuz şehir veya kasabadaki tarihi eserler ve kurtuluş günleri tarih konularının kolayca çocuğun gözünde canlanmasını sağlar ” ifadesini kullanmıştır.

Tarih çocuklara, insanların çevreleri ile yaşayışları arasındaki ilişkiyi ve insanların çevreleri üzerine yaptıkları etkileri kavratmak amacını da güder. İnsanların hayatları ile çevreleri arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Bir yerin iklimi, yüzey şekilleri, doğal servetleri, deniz kıyısında veya akarsu yanında olup olmaması, orada yaşayan halkın üzerinde kuvvetli bir etki yapar (Koçyiğit, 1986: 61-62).

Yerel tarih konuları ülke tarihinin ana yapıtaşlarını teşkil eder. Yerel tarih konularından yoksun bir ülke tarihi yetersiz sayılır (Somer,1999:4). Yerel tarih konularını içeren ülke tarihi konularının, günümüzde ortaya çıkan birçok ekonomik, toplumsal veya siyasi sorunların geçmişe giden temellerinin ve nedenlerinin anlaşılmasında ve bu sorunlara ilişkin olarak akılcı ve gerçekçi çözüm önerileri hazırlanmasında sağlayacağı yapısal katkısı bulunmaktadır. Fakat ülkemizde bu bakış açısı doğrultusunda yerel tarih konuları ülke tarihi konuları içerisinde yetersiz kalmaktadır (Somer,1999:4).

Yerel tarih konuları, küreselleşme süreci sonucu insanlarda oluşan üst kimlik (Küresel kültür; giyimde, tavırda, “fast food” türü yiyeceklerde, dilimize giren İngilizce deyimlerde görülüyor)’ in yanında kültürel bir derinliğin, dengeli bir kişiliğin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Ulusal, uluslararası, siyasi, askeri ve diplomatik gelişmeler insanlık tarihinin bir parçası olduğu gibi sıradan insanın faaliyetleri ve çevresi de aynı şekilde insanlık tarihinin bir parçasıdır. Geçmişe ilişkin iyi bir kavrayış, ulusal ve uluslararası gelişmeleri olduğu kadar yakınımızda olup bitenleri de bilmeyi ve tanımayı gerektirir. Kişinin kendi geçmişi, kendi topluluğu ve ailesinin geçmişi o kişi üzerinde daha önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kişinin kendi geçmişini, kendi çevresinin geçmişini öğrenmek, kişinin belleğini güçlendirebileceği gibi, yaşamı üzerindeki etkileri anlamakta kendisine yardımcı olabilir. Ayrıca içinde bulunduğumuz sorunları çözme konusunda yakınımızdaki, çevremizdeki tarihle ilgilenmenin faydası olacağını ve sorunların halledilmesi konusunda düşünme olanağı vereceğini söyleyebiliriz. Nasıl ki doğru ve uygun hatırlamalar için kişinin belleğini yoklaması o kişinin daha akılcıca bir karar almasını sağlayabilirse, aynı şekilde, tarihsel olarak düşünmek de kişiye, işletmeye, aileye, herhangi bir örgüte, bir kent plancısına ya da tüm topluluğa yararlı olabilir (Yerel Tarih Dergisi, Nisan 1998, say.1.).

Savard (1976:220-221), insanların doğdukları memleketin jeopolitik önemini, kaynaklarını, halklarının örf ve adetlerini, geleneklerini, hikayelerini, o memleketin geçmişte oynadığı rolü, ata sözlerini, efsanelerini, yetiştirdiği ünlü insanları iyi tanımasında büyük fayda olacağını vurgulamaktadır.

Çocuğun yaşadığı yörenin tarihini öğrenmesinin önemi kadar o yörenin coğrafyasını, coğrafi özelliklerini bilmesi, öğrenmesi de önemlidir. Bilindiği gibi tarihi bir olayı anlatırken göz önünde bulundurulması gereken üç önemli öge vardır. Bunlar; yer, zaman ve insan unsurudur. Yerel tarihi anlatırken de özellikle bu yer konusu önem arz etmektedir.

Tarihi olayın meydana geldiği, her medeniyetin kurulduğu zeminin doğal şartlarının önemi büyüktür. Doğal şartlar, zeminin üzerinde kurulan medeniyetin yayılıp gelişmesine veya dağılıp yok olmasına etkisi vardır. İklimin, toprağın, akarsuların, yer altı kaynaklarının medeniyet üzerinde etkisi göz önüne alınıp, çocuklara bu çerçevede bulundukları yörenin coğrafi özellikleri hakkında ve bunların sonucunda oluşan sonuçların belirtilmesinin önemi büyüktür. Böylelikle çocuk çevresini daha iyi tanıyacak bunun sonucunda ilinin ve ülkesinin geçmişini daha iyi kavrayacaktır. Çocuk coğrafi faktörlerin, olumlu ya da olumsuz yönden tarihi olayları etkilediğini bilecek, (göç, savaş gibi) tarihi konuları daha iyi kavrayacaktır (Memiş, 1990:1).

Demircioğlu (1953:1), toplumun gelişimini iyice anlayabilmek için, her şeyden önce üzerinde yaşadığı coğrafi mekanın, yani memleketin özelliklerini son derece iyi bilmenin icap ettiğini vurgulamaktadır.

Katip Çelebi Tuhfetü'l-Kibar'da (Akt: Gökyay, 1997: 25-26) coğrafyanın önemini; "Coğrafya, bir devletin başında bulunanların bilmesi lazım gelen işlerden biridir. Onlar için bütün yeryüzünü tanımak mümkün olmasa bile, hiç olmazsa, Osmanlı Devleti ülkesiyle, ona sınırdış olan memleketlerin bilinmesi şarttır. Bir yere sefer etmek, yahut asker göndermek lazım gelince, ancak bu bilgiye dayanılarak hazırlık yapılabilir; düşman illerine girmek ve hudut boylarını korumak çareleri, ancak böylece bulunur ve kolaylaşır. Bu yolda coğrafyadan habersiz olanlara danışmak yetmez, onların yerlisi bile olsa; zira, çok yerli vardır ki kendi memleketini tamamen bilmekten acizdir. Bu ilmin lüzumuna şu delil yeter ki, küffar, bu ilimlere önem vermek suretiyle, yeni dünyayı bulup Sind ve Hint limanlarına yayılmışlardır..." sözleriyle belirtmektedir.

Görüldüğü gibi, Katip Çelebi tarihsel coğrafyanın Avrupalılar tarafından bilinmesinin onları zenginleştirdiğini belirtir. Bu nedendir ki çocuklarımıza da en azından yerel tarihi coğrafya konularının verilmesi gerekmektedir.

Öğretmenler, görev yaptıkları ilin tarihini devamlı ve ayrıntılı bir şekilde anlatmayı ödev saymalıdır. Yakın çevre tarihi ile coğrafyasına mutlaka gerekli olmasa bile, öğretmenlerimizin bu hususu daima göz önünde bulundurmaları temenni edilir (Savard, 1976:221).

Paykoç'un da belirttiği gibi (1991:107), tarih dersi sınıfın sınırlarını aşmalıdır. Ancak bu yolla öğrenciler bu dersi sever ve anlar duruma gelebilirler. Yerel tarih ile öğretilen bilgiler sonucunda öğrenciler edindikleri bilgileri tarihi anlama ve algılamada bir vasıta olarak kullanabilirler.

Avrupa'da yerel tarih çalışmaları, 19. yy. ve 20. yy. başlarında yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle Avrupalılarda muazzam bir tarihi birikim bulunmaktadır. Bu sayede ulusal ya da ülke tarihlerini zenginleştirmektedirler. Türkiye'de ise bu tür bir araştırma yaklaşımı Avrupa'dan yaklaşık bir asır sonra başlamış ve bu nedenle yerel tarihle ilgili birikim sıkıntısı çekilmektedir.

Eldem'e göre (1998:38) "Türkiye'de doğru dürüst bir tarih senaryosu ortaya çıkmamışsa ve hâlâ çok temel noktalarda doğru dürüst bir anlaşma zeminine varılamamışsa, bunun bir sebebinin de, Avrupa'daki gibi, 19.yy.'ı özellikle çok karakterize eden meraklı tarihçi, amatör tarihçi, yerel tarihçi türünden insanların getirdiği muazzam birikimin yokluğudur. Türkiye'de tarihçiler 30'lardan, 40'lardan itibaren bir evrensel tarih boyutuna, bir tarih kalitesine varmaya çalıştıklarında, bu aşamayı büyük ölçüde atlamak zorunda kaldılar. Bundan dolayı da "ithal" bir modeli, "ithal" bir metodu, yeteri kadar oluşmamış bir birikimin üzerine oturtmaya çalıştılar ve bunun yarattığı bir sürü problemi yaşamak zorunda kaldılar."

Türkiye'de Yerel Tarih Çalışmaları

Gerek Osmanlının son zamanlarında gerekse Türkiye'de yerel tarih öğretiminin faydasına ve gerekliliğine inanılmasına rağmen bu konuda yapılan

çalışmalar yeterli değildir. Yerel tarihe yönelik çalışmalar hiç de yok değildir. Bu konuda yeterli olmasa da bazı çalışmalar yapılmıştır.

1908’de II. Meşrutiyetin ilanından sonra Sâtı Bey tarafından İstanbul Darülmuallimin’in ıslahıyla beraber, bütün ilkokul sahasında olduğu gibi tarih öğretimi sahasında da, yeni bir hareket başlamıştır (Baymur, 1949:16).

Osmanlı Devleti’nde yerel tarihin gerekliliğinden ilk bahseden kişi Sâtı Bey’dir. Sâtı Bey, tarih dersleri için bir hazırlık basamağının olması gerektiğini ve bu derslerde yerel tarihten hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Sâtı Bey, tarih derslerinde yakından uzağa ilkesinin önemine dikkat çekmektedir.

1909 tarihinde yayımlanmaya başlayan “Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası”, tarih derslerine ait ilginç fikirleri ve örnekleri ihtiva eder. Sâtı, adı geçen derginin VIII. sayısında zamanın tarih kitaplarını ve tarih okutma tarzlarını tenkit eder. O, bu makalesinde tarih dersleri için bir hazırlık basamağının olması gerektiğini ifade ederek, yakın yurttan (yerel tarih) hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, ilk tarih derslerine uzak memleketlere ve eski zamanlara ait olaylar ile değil; en yakın zamanlara ve en yakın memleketlere –hattâ mümkün olduğu vakit bulunulan kasabaya- ait olaylar ile başlanması gerektiğini belirtmektedir (Baymur, 1949: 16-17).

Baymur (1949:18) Osmanlı Devleti’nde yöre tarihinin ilk olarak uygulanmasının istendiği okulun İstanbul Darulmuallimin’ine bağlı olarak açılan Tatbikat Mektebi olduğunu belirtmektedir. Baymur bu konuda şunları belirtmektedir: “İstanbul Darulmuallimin’ine bağlı olarak açılan üç sınıflı Tatbikat Mektebi programı, tarih bakımından dikkat çekmektedir. Bu okulun birinci sınıfında müstakil bir tarih dersi olmamakla beraber, musahabatı ahlâkiye dersi, tarih için bir hazırlık basamağı teşkil eder. İkinci sınıfta başlayan tarih dersleri, bu sınıfta önce Osmanlı tarihine ait belli başlı hâdiseler (özellikle savaşlar) üzerinde durur. Sonra ‘Tarihi Umûmi’ başlığı altında ‘İstanbul surları, Ayasofya Camii Şerifi, Dikilitaş’lar, müzedeki âsârı atika...” gibi konularla çevreye dayanan bir tarih öğretimini tavsiye

eder. Üçüncü sınıf müfredatını, Osmanlı ve Cihan Tarihi ile ilgili olayları teşkil eder. Bu münasebetle yine Askeri Müze ile Topkapı Sarayı'nın ziyaret edilmesi tavsiye edilmiştir. Müstakil tarih derslerinin ikinci sınıfta başlanması biraz vakitsiz olmakla beraber, bu derslerde çevrede bulunan tarihi eserlerden faydalanılması fikri, çok yerindedir."

Yerel tarihle ilgili olarak gezi ve gözlem tekniğini esaslı bir şekilde ilk olarak uygulayan Muallim Cevdet'tir. Muallim Cevdet diye anılan eğitimcimizin asıl adı Mehmet Cevdet İnancalp'tır. İstanbul Muallim Mektebi hocalarından biri olan Muallim Cevdet, yerel tarih konularını uygulamalı olarak işlemiştir. O, İstanbul'un işgali yıllarında bile çekinmeden hatta korkmadan öğrencilerle birlikte bir gün Beylerbeyi'ne, bir gün Yedikule'ye, bir gün Rumelihisarı'na, Topkapı Sarayı'na giden, çocuklarla yol yürümekten usanmayan ve öğrencilerin sorularına cevap vermekten de bıkmayan biriydi. Muallim Cevdet, İstanbul'un canlı tarihini öğretmekten de usanmamıştır (Aksel, 2000:281). Öğrencisine müzeleri, eski eserleri gezdirir; eski devrin iyi ve kötü taraflarını anlatırdı. Çeşmeler, türbeler, camiler iyi bir araştırma konusu olurdu. Tarih bakımından değerli olan eserler önünde durur, kitabelerini not ettirirdi (Ergin, 1937:563).

Muallim Cevdet, ders programını bir tarafa iter, dilediği gibi çocukları gezdirir, her yer onun için dersane sayılırdı (Aksel, 2000:284). Muallim Cevdet, çocukları gezdirdiği tarihi yerler hakkında onlara bilgi verir, orada olan olayları, çocukların gözlerinde adeta canlandırarak anlatırdı. Tarihi eserlerin korunması gerektiğini de özellikle gezi sırasında çocuklara aktarırdı.

Muallim Cevdet, öğrencilerle düzenlediği gezilerde onlara çok güzel tarihi tetkikler yaptırmıştır. Kendisi hem İstanbul'u iyi tanıyan bir tarihçi, hem çocuk seviyesine inen kuvvetli bir hoca, hem de heyecanlı bir insan olması itibarıyla, bu gezintiler öğrenciler için çok faydalı olurdu. Ayrıca bazı hallerde öğrenciye inceleme ve gözlem ödevi de verirdi.

Muallim Cevdet, okul dışı öğretim için şöyle demektedir: “Öğrenciye milli duygu vermek için şehri gezdirmek ve tanıtmak her zaman gerekmektedir. Abideler yanında verilen ufak bir bilgi bile okulda dört duvar arasında yapılan bir düzine dersten daha faydalı daha sıcak, kalıcı ve daha sağlamdır” (Ergin, 1937:282).

Türkiye’de yerel tarihin gerekliliğini, kullanılmasını, tarih derslerinde faydalanılacak araçlardan biri olduğunu ilk olarak esaslı bir şekilde belirten Fuat Baymur’dur. Baymur, “Tarih Öğretimi” adıyla kaleme aldığı eserinde yerel tarih konusu üzerinde detaylı bir şekilde durmuştur. Baymur, kitabında, tarih derslerinde faydalanılacak araçların başında, yakın çevrede bulunan yakın ve uzak geçmişe ait eserlerin ve eski devirlerden zamanımıza intikal etmiş bulunan kıyafetlerin, rivayetlerin, efsanelerin geldiğini belirtmiştir. Bu vasıtaların, doğrudan doğruya incelemeye imkân vermeleri itibariyle büyük bir değer taşıdıklarından ve bunlardan her fırsatta geniş ölçüde faydalanılması gerektiğinden bahsetmiştir (1949:45). Baymur, yerel tarihten faydalanılması gerektiğini belirttiği gibi, yörede bulunan tarihe faydalı araçların neler olabileceğini ve bunlardan nasıl istifade edilebileceğini de eserinde bahsetmiştir.

Baymur, eserinde “Tarih Konularının İşlenmesi” (1949:75) başlıklı bölümde tarih konularının işlenmesinde birinci derecede çevrede bulunan tarihi eserlerin incelenmesinin geldiğini belirtmiştir. Ayrıca tarihi bir gezinin nasıl yapılması gerektiğini de teferruatıyla anlatmıştır.

Yerel tarihle ilgili ilk çalışma yapanlardan birisi de Ömer Lütfü Göksel’dir. “Tarihi Çocuklarımıza Nasıl Öğretelim” (Göksel: 1958) adlı eserin de, mahalli konuların önemi üzerinde durmuş ve bu doğrultuda Aydın ilinde yerel tarih ile ilgili bir uygulamada bulunmuş ve bunun sonuçlarını vermiştir.

Yerel tarihçilik deyince akla gelen isimlerin biri de Çağatay Uluçay’dır. O ilk önce bir Manisa tarihçisi ve Batı Anadolu konusunda eserler bırakmıştır. Uluçay araştırmalarını çok ciddi bir şekilde 17., 18., hatta 16. yüzyıllar üzerine yoğunlaştırmıştır (Neumann, 2001:110). Kendisinin yerel tarih öğretimi

doğrultusunda kaleme aldığı “Tarih Öğretimi Çevre İncelemeleri” adlı önemli bir eseri bulunmaktadır. Uluçay kitabında; genel tarihin yöre tarihine tatbiki (Uluçay, 1958:3) ve çevremizde bulunan başlıca eserler (Uluçay, 1958:10) üzerinde durmuştur.

Türkiye’de yerel tarih ile ilgili olarak çalışanlardan birisi de Necdet Sakaoğlu’dur. Kendisinin Çeşm-i Cihan Amasra, Mengücekoğulları, Divriği’de Ev Mimarisi, Köse Paşa Hanedanı, gibi çalışmaları bulunmaktadır. Sakaoğlu bir tarihçi olmamasına rağmen tarihe sevgisinin başlangıcını Divriği’nin ve Sivas’ın tarihsel ortamlarına, Sivas Öğretmen Okulunun anıtsal ve tarihsel binasına bağlıyor. Bu ortamların kendisini tarihe yakınlıktırıldığını söylemektedir. Yöredeki tarihi eserlerin kişinin tarih tutumuna etkisi vardır.

Sakaoğlu, öğretmenlik deneyiminin verdiği tecrübeyle, liselerde okutulan tarih kitaplarındaki yavanlığın öğrenciyi ilgiye değil, ilgisizliğe sevk ettiğini, bu durumu tersine çevirmenin yolunun ise yerel tarihe önem verilmesinden geçtiğini belirtir (Sakaoğlu, 1998:35). Sakaoğlu, yerel tarihle ilgili olarak: “Şayet bizde yerel tarihlere popüler ve sözlü tarih ağırlıklı olarak yeni bir bakış açısı getirilirse, zannediyorum ki, Anadolu’nun bugüne kadar yazılmayan tarihi, pek çok yeni uçlar verecektir. Kaldı ki, yerel tarihlerin zenginliğine dayalı Anadolu toplum tarihi yazılmazsa tarihin sevimsizliği başkalarının tarihinden alıntılar, kuru tarih bilgileri bana göre daha yıllarca sürecektir. Tarih programları yeniden ele alınırken yerelliği unutmamak gerekir.” demektedir (Sakaoğlu, 1998:35).

Tarih Vakfı tarafından çıkarılan Toplumsal Tarih Dergisi de yerel tarihle ilgili önemli çalışmalarda bulunmaktadır. Bunlardan birisi de dergiyle birlikte verilen Yerel Tarih ekidir. Ayrıca bu dergi yerel tarih yarışmaları düzenlemektedir. İlki 1998 yılında 75. Yıl kutlamaları kapsamında “Gençlerin Gözüyle Cumhuriyetimiz” başlığıyla ikincisi ise 1999-2000 döneminde “Doğal ve Tarihi Çevrenin Değişimi” başlığıyla düzenlenmiş ve öğrencilerden kendi yakın çevrelerinden (sokak, mahalle, köy, semt yada ilçelerindeki) doğal ve tarihi çevrenin zaman içinde değişmesi konusunu araştırmaları istenmiştir.

Tarih Vakfı'nın başlattığı yerel tarih yarışmasını olumlu bulan Eldem; “ancak bu işin bugün yapılıyor olması içler acısı bir şey. Aslında bu bir bakımdan, 19. yy.'da ve 20. yy. başlarında Avrupa'da yapılmış olan yerel tarihle ilgili çalışmaların bizde bir asır, bir buçuk asır gecikmeyle ancak yapılmaya başlanması ve dolayısıyla olabilecek birikimin o derecede bir gecikmeyle ortaya çıkabilmesi manasına geliyor” yorumunda bulunmaktadır (Eldem, 1998:38).

Tarih Vakfı son yıllarda yürütmekte olduğu Yerel Tarih Grupları Projesi kapsamında, Türkiye'nin mümkün olduğunca geniş bir kesiminde, yaşadığı bölgenin tarihi ve kültürel mirasını koruma duyarlılığına sahip olan, çevresindeki tarihi araştırmak isteyen, farklı uzmanlık alanlarından ve mesleklerden kentlilerin yerel tarih grubu oluşumu içinde birlikte çalışmalarını desteklemektedir. Kent-sivil girişim-yerel tarih ekseninde şekillenen projede 1999'dan 2001 sonuna kadar sonbahar aylarında yerel tarih grubu temsilcileriyle İstanbul'da biraraya gelindi. İlk iki yıl “değerlendirme toplantısı” olarak düzenlenen bu toplantıların 2001 yılındakinde ise “Yerel Tarih Konferansı” olarak toplandı. Bu konferansa 14 kentten yerel tarih grubu , İstanbul'dan 9 semt girişimi temsilcisi, tarih öğretmenleri, yerel tarih alanında çalışan öğretim üyeleri ve araştırmacılardan oluşan 80 kişilik bir topluluk izledi. Bu konferansın sonuçları “Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim” adlı bir kitap haline getirilerek Tarih Vakfı tarafından yayımlanmıştır.

Tarih Vakfının desteği ile oluşturulan yerel tarih grupları projesi; Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerinde kültürel ve tarihsel dokunun korunmasına, araştırılmasına duyarlı sivil girişimlerle, yerel tarih alanında araştırma yapan ve yaşadığı bölgenin, kentin, sokağın tarihine sahip çıkma duyarlılığında olan kentlilerin, ortak projeler etrafında buluşmasının ve bir arada çalışmasının desteklendiği bir projedir (Çelebi, 2001:4).

Tarih Vakfı, bir taraftan yerel tarih grubu oluşumunun Türkiye çapında yaygınlaşması için çaba harcarken bir taraftan da var olan grupların süreklilik taşıyan yapılar olarak çalışmalarına devam etmesi için kendi deneyim ve birikimleri ölçüsünde danışmanlık desteği vermektedir. Bu amaçla, projenin akademik

danışmanlarının katkısıyla, yerel tarih gruplarının çalışmaları için gereksinim duydukları konularda atölye ve seminerler düzenlemekte, referans kitaplar ve broşürler yayımlamakta, grup projelerine danışmanlık yapmaktadır (Çelebi, 2001:5).

Geçmişten günümüze kadar tarih öğretimi üzerine yazılan kitaplarda, yerel tarih öğretimi ile ilgili olarak çok az bölümler bulunmaktadır. Mesela Nuri Köstüklü yazmış olduğu “Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretimi” adlı kitabında “Tarih Öğretim Metotları ve Etkinlikleri” bölümünde alan gezilerinden ve bunun faydalarından bahseder (Köstüklü, 1999:47).

Yerel tarihle ilgili olarak ; Sâti, Muallim Cevdet, Fuat Baymur, Çağatay Uluçay ve Necdet Sakaoğlu gibi tarihçiler kıymetli eserler meydana getirmiş olmalarına rağmen, bunların dışında bu alanla ilgili çok az çalışma yapılmıştır. Son zamanlarda ise pek çok eserin muhtelif bölümlerinde küçük parçacıklar halinde yerel tarih ve önemiyle ilgili bölümler bulunmaktadır. Fakat bunlar çok yetersiz ve yavandır. İşte biz de bu çalışmamızda ; bu eksikliği giderebilmek, yerel tarihin tarih öğretimindeki önemini ortaya çıkarabilmek ve tarih öğretimiyle ilgilenen kişilere ışık tutmak ümidiyle böyle bir eser meydana getirdik.

I. BÖLÜM

1.YEREL TARİH ve ÖĞRETİMİ

‘Tarihte Yerellik’ ifadesi kişiden kişiye farklı anlamlar çağrıştırmaktadır. En genel ifadesiyle yerel tarih; bir yörenin tarihinin sahip olduğu “kendine özgü” niteliklerdir. Bir yörenin geçmişten günümüze tarihi gelişimi ve bu gelişim sonucu o yörede oluşan tarihi izlerdir. Yörenin tarihi geçmişi ve o geçmişten kalan izler o yörenin, bölgenin yerel tarihini oluşturmaktadır.

Tosh (1997:103) yerel tarihin, özellikle siyaset tarihinin konusunun sadece devletin merkezi kurumlarını kapsamadığını, sıradan halka otorite uygulanmasını da içine aldığını hatırlatmakta; siyaseti artık, dar bir elitin çarpıştığı kapalı bir arena olarak değil de, çıkarları birbiriyle çelişen toplum kesimlerinin mücadele ettiği bir alan olarak yorumlamaktadır.

Ulusal, uluslararası, siyasi, askeri ve diplomatik gelişmeler insanlık tarihinin bir parçası olduğu gibi sıradan insanın faaliyetleri ve çevresi de aynı şekilde insanlık tarihinin bir parçasıdır. Geçmişe ilişkin iyi bir kavrayış ulusal ve uluslararası gelişmeleri olduğu kadar yakınımızda olup bitenleri de bilmeyi ve tanımayı gerektirir (Kyvig-Marty, 1998:7).

Yerel tarihin ilgilendiği konu; yöre insanının tarihi geçmişi, yaşam tarzı, siyasi mücadeleleri, oluşturdukları siyasi oluşumlar ve meydana getirdikleri yapısal izlerdir. Yerel tarih yörede bulunan halkın tarihi geçmişi, tarihi izleridir, o yörenin tarihsel çevresidir. Tarihsel çevre ise kısaca etrafımızı kuşatan geçmişe ait bütün unsurlardır. Safran ve Ata’nın da (1998:47) belirttiği gibi, insanlığın, geçmişten günümüze değişen ihtiyaçlara cevap vermek için geliştirdiği araç ve gereçler, binalar, yollar da tarihsel çevrenin unsurlarıdır.

Danacıoğlu'na göre (2001:6), yerel tarih denildiğinde öncelikle sınırları belli bir coğrafi alan, mekânsal bir sabitlik kastedilmektedir. Yerel tarih, tarihin bir fiziğe kavuştuğu bir alandır, ama bu yerelin tanımının sadece bir parçasıdır. Çünkü mekân tek başına pasif bir cüz; dolayısıyla yerel tarih iki temel cüzün, yani insanın ve mekânın bir araya geldiği bir bütünlüğü ifade ediyor

Bir bakıma yerel tarih kişinin doğup büyüdüğü çocukluğunun, gençliğinin geçtiği öğrenim hayatının sürdüğü yakın çevrenin tarihidir. Yakın çevre yaygın olarak insanın doğup büyüdüğü yer, içinde yaşadığı çevre olarak tanımlanır. Sadece mekâna bağlı kalan bu tanımlama, insanın ister küçük, ister büyük bir çevresi olsun, sadece bir tabiat parçası olmaktan fazla bir şeydir. Yakın çevre, coğrafi jeolojik, tarihi-fikri tasarımlar ve kavramlar ile, birlikte yaşanan insanları ve düşünceleri ile kültür hayatımızın temel taşı teşkil eder. Yakın çevre okul hayatında olduğu kadar halk eğitiminde de önemli bir yer tutar. Yakın çevre sevgisi, vatan sevgisi, millet duygusu ve millet sevgisi ile birlikte gelişir (Durlu, 1962:11)

Durlu'nun da (1962:11) belirttiği gibi, yakın çevre, tabiat ve kültür değeri ile aile, dostlar ve komşuluklarıyla, coğrafyası, tarihi ve efsaneleriyle, mahalli adetleri, gelenekleri, mimari tarzı ev eşyası, yer ve sokak isimleri, anıtları ile hayatın kendisi ve dünyadan bir parçadır, gerçeklerin, bilgi ve kültürün kaynağıdır.

Her zaman kişiyi oluşturan şeyler, bir kişiyi o kişi yapan şeyler doğduğu andan itibaren etrafında yaşadığı halka halka genişleyen sosyal çevrenin içinde oluyor ve kişilerin anlam çerçeveleri de bu süreç içinde kendini kuruyor. Bu önemli, çünkü bu sadece sosyal hayatın ve kültürün bilgisini kapsamıyor, bu doğayı da fiziki çevreyi de kapsıyor. Buradan hareketle de yerel tarihin önemini oluşturan zemin kendini ortaya koyuyor, çünkü insanlar bir kültürel dünyanın, anlamlar dünyasının içine doğuyorlar, kişilikleri ve varlıkları öyle oluyor, ama biliyoruz ki sadece birey düzeyinde olmuyor bu, başka bireylerle başka öznelerle, nesnelerle, doğayla etkileşerek bu alanın içinde büyüyoruz, geliyoruz ve kimliğimizi, kişiliğimizi, hayatımızı kuruyoruz. Bu ortam her zaman için sosyal, kültürel insan

ağının dokusu içinde, geçmiş insan deneyimlerinin birikimini, bilgisini taşıyor (İlyasoğlu, 2001:38).

İlyasoğlu'na göre (2001:39), toplumsal, siyasal düzey, hayat bir yerden akarken insanlar da bireyler ve kümeler halinde kendileri için anlam dünyaları, eylem dünyaları yaratıyorlar ve bu arada eğer tarihi siz sadece siyasal, kurumsal olayların mecrası olarak düşünürseniz, insanı görmek, kendinizi görmek, kendi geçmişinizi görmek imkanlarınız iyice zorlaşır. Son birkaç on yılda bütün dünyada daha da rağbet kazanan gündelik yaşam tarihçiliği ve insanların bu tarihsel akışa kattıkları anlamların, yorumların da önemsenmesi yaklaşımı kapsamında yorumun ve anlamın tarih kurgusunda öne çıkışı bugün sözlü tarih ve yerel tarih çalışmalarının önemini temellendirme tartışmasında oluşturuca bilgi ve yaklaşım kaynaklarıdır.

Kişinin kendi geçmişi, kendi topluluğu ve ailesinin geçmişi o kişi üzerinde daha önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kişinin kendi geçmişini, kendi çevresinin geçmişini öğrenmek, kişinin belleğini güçlendirebileceği gibi, yaşamı üzerindeki etkileri anlamakta kendisine yardımcı olabilir.

İnsan memleketini sevmek için ne kadar çok sebep bulursa, memleketine o nispette daha çok bağlanır ve orada kendisini âdeta geçmiş nesillerle bağlı hisseder. Doğup büyüdüğümüz memleketin sevgisi, vatan sevgisinin en sağlam temelidir (Savard, 1976:222). Bu nedenden dolayı yerel tarihin öğretimi önemlidir. Öğretmenler, görev yaptıkları ilin tarihini devamlı ve ayrıntılı bir şekilde anlatmayı ödev saymalıdırlar.

Savard'ın da (1976:223) belirttiği gibi, tarih dersi çocuğa, güç ve cazip olmayan bir ders gibi görünüyorsa, bu, dersin çoğu zaman çocuğun kavrayabileceği gerçekle bağıntısız, soyut bir şekilde sunulmuş olmasından ileri gelmektedir. Gerçekten, çocuğun tarihe karşı ilgisi, ancak onda merak veya heyecan uyandırdığı takdirde çekilebilir. Bu ancak tarihi çocuğun günlük hayatı içine koymak, yaşadığı yörede cereyan etmiş olan olayları kendisine hatırlatmak, hâtıraları yaşatılmaya lâyık ecdadın hayatını anlatmak ve hemen yanibaşında duran, kuvvetli intibalar ve

hatırlatıcı keşifler uyandırabilecek mahiyetteki güzel manzaraları, âbideleri, harabeleri, çeşitli tarihi kalıntıları kendisine göstermek suretiyle yapılabilir. Belirsiz bir çevre içine değil de, kendi çevreleri içine konmuş olaylar daha etkileyici, şahıslar daha gerçek olacaktır. Yerel toprağın özsuğu ile beslenen bir milli tarih daha canlı olacak ve daha iyi anlaşılacaktır (Savard, 1976:223).

Tarih dersi sınıfın sınırlarını aşmalıdır. Ancak bu yolla öğrenciler bu dersi sever ve anlar duruma gelebilirler. Her okul çevresinde öğretmenin işine yarayacak kaynaklar vardır. Bunlar insanlardan, kurumlardan, yerel yayınlardan, tarihsel alanlardan ve eserlerden elde edilebilir. Onun için önce öğretmenin neler olduğunu çok iyi bilmesi gerekir (Paykoç, 1991:107).

Durlu'ya göre (1962:11), yerel tarih öğretimi doğrudan doğruya bir gözlem ve yaşama öğretimidir. Bunun için yerel tarih öğretimi program maddelerinden değil, çocuktan harekete geçerek, bir kitabın çizdiği planı, programdaki müfredatın sırasını değil, çocuk alâkalarının gösterdiği yolu takip edecektir. Öğretimde yerel tarihi mihver yapmak, bu kaynaktan geniş ölçüde faydalanmak isteyen anlayışlı bir öğretmen her şeyden önce o çevrede çocukların ve halkın nelere ihtiyacı olduğunu araştırarak, çocuklarını gerçek problemlerle yüz yüze getirecek, yurt ve dünya olaylarına karşı ilgi uyandıracak, onlara bir kâşif sevinci ve kıvancını duyurarak çevreyi tanımalarına, samimi ve içli bir yurt sevgisinin gelişmesine yardım edecektir. Bunun için önce öğretmenin çevreyi bütün imkânları ile tanınması gerekir.

Bulunduğumuz şehir, ilçe, kasaba veya köydeki tarihi eserler, tarihten izler taşıyan kalıntılar, efsaneler, geçmişte yaşanmış siyasi ve sosyal olaylar ve kurtuluş günleri tarih konularının kolayca çocuk gözünde canlandırılmasını sağlar (Göksel, 1958:1).

Bilinen, yaşanan tarihi çevre veya olgudan başlayarak bilinmeyene doğru bir eğitim ve öğretim, bilinmeyenin daha sağlıklı algılanmasına zemin hazırlayacaktır. Öğrenci, yerel tarihte genel tarih konularına oranla kendini daha fazla ilgilendiren olgularla karşılaşacağı için tarih dersine olan ilgisi daha da artacak ve özellikle

görerek, yaşayarak, dokunarak edindiği tarihi bilgi onun için daha kalıcı olacaktır. Mesela; T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde “yerel tarih” adı altında Konya’daki okullarda “Milli Mücadelede Konya ” konusu yer alsa, şüphesiz ki bu konuya çocukların ilgisi daha fazla artacaktır. Belki bu konu içinde öğrenci, kendi ailesini, kendi dedesini bulacaktır. Öğrenci, tarih alanıyla çevre ve materyaliyle böyle bir konunun içindedir. Dolayısıyla bu şartlarda öğretim daha etkili olacaktır. Milli tarih derslerinde de “yerel tarih” olarak ayrılan ünite içerisinde o okulun bulunduğu ilin tarihi işlenebilir. Mesela; Erzurum’daki bir okulda “Tarih İçinde ve Türk Tarihinde Erzurum” veya “Erzurum Tarihi”, Ankara’daki okullarda “Ankara Tarihi” veya “Tarih İçinde ve Türk Tarihinde Ankara” vb., konuların müfredatta yer almasının faydalı olacaktır. Yerel Tarih konularına yüksek öğretimde de yer verilebilir. Mesela, Ege Üniversitesi veya Dokuz Eylül Üniversitesi’nin tarih programların da “İzmir Tarihi”, Selçuk Üniversitesi’nde “Konya Tarihi” veya “Konya ve Çevresi Tarihi” vb. tarih programı bulunan diğer üniversitelerde “yerel tarih”in ders olarak bulunmasının tarih öğretiminde faydalı olacağı kanaatindeyiz. Nitekim, İngiliz okul tarih müfredatında “yerel tarih” bulunmaktadır. İngiliz Eğitim Bakanlığı’nın, Key Stage 2 adı verilen 7-11 yaş gurubuna ait müfredatında 6 ünite bulunmakta olup, 5. Ünite: Yerel Tarih(Local History)’dir (Köstüklü, 1999:188).

Yerel tarih öğretimi konusunda bir metodoloji bilgisi verilmemesinin sonucu olarak yerel tarihin anlamı ve amacı konusunda bir boşluk oluşmaktadır. Böylece daha ortaöğretim düzeyine inmeden bile tarih bölümünün mezunları, yerel tarihten oldukça uzak ve henüz gerekliliğini bile kavramamış olarak yetişmektedir (Taş, 2001:189).

Kişinin kendisini ve kendisini çevreleyen şartları anlamasında yerel tarihin değeri, kişinin tatminkâr insani ilişki arayışı kadar değişmez ve canlı kalacaktır (Kyvıg-Marty, 2000:130). Hafızayı genişletmek, güncel durumu kavramak, toplumsal, siyasi ve ekonomik genellemeleri kesinleştirmek ya da akılcı politikaların uygulanmasını kolaylaştırmak gibi çok önemli işlevlerinin yanı sıra, çevremizdeki tarihin belki de en önemli özelliği manevi çekiciliği oluşturmaktadır. Kişinin kendi hayatını açıkça ve doğrudan etkileyen bir geçmiş hakkında bilgi edinmenin duygusal

katkısını başka hiçbir tarihsel araştırma biçimi sağlayamaz. Büyükanne ve babanızın ebeveynlerinize niçin belirli bir biçimde davrandığını, içinde yaşadığınız topluluğun belirli gelenekleri neden geliştirdiğini, şirketinizin belirli pratikleri niçin benimsediğini, sivil örgütünüzün neden belirli konularla ilgilendiğini ilk kez anlamak heyecan verici olabilir. İnsanın kendisini, zaman içinde hem geriye hem de ileriye doğru uzanan ve şimdiki andan daha büyük ve kalıcı bir şeyin parçası olarak hissetmesi tatmin edici olabilir (Kyvig-Marty, 2000 :8-9).

Çalık (1964: 6) yerel tarih öğretiminin faydası için; “çevrenin incelenmesi, doğal, sosyal, ekonomik, kültürel olayların birer öğretim konusu olarak ele alınması, sadece çocuklarımızın çevrelerini tanımalarını sağlamaz; aynı zamanda onları yakın çevrelerinin problemlerine, olanaklarına karşı bilinçlendirir, görüş geliştirmelerine kaynaklık eder...” demektedir. Çalık (1964:6) ayrıca; “çağdaş okulluk anlayışının, çevrenin müfredat ve materyalinden faydalanmayı öğretimde temel saydığını; ileride, çevresinin ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık, barınma... gibi birçok problemlerini çözme sorumluluğu ile baş başa kalacak çocuğun, okul sıralarındayken çevresini tanıması kadar anlamlı bir şeyin olmadığı; okula “toplumun problemlerini tanımada ve çevreyi sürekli olarak geliştirecek programlar şekillendirmede çocuğa rehberlik edecek” bir kurum gözüyle baktığımız sürece, öğretim konu ve materyalimizi de çocuğun çevresinden seçmek zorunluluğumuzun olduğunu” belirtmiştir.

Çocuklara yörelerinin tarihini araştırmakla ilgili ödevler verildiğinde, çocukların tarih kitaplarında okunup ezberlemekle yükümlü tutuldukları, çoğu kez araştırmaya ve değerlendirmeye olanak bırakmayan bilgilerin ötesine geçmelerini sağlayabilir. Çocuklara yerel tarihle ilgili çalışmalar yaptırmak (ödev, gezi, inceleme vs.) yerel tarihin öğrenilmesi için gereklidir ve faydalıdır.

Yerel tarihle ilgili çalışmalar yapmak, çeşitli güncel durumlarla baş etmeye yardımcı olabilen bir düşünce biçimini destekler. Bir aile, örgüt yada toplulukta yıllar boyunca neler yaşandığının ortaya çıkarılması, bilinmesi, toplumsal koşulların kökenlerini, değişimin ve güncel şartların nedenlerini ortaya koyar. Çoğu gelişmeyi

sadece bir etkenin değil, karmaşık güçlerin etkilediği belirginleşir. Kişinin, işine yarayacak ve doğru hatırlanacak anılar için hafızasını yoklaması nasıl daha akılcı karar vermesine yardımcı olursa, tarihi düşünebilmek de bireyin, işkolunun, ailenin, kent planlamacısının yada bütün bir topluluğun benzer biçimde işine yarayabilir (Kyvig-Marty, 2000:7).

Henry Ford (Akt: Kyvig-Marty,2000:2) “Tarih, aşağı yukarı boş laftan ibarettir.” demişti. Şimdi ve o dönemde yaşayan pek çokları gibi, Ford da “tarih” in günlük yaşamında herhangi bir önem taşımadığına inanıyordu; bu kelimenin, yalnızca, o dönemin tarih literatürünün büyük bölümünü oluşturan, kolonyal yerleşme ve ulusal gelişmenin erken dönemine ait öyküleri, başkalarının başarıları ve askeri zafer öykülerini ifade ettiğini düşünüyordu. Onu ilgilendiren, kuşaklar boyunca sıradan insanların hayatlarındaki değişiklikler, deneyimler, inanış ve davranışlardı. Henry Ford, geleneksel “tarih” konusunda cahildi, hatta bu tarihi küçümsüyordu, ama içgüdüsel olarak kendisi, ataları, komşuları ve diğer sıradan insanların başına gelenlerin hayatlarını yönlendirdiğini biliyordu. Ailesi, kilisesi, okulu, işyeri ve yaşadığı toplulukta meydana gelen olaylar ve durumlar kendisini ve kişisel dünyasını belirliyordu. Ford için, yanıbaşındaki tarih “boş laf” değildi, son derece önemliydi (Kyvig-Marty, 2000:1). Amerika’nın ne kadar hızlı değiştiğini gören ve bu değişiklikleri anlamak için kaybolan bir toplumun anılarının ne derece önemli olduğunu anlayan Ford, otomobil öncesi döneme ait nesneleri, yapıları ve diğer anı parçacıklarını toplamak için milyonlarca dolar harcadı; kendisi ve çevresiyle ilgili bütün eşyaları, eserleri, bir taşra bakkalı, alet edavat, doğduğu ev, mobilyalar, radyolar, bir nalbant dükkanı, saatler ve binlerce eşya toplayarak bir müze oluşturdu. Henry Ford müzesine akın eden milyonlarca ziyaretçi, Ford’un gündelik hayatın geçmişini önemsemekte haklı olduğunu gösteriyor. Girişteki levha Ford’un vardığı sonucu anlatıyordu: “Ne kadar geriye bakarsanız, o kadar ileriye görebilirsiniz.” (Kyvig-Marty, 2000:2).

Öztürk’e göre (2001:202), iki tür tarih öğretmenine öğrenci folklorunda “iyi öğretmen” denir. Birincisi, “tatlı dilli, ağzından bal damlayan , esprili, eğlendiren -bir tür Reşat Ekrem Kocu ya da Ahmet Refik Altınay tarzını yakalayabilen- hocalar...”

İkinci tür ise, –ki galiba pedagojik olarak da daha doğru olanı bu tarz- “tarihin öğrencinin bizzat kendisine ne kadar ‘ilişkin’ olduğunu, ne kadar her an içinde yaşadığını, ne denli bugününü ve yarınını etkileyen bir şey olduğunu çocuklara fark ettirebilen hocalardır”. İşte bu ikinci tarzın sırrı, bu tarzı yakalamamızı sağlayacak anahtar, yerel tarihtir.

“Adalet Ağaoğlu (Ağaoğlu,2000:40-41) , “Romantik Bir Viyana Yazı” adlı romanında Kâmil Kaya adlı tarih öğretmeninin ağzından yerel tarih öğretiminin önemini belirtmiştir. Kâmil Kaya Kastamonu’da öğretmendir. Bir gün derste “-Kastamonulu kardeşler, acaba, buranın kimler tarafından, ne zaman kurulduğunu içinizde kaçınız biliyor?” şeklinde çocukların yörelerinin tarihini bilip bilmediklerini sormuş, fakat çocuklardan cevap alamamıştır. Bunun üzerine Kâmil Kaya “-Ayıp ayıp, insan doğduğu, hem de doyduğu yerin tarihini bilmezse, ne memleketinin, ne dünyanın tarihini bilebilir. Bir tarihi ezberlemek başkadır, orada kendi yerinizi ete kemiğe bürünmüş olarak bulmak başka... İşte ilk ev ödeviniz: Kastamonu’nun kalesini, kitaplığını, Atabey Camisi’ni... gidin, bakın, öğrenin, sonra gelin, bana anlatın. Ayağınızı bastığınız yeri tanıyın. Eyy bu topraklar için toprağa düşmüş asker/ Gökten ecdâdı inerek öpse o pâk alını değer! diye gümbürdemek kolaydı...Bilmediğin bir vatan toprağı için nasıl öleceksin, ille ölünecekse?” diyerek öğrencilerine yörenin tarihini öğrenmeleri için ödev vermiştir.”

Romanda anlatılan tarih öğretmeni Kâmil Kaya kendi yöresinin tarihini bilmeyen kişinin ne memleketinin ne de dünyanın tarihini bilmeyeceğini belirtmektedir. Kâmil Kaya tiplemesi, yerel tarihten yola çıkarak ülke ve dünya tarihini anlatan bir öğretmendir.

Öztürk’e göre (2001:204), “Tarih öğretmeninin işi, yani meslek ahlakını çiğnemeyen bir tarih öğretmeninin işi şudur; ben çocukta merak uyandıracığım, çocuklar tarihe dönük bir merak duygusuna, öğrenme arzusuna sahip olacaklar, ben onlara eğer buna heveslenirlerse gereksincekleri metodolojik formasyonu kazandıracağım” diyorsanız, çocuklar bir bilmece çözmenin zevkiyle geçmişle ilgilenebilmeliler diyorsanız: eğer kendinizin en temel amacı olarak bunu koyuyorsanız, o zaman sizin için en önemli araçlardan biri yerel tarihtir.

2.YEREL TARİH ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER

Öğretim konularının ne şekilde işleneceğini, önce konunun tabiatı, öğrencinin çalışma kabiliyet ve iktidarı, öğretmenin hususiyeti; sonra da öğretim araçları, öğretimin cereyan edeceği yer ve zaman tâyin eder. Derslerden her biri, genel olarak daha ziyade şu veya bu çalışma şeklini gerektirir. Meselâ bir ders, öğrencinin eşya ve olayları gözlemesini ister. Her konunun, kendi bünyesine uygun bir işleme tarzına ihtiyacı vardır. Öğretim konularını işlerken göz önünde tutacağımız bir âmilde, öğrencinin çalışma kabiliyetidir. Her yaş ve sınıftaki öğrenci, her çeşit faaliyet için olgun değildir (Baymur, 1949:73).

Sosyal bilgiler ve tarih öğretimi uygulanırken kullanılabilecek çeşitli yol ve tekniklerden istifade edilebilir. Bunlar; anlatım, grup çalışmaları, soru-cevap ve tartışma, bireysel çalışma, oyunlaştırma, örnek olay çalışması, gezi-gözlem, çevre incelemesi gibi. Öğretmen bunlardan birisini kullanabileceği gibi konulara göre her biri için ayrı ayrı yöntemleri de uygulama yoluna gidebilir.

Öğretim yönteminin seçimini etkileyecek pek çok faktör mevcuttur. Bunlar; öğretmenin yöneme yatkınlığı, zaman faktörü ve fiziki şartlar; maliyet, öğrenci grubunun büyüklüğü, konunun özelliği, yöntemin öğrenciye uygunluğu, amaçlar vs dir.

Öğrencilere verilen bilgilerin kalıcı olması, öğretim yönteminin hitap ettiği duyu organının çokluğuna bağlıdır. Meselâ; eskiçağ ile ilgili derslerimizi müzelerde işlediğimizde daha faydalı ve kalıcı olmaktadır. Fakat bu yöntemin faydası yanında maliyetinin yüksek olması gibi sorunlarda bulunmaktadır (Özçelik, 1996:70).

Yapılan öğretim, genel kavramların ve bilgilerin öğrenciye aktarılması ile sınırlıdır. Maalesef yegane ve tek yöntem takrir yöntemi ile sınırlıdır. Öğretimde, araştırma, inceleme, gözlem, katılım, alan çalışmaları ve benzer türde uygulamalı çalışmalar, pek yer almamaktadır (Özçelik,1996:163).

Safran ve Ata'nın belirttiği gibi (1998:49); tarih bölümlerinde, öğretmen adayları öğretimde tarihsel çevreyi nasıl kullanması gerektiği konusunda bir turist rehberi kadar bilgi donanımı kazanamamaktadırlar. Yerel tarihin öğretilmesi için üniversitelerde tarihsel çevrenin nasıl kullanılması gerektiği öğretmen adaylarına öğretilmelidir. Tarihsel çevre kaynakları hakkında nasıl bilgi edinileceği, elde edilen bu bilgilerin öğrenciye nasıl aktarılacağı belirtilmelidir.

Öğretmenin, gerek tarih derslerinde, gerekse bütün diğer derslerde okulun bulunduğu yöreden geniş ölçüde faydalanabilmesi için, çevresini iyi tanınması, bir yerel tarih araştırmacısı olması lâzımdır. Bu konuda kendisine kılavuzluk edecek eserleri incelemelidir.

Yörede bulunan tarih eserleri, tarih dersleri müfredatı içinde hem birer konu, hem de değerli birer araç olarak yer alırlar.

Çevrede bulunup da sınıfa getirilmesi mümkün olan eşya (eski saatler, silahlar, elbiseler, kitaplar vb.) sınıfta gözden geçirilir. Böyle sınıfa getirilmesi imkânı olmayan şeyleri, yerinde incelemek, bir ihtiyaç halini alır. Bu takdirde iki çareye baş vurmak zarureti vardır: Ders gezintisi veya seyahati yapmak, öğrenciye inceleme ve gözlem ödevi vermek (Baymur, 1949:76).

Yerel tarih konularının çocuklara anlatılması gereğini kabul eden ve bunu uygulamak isteyen bir öğretmen, bulunduğu yöre ile ilgili bilgileri; kitaplardan, makalelerden, yüksek lisans ve doktora tezlerinden, gazetelerden, şehir rehberlerinden, haritalardan, belediyelerde bulunan yöre bilgilerinden, sözlü belgelerden yararlanarak elde edebilir (Kyvıg-Marty, 2000:52).

Bulduğumuz yere ait ele geçirebildiğimiz kaynakları bir araya toplamalıyız. Bunlardan bir kütüphane ve arşiv kurmalıyız. Toplanan malzeme ve kaynakların fişleri yapılmalı; öğrencilerin bunlardan kolayca faydalanmaları sağlanmalıdır. Derlenen kaynakların yardımıyla yöremizde kurulan devletleri, burada

yaşayanların başlarından geçenleri, medeni varlıklarını, bıraktıkları tarihi eserleri öğrenebiliriz (Uluçay, 1958:4).

Sönmez'e göre (1999:212-213) sosyal bilgiler ve tarih dersinde hedef davranışları kazandırmada kullanılacak araç-gereçler şunlar olabilir: Gerçek eşya, giysi ve kalıntılar, anıtlar, süs eşyaları, silahlar, paralar vb.; eski uygarlıklardan kalan mezarlar, kiliseler, camiler, havralar, hamamlar, kaleler, kümbetler, köprüler, evler, saraylar, takılar, giysiler, oturma, yatak, mutfak, ticaret ve ulaşım araç-gereçleri, yazılı, yazısız kalıntılar, üç boyutlu görsel işitsel iletişim araçlarıdır. Bunlar yeri gelince eğitim ortamında kullanılmalıdır; çünkü üç boyutlu ve daha çok duyu organına hitap eden araç-gereçler iletişimi daha kolaylaştırır. Örneğin sosyal bilgiler dersinde Anadolu Uygarlıkları adlı konuyla ilgili hedef ve davranışlar kazandırılırken, okulun bulunduğu yörede Hititler, İyonyalılar, Frikyalılar, Lidyalılar, Grekler, Romalılar, Selçuklular, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili tarihi kalıntılar varsa, öğrenciler bu tarihi kalıntıları (anıtları, hanları, hamamları, köprüleri, kiliseleri, havraları, camileri, evleri, takıları, süs eşyalarını, oturma, mutfak, yemek takımlarını, yazılı ve yazısız yapıtları vb.) incelemelidirler. Bu incelemeler, istedik davranışın kazandırılmasını hem kolaylaştırır, hem kalıcılığını sağlar, hem de öğrencinin ilgisini sürekli kılar. Üstelik onun bu yapıtları koruma ve kollama duygusunu geliştir. Öğretmen bu konuyla ilgili hedef davranışları, çevrede bu tür kalıntılar yada bu kalıntıların bulunduğu müze varsa, öğrencileri buralara götürerek sağlayabilir. Örneğin Ankara'da bulunan bir öğretmen, öğrencilerini Anadolu Uygarlıkları konusu gelince Anadolu Medeniyetler Müzesine, Roma Hamamlarına, Gordiyon'a ; Kars'ta ise Ani Harabelerine, müzeye; Trabzon'da ise Sümela Manastırına götürebilir. Bu geziler için öğretim yılının başında gerekli izinler alınmalı, düzenlemeler yapılmalıdır. Bu tür etkinlikler için resmi işlemler kısaltılmalı ve hızlandırılmalıdır. Öğretmen konularla ilgili olarak okulun bulunduğu yöre ile ilgili tarihi kalıntıları, izleri sınıfa getirmeli veya öğrenciye getirtmelidir (para, süs eşyası, kap-kacak vb.).

Yörede elde edilen tarihi kalıntıların, eserlerin bulunduğu müzelere çocuklar götürülmelidir. Fakat bulunulmayan yerlerde ise kazılarda elde edilen eserlerin

resimleri, maket ve planları elde edilip çocuklara gösterilebilir. Müfredat programının öğrencilerden istediği bilgi seviyesine uygun olarak, yörede yaşamış, yöreyi idare etmiş milletlere ait araç ve gereç elde edilir. Böylece öğrenciler, çevrelerinin medeniyetlerine ve siyasi olaylarına daha çok bağlanabilir. Çevrede yöreye hâkim olan milletlerden kalma eser kalıntıları, tümülüs ve höyükler varsa bunlar tespit edilip harita üzerinde gösterilmelidir. Ayrıca yörenin coğrafi durumu, ilk akın ve istilâlar, halkın buraya neden ve nasıl gelip yerleştikleri, yörenin yetiştirdiği ünlü simalar, yörede bulunan tabii servet kaynakları birer problem olarak ele alınmalı ve üzerinde öğrencilerle tartışılmalıdır. Öğretmen ilk olarak ora halkının nereden geldiğini, coğrafi faktörlerin halkın meslek seçmesi, kültürel, sosyal ve ekonomik hayatlarında nasıl rol oynadığını ortaya koymalıdır (Uluçay, 1958:5-6).

Uluçay'ın da belirttiği gibi (1958:6); yerel tarih, eski gazeteler, yazmalar, hâtıralar, haritalar, albümler, mektuplar, siciller, resimler ile de işlenebilir. Toplanan ev eşyası, silahlar, kap kakak, elbiseler, çift aletleri, para ve diğer araçlardan koleksiyonlar tertip ederek yörenin zamanla nasıl kalkındığı ve geliştiği çocukların gözleri önüne serilebilir. Yerel tarihin anlaşılmasında elde bulunan araç ve eserlerin yorumlanması, halkın düşünce ve zihniyetini gösteren âdet ve yaşayışların incelenmesi ön planda yer alır. Âdet ve eserlerin tespiti konusunda öğretmen öğrencilerini teşvik etmeli ve bu hususta onlara rehberlik etmelidir.

Yerel tarihin öğrenilmesi için, öğretmen öğrencilerine fert veya gruplar halinde ödevler verebilir ve öğrencilerine bazı çalışmalar teklif edilebilir. Öğrencilere yaptırılması gereken çalışmalarla ilgili olarak Uluçay şunları belirtmiştir (1958:7): “Hikaye, anekdot, folklor, şarkılar, elbiseler, resimler, fotoğraf ve haritaların toplanması; o yerde yetişen ünlü kimselerin hal tercümelerinin yazılması, anıtlarda, mezar taşlarında bulunan kitabelerin kopya edilmesi; tarihi olayların tasvirini yapan resimlerin kopyaları, sınır işaretleri ve tarihi binaların listesinin meydana getirilmesi; endüstrinin gelişmesini, arazinin genişleme ve daralmasını, nüfusun artışı gösterir harita, grafik ve tabloların yaptırılması; çevrede olan tarihi olayların dramatize edilmesi, halk türkü ve oyunlarının tespit edilmesi, mümkün ise türkülerin kasete, oyunların filme alınması.”

Özellikle son 50 yıllık çağdaş tarihin anlaşılmasında ve yerel tarihin öğrenilmesinde kaynak kişilerle öğrencileri görüştürme tarih dersine ilgiyi arttıracaktır (Safran ve Ata, 1998:48). Yerel tarih konularını anlatırken o olayı yaşamış kişi hatıraları önemlidir. Bu konuya ilginçlik katacağı gibi öğrenci ilgisinin artmasını da sağlayabilir.

Yakın olayların kahramanı olmuş veya bu olayları yaşamış olan şahıslar da tarih dersinin faydalanacağı vasıtalar arasında görülmelidir (Baymur, 1949:46). Öğretmen, yakın olayları bizzat yapmış ve özellikle bu olayları kahramanı olmuş kimselerin hatıralarını öğrencilere dinletmek fırsatını araştırmalıdır. Köylerimizde cihan harbine, istiklâl savaşına katılmış birçok kahramanlarımız vardır. Kasaba ve şehirlerde de yakın tarihimizin olaylarına karışmış birçok insan bulunur. İcâbına göre bunlar ziyaret edilir veya kendileri okula davet olunur, çocuklar bunların hatıralarını büyük bir ilgiyle dinlerler (Baymur, 1949:83).

Okulumuzda işleyeceğimiz konuların plânını yaparken çevrenin canlı-cansız kaynaklarından faydalanmayı ihmal etmemeliyiz.

3.YEREL TARİH ÖĞRETİMİNİN PEDAGOJİK TEMELLERİ

Öğrenmede psikolojik faktörleri değerlendirmek öğretmenin akıldan çıkarmaması gereken bir konudur. Safran ve Ata'nın da belirttiği gibi (1998:32), çocukların ilgileri göz önünde bulundurulmadan yapılan bir tarih öğretiminden kayda değer sonuçlar alınacağı kuşkuludur.

Çocukların eğitimde zihni ve duygusal gelişime dikkat ederek öğretim faaliyeti plânlanmalıdır. Çocuğun ihtiyaçlarını, kapasitesini göz önünde tutmadan yapılacak öğrenme çalışmalarının sonuç vermeyeceği bir gerçektir. Öğrenme psikolojisinin önemli bir yönü de çalışmaların başarıya ulaşması için öğrencinin ihtiyaç ve özelliklerinin dikkate alınmasıdır (Özçelik, 1996:33).

Çağdaş eğitimin başlıca özelliklerinden biri öğrenciyi merkez almasıdır. Öğrenci eğitimin odak noktasında yer almaktadır. Çağdaş eğitime bu özelliğin kazandırılmasında önemli rolü olan John Dewey, öğretimde çocuğun psikolojik özelliklerinin esas alınması görüşünü temel alarak “çocuğa göre öğretim” ilkesini geliştirmiş ve bu ilkenin en önemli öğretim ilkesi olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Böylece eğitimin öğrenciyi merkez alan özelliği, öğretimde uygulanmaya geçirilmiştir. Bu ilkeye göre, çocuğun ne öğreneceğini onun ihtiyaçları ve istekleri belirler. Yani, çocuklar ilgi, ihtiyaç, özellik ve yeteneklerine uygun bir eğitim programı içinde yetişmelidir. Öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini göz önünde bulundurmadan hazırlanacak bir programın uygulamada başarılı olması mümkün değildir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:46-47).

Baymur (1949: 25-26-27-28) ve Koçyiğit (1986:63-64), çocuğun tarihi kavraması bakımından üç gelişim basamağı olduğunu ileri süren Alman eğitimci Andreas'ın görüşünün Türkiye’de yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Bu basamaklar:

Birinci basamak, “masal yaşı” adını alır. 3-8 yaşlar arasındaki devredir. Bu devredeki çocukların hayal güçleri çok çalışır. Masal, bu durumdaki çocukların ruh durumuna ve hayal güçlerine uygun düşer.

İkinci basamak, 8-12 yaşlar arasındaki çocukları kapsar. Bu gruba giren çocuklar psikolog ve pedagoğlara göre hayalden gerçek konulara geçmeye başlar. 9-10 yaşlarındaki çocuklar daha çok gerçek konuları öğrenmeye başlarlar. Fakat bu birden bire gerçeğe sıçrama şeklinde olmaz. 9-10 yaşındaki çocuklar gerçek konuları da masal şeklinde algılamak isterler. Serüven, efsane ve hayvan hikâyeleri bu yaştaki çocuklar için en uygun konulardır. 11-12 yaşından itibaren çocuklar daha çok gerçek konulara eğilirler. 11 ve 12 yaşlarından itibaren çocuklara tarih konuları verilebilir. Tarihi konular, çocuklara kronolojik sıraya göre değil de, belirli konular şeklinde verilse çok daha iyi olur. Çünkü, çocuklar tam anlamıyla konuları kavramakta ve anlamakta zorluk çekerler. Tarihi konular, çocuklara hikâye şeklinde verilirse, çok iyi sonuç alınır. Tarih çocuklara hikâye şeklinde verilirse, o zaman bazı tarihi

olayları bir takım canlandırma araçlarına yani, resimlere, broşürlere, eski eser kalıntılara, müzedeki eserlere vb. dayandırarak vermek daha çok yararlı olur.

Üçüncü basamak; 12 ile 19 yaşları arasını kapsar. Bu devrede artık çocuklar, çocukluktan kurtulup gençlik yıllarına girmektedirler. 12-13 yaşından itibaren çocuklarda araştırmaya karşı derin bir ilgi uyanır. Yine bu yaşlarda çocuklar konular üzerinde düşünmeye başlarlar. Her konuya ilgi duymaya başlayan çocuklara tarihi konular onların ilgi duyacağı bir yol ve doğrultuda verilmelidir. Üçüncü basamakta çocukluktan gençliğe geçiş olduğu için, tarih içinde önemli ve asıl olan değişiklik “ben” den, “sen” e geçiştir. Bu dönemde çocukluktan gençliğe geçen genç için, tarihi akışın ve tarihin ne demek olduğu bu devrede ilk defa ortaya çıkar ve gelişir. Böylece genç geçmişi kavrayıp bu günü ve geleceği düzenlemeye başlar. Artık bu dönemde her türlü tarihi konular verilebilir. Böylece genç tarihi daha iyi kavrar.

Yerel tarih öğretiminin dayandığı pedagojik ilkeleri; Somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, açıklık, hazır bulunuşluk ilkeleridir. Yerel tarih öğretiminde içerik somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakın çevreden uzağa doğru, basitten karmaşığa doğru sıralanmalıdır. Sönmez’in de belirttiği gibi (1999:110), özellikle ilköğretimde okutulan sosyal bilgiler derslerinin içeriği bu ilkelere uymalıdır.

a-Somuttan Soyuta İlkesi

Öğretimde kullanılması açısından hangi yaşta olurlarsa olsunlar bütün insanlar için geçerli olan bu ilke, özellikle 12-13 yaşlarından daha küçük olan öğrencilere kavramların kazandırılması için konular önce somut olarak ele alınmalıdır. Çocuklar zihinsel gelişmeleri bakımından, somut şeyleri kavradıktan ve bu yönde bir süre alıştırma ve denemeler yaptıktan sonra soyut kavramlara ve genellemelere geçebilir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:55). Öğrenciler 12-13 yaşına gelinceye kadar önce somut olan eşya, olay ve varlıklardan yararlanarak konular kavratılmalıdır.

Genellikle tarih dersi çocuğa, zor, anlaşılmaz ve itici bir ders gibi görünüyorsa, bu, dersin çoğu zaman çocuğun kavrama düzeyiyle bağıntısız, soyut bir şekilde karşısına çıkmasından kaynaklanıyor (Savard, 1976:222). Savard'ın da belirttiği gibi, tarih dersinin soyut bir bilim olduğu ve öğretilmesinin zor olduğu sıkça dile getirilir. Bu düşünceye rağmen tarih, okullarda öğretilen somut bir ders haline getirilebilir. Zira her insan, dört beş nesil önce yaşamış olan dedesini araştırmaya kalksa yaklaşık olarak 100 sene öncesine iner. Tarihi eserler, tarihten izler taşıyan kalıntılar, belgeler gibi çevremizdeki her şey dünden izler taşır. Bu şekilde yörede bulunan tarihin derslerde yer edinmesi ile tarih dersinin hiçte soyut olmadığı görülür. Öğrencilerin her zaman somut örneklerden ve gerçek hayattan yararlandığında daha iyi öğreneceklerinden, tarih konularını öğretirken olayları somutlaştırmak gerekir. Somutlaştırma olayı da en güzel yakın çevreden örnekler verilerek yapılabilir. Okulun bulunduğu yöredeki tarihi kalıntılar, eserler, olaylar vs. belirtilerek konular somutlaştırılabilir.

Tarih öğretiminin en dikkate değer sonucu olan araştırmacı bir ruh kazandırılmasının, yaşça küçük olan çocuklarda başarılması, onları soyut, politik, anayasal ve dinsel değişimleri anlamaya zorlamaktansa yazı, evler, eğlence, giyim, ulaşım gibi somut konuların öğretilmesiyle daha kolay olduğudur (Safran, 1998:26).

b-Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Çocuk yeni bir şeyi önceden öğrendikleriyle yani bildikleriyle bağlantı kurarak daha iyi öğrenir. Bu nedenle öğretimde önce öğrencilerin ne bildiklerinden başlanmalı, daha sonra bilinmeyenlere geçilmelidir. Öğrencinin bildikleri kendisi için anlamlı ve kolaydır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:36). Öğrencilerin ilk öğrendikleri ve bildikleri kaynak yaşadıkları çevredir. Bu nedenle öğretimde çocukların yaşadıkları çevrenin göz ardı edilmemesi ve öğretimde ilk olarak bu noktadan hareket edilmesi önemlidir.

Bilinenden bilinmeyene ilkesi temel bilgiler veya temel terimler ilkesi şeklinde de düzenlenebilir. Öğretimde bilgiler, daha önce bilinen bilgiler üzerinde

temellendirilir. Ancak bu ilke, kuşkusuz değişik eğitim-öğretim basamaklarına göre, çok farklı uygulanabilir. Bu ilke sanırız en önemli öğretim ilkesidir, çünkü bütün bilimler için geçerlidir (Doğanay, 1993:111).

c-Yakından Uzağa İlkesi

Bu ilke, öğretimde ele alınacak konuların seçilmesinde ve işlenmesinde bulunulan yerden ve zamandan başlayarak gittikçe genişleyen bir şekilde uzağa, uzak çevrelere geçilmesini öngörmektedir. Yakın çevre çocuğun düşünce ve duygu hayatının kaynağını oluşturmaktadır. çünkü çocuk küçük yaştan itibaren yakın çevredeki olay ve varlıklarla etkileşim içindedir. Bu nedenle çocuk yakın çevresini daha iyi anlamaktadır. Yakın çevre çocuğun düşünce ve duygu hayatının kaynağını oluşturmaktadır.

Yakından uzağa ilkesine uygun bir öğretim, çocuğun evinden ve ailesinden başlayarak, durgun bir suya atılan taşın meydana getirdiği halkalar gibi giderek genişleyen bir biçimde mahallesine, okuluna, köyüne, ilçesine, iline, yurduna, komşu ülkelere ve dünyaya yönelmelidir. İlk ve orta okuldaki tarih konuları bu psikolojik gerçek göz önünde bulundurularak okutulmalıdır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:56-57).

Yakından uzağa ilkesi ile, öğrenen, içinde bulunduğu, ilgi kurduğu nesnel olayları, daha rahat ve kolay algılar, yani öğrenir. Öğrenme olayının oluşması öncelikle bir iletişim sürecidir. İletişim sürecinin oluşması, yani eğitimin birey üzerinde bir takım fikir, bilgi, tutum, duygu ve beceri değişiklikleri meydana getirebilmesi, yakın çevredeki nesne ve olaylarla öğrenen arasında ilgi kurularak daha kolay sağlanabilir. Bu nedenle öğretimde, yakın çevre olayları ile yeterli düzeyde ilgi kurmadan, uzak çevre olaylarına geçilmemelidir (Doğanay, 1993:110).

d-Açıklık İlkesi

Bu ilkenin tanımı kısaca, öğrencinin mümkün olduğu kadar fazla duyu organına hitap edilerek öğretimin kolaylaştırılmasıdır. Yani, öğretimde öğrencinin ne kadar fazla duyu organı uygulanırsa öğretilenler o ölçüde açık ve kolay anlaşılmakta ve öğrenme o ölçüde kalıcı olmaktadır. Bu ilke doğrultusunda öğretmen, öğrencileri eşyanın kendisiyle karşı karşıya getirerek veya değişik yollar izleyerek beş duyularını kullanmalarını sağlamalıdır. Öğretmen konuyu işlerken söze daha az yer vermeli, öğrencilerin varlıklar üzerinde gözlem, inceleme ve araştırma yapmaları sağlanmalı, onları resim, model ve numunelerden yararlandırmalıdır. Bu ilke bu yönüyle somuttan soyuta ilkesine benzemektedir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:52-53). Öğrencilerin öğrenim de bulundukları yörede bulunan tarihi eserlerin tarih derslerinde kullanılması bu ilke çerçevesinde faydalıdır.

e-Hazır Bulunuşluk İlkesi

Hazır bulunuşluk, öğrencinin eğitim ortamına getirdiklerinin tümü olarak ele alınabilir. Derslerin içeriği, hedef ve davranışlara göre belirlenmelidir. Hedeflerin belirleyicilerinden biri de öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyidir. İçerikte, kavramlar (dağ, yayla, ova, vadi, maki, vs.) tanımlanıp açıklanırken kullanılacak sözcükler öğrencinin yaşantılarına, bilişsel, duyuşsal, devinişsel, algısal hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmalıdır. Örnekler onun yakın çevresinden seçilmelidir. Örneğin, Karadeniz Bölgesi için dağ, yayla, vadi ve iklim anlatmak kolaydır; çünkü çevresinde bu yeryüzü şekilleri ve iklimle ilgili doğal veriler vardır; fakat ova, bozkır ve makiyi anlatmak çok zordur. Bu kavramlar öğrenciye açıklanırken içerik onun hazır bulunuşluk düzeyine göre olmalıdır (Sönmez, 1999:109).

İçerik, öğrencinin içinde yaşadığı kültürel değerlere göre düzenlenmelidir. Köyde okuyan bir çocuğa demokratik yaşamla ilgili kavram ve ilkeler öğretilirken,

“sınıf başkanının seçiminden, köy muhtarı, ihtiyar heyeti, milletvekili, belediye başkanı seçimine” doğru bir sıra izlenebilir; çünkü onun kültürel yaşamında önce sınıf başkanı, muhtar ve ihtiyar heyetinin seçimi vardır. Oysa Ankara’nın Çankaya ilçesinin merkezindeki bir ilköğretim okulunda okuyan çocuk için bu konu, “sınıf ve kol başkanı seçiminden, belediye başkanı, milletvekili, muhtar ve ihtiyar heyeti seçimine” doğru bir sırayla içerikte yer almalıdır. Köy çocuğuna “köyün ortak malları, gelenek ve görenekleri, imece, dayanışma, tarım ve hayvancılıkla” ilgili bilgiler verilirken örnekler onun bulunduğu kültürel ortamdan seçilmeli ve sunulmalıdır. Büyük kent merkezinde yaşayan ve ilköğretim okullarında okuyanlara ise, bu değerlerle ilgili örnek olgular, onların yaşadığı kültürel ortamdan seçilmelidir (Sönmez, 1999:110).

Tarih konularının işlenişinde de hazır bulunuşluk ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Tarihi konuların içeriği doğrultusunda verilen örnekler mümkün olduğunca çocuğun içinde yaşadığı çevreden seçilmeli ve verilmelidir. Çocuk çevresini bilerek ve görmüş olarak derste bulunmakta ve bu onun hazır bulunuşluğu açısından önemlidir.

4.YEREL TARİHE İLİŞKİN KONULAR

Yerel tarihe ilişkin konular başlığı altında; çocuk ve çevre, okul ve çevre, tarih ve coğrafya, yerel tarih konularının ulusal tarih konularıyla ilişkilendirilmesi, yerel tarih öğretiminde gezi-gözlem yöntemi ve müze konu başlıklarına yer verilmiştir.

4.1.Çocuk ve Çevre

Çocuk büyüdükçe, toplumsal dünyası da gittikçe büyür. Onun dünyası, önce evi, komşuları, köyü veya mahallesi ve okulundan ibarettir. Sonraları, bunlara daha geniş çevreler, kasaba, şehir, ilçe, il, coğrafi bölge ve yurdun bütünü katılır. Sonunda, dünyayı, üzerinde yaşanan en büyük toplumsal çevre olarak tanımaya ulaşır.

Çocuğun toplumsal dünyası genişledikçe, o da toplumsal bir varlık olarak gelişir, büyür; iyi bir aile üyesi, iyi öğrenci, iyi hemşehri, iyi vatandaş ve iyi bir insan olur. İlköğretimin temel görevi, çocuğu bu doğrultuya yöneltmektir. Çünkü ilköğretim öğrencisi, geleceğin, omuzlarında birçok sorumluluklar taşıyacak olan iyi vatandaş, iyi insan adaydır. Sosyal bilgiler dersinin bu vatandaşın, bu insanın, kişisel ve toplumsal yönlerden çatısını kurmakta çok önemli rolü vardır. İlköğretim çocuğu, başta bu dersin yardımıyla, metotlu olarak halkı, halkın karşılıklı münasebetlerini; insanın doğal ve toplumsal çevreyle olan karşılıklı etkilerini incelemek, öğrenmek ve olumlu davranışlar kazanmak imkânlarını bulur. Kişinin ve toplumun sorunlarını tanır; çözüm yollarını düşünür, araştırır. Bu yoldaki bilgi ve yetenekleri kazandırmak, öncelikle sosyal bilgiler öğretiminin ödevidir (Konuk, 1963:8). Sosyal bilgiler dersinin içeriği açısından da bunu sağlayacak en uygun derste tarih dersi'dir. Bu yönde bir fayda sağlaması açısından tarih konularının çevre ile ilişkilendirilerek işlenmesinde büyük fayda vardır.

Ne çocuğu çevreden, ne de çevreyi çocuktan ayrı düşünemeyeceğimizden yerel tarih konularının gerekliliğini ve önemini anlamalıyız. Çocuğun çevresi gözünün önünde bulunduğundan dolayı ilgisi artacak, böylece uyanan bu ilgi genel, ulusal tarih konularına da kaydırılabilecektir. Göksel (1958:1), çocuğun göz önünde tutacağı dört büyük ilgi merkezi olduğunu belirtmiştir. Bunlar: "I.-En yakın çevre; a-Evi b-Okulu II.-Yakın çevre; a-Şehri-kasabası veya ikisi b-Komşu şehirler-kasabalar veya köyler III.-Uzak çevre; a-Yurdu b-komşu milletler IV.-En uzak çevre; a-Dünyası b-Kâinatı" dır. Dört ana madde halinde gurublanmış olan bu dört önemli ilgi merkezi, programların yapılışında göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yapıyı göz önünde bulundurarak yapılan bir plan tarih konularının işlenişini kolaylaştırır.

Çocuğun tarihe karşı ilgisinin uyanması, tarihe karşı tutumunun artması için tarihi çocuğun günlük hayatı içine koymak, yaşadığı yörede cereyan etmiş olan olayları kendisine hatırlatmak, hâtıraları yaşatılmaya lâyık ecdadın hayatını anlatmak ve hemen yanibaşında duran abideleri, harabeleri, çeşitli tarihi kalıntıları kendisine göstermek suretiyle yapılabilir. Belirsiz bir çevre içinde değil de, kendi çevreleri içine konmuş olaylar daha etkileyici, şahıslar daha gerçek olacaktır. Yerel toprağın

özsuyu ile beslenen bir milli tarih daha canlı ve daha iyi anlaşılacaktır (Savard, 1976:222).

Yakın yurtla ilgili üniteler büyük kolaylıklar sağlar. Çevre genişledikçe, inceleme konusu gözlem alanından uzaklaştıkça güçlük artar. Çocuğun ilgi duymadığı, kavrayamadığı kavramların işlenişi de güçlük yaratır.

4.2.Okul ve Çevre

Çevre, canlı ve cansız varlıklarıyla, insanların yaşama alanıdır. Okul o çevrenin okuludur. Öğrencileri çevreden gelen çocuklardır. Bu itibarla öğretim ve eğitimde çevrenin imkânlarından ve kaynaklarından faydalanma daima düşünülür ve öğretmenden istenir (Yaman, 1962:8).

Çocukların içinde yaşadıkları çevre, okul programlarını geliştirmede önemli rol oynar. Her çevre kendine has kaynakları ve çocukların ufkunu açacak verimli imkânlarla sahiptir. Bu kaynak ve fırsatlardan akıllıca faydalanmak çocuğun çeşitli yönlerden gelişmesine yardım eder. Çocuğun içinde yaşadığı çevre, zengin bir öğrenme laboratuvarıdır. Çocukların okulda yapacakları çeşitli öğrenim denemeleri, çocuklar ve içinde yaşadıkları çevre ile ilgili olduğu oranda bir anlam ve değer kazanır. Çocuğun çevrenin çeşitli yönleri üzerinde yapacağı denemeler onun her günkü hayatını zenginleştirmekle kalmaz, öğrenme ile hayat arasındaki sıkı ilişkiyi daha iyi kavramasına da yardım eder. Çocuk içinde bulunduğu çevreye nasıl uyacağını öğrenir, bir takım bilgi ve beceriler kazanır, bir takım tavır ve hareketler geliştirir. Çocuğun okul dışındaki bu hayatı, çevresinin çeşitli alanlarında denemeler yapmasına yardım edecek fırsatlar sağlar. Bir çok eğitimcinin inancıyla göre, okul sadece çocukları okutan bir yer olmaktan ziyade çevresindeki eğitim, sosyal, ekonomik, sağlık, kültür ve eğlence faaliyetlerinin bir merkezi olmalıdır. Sağlıklı bir okul programı ve yaşayışı okul, ev ve çevrenin birlikte plânlaştırılmasını ve işleri yürütmesini gerektirir.

Okul, çevre kaynaklarından üç şekilde faydalanır. Bunlardan birisi çeşitli çevre faaliyetlerini ve materyallerini incelemek amacıyla yapılan okul gezileridir. İkincisi, çevre halkından faydalanma ve üçüncüsü de çevredeki malzemeden faydalanmadır.

Tükel'e göre (1962:12) okulun başlıca dört sorumluluğu vardır. Bunlardan birincisi, okula devam eden çocuklar belki de hayatlarının büyük bir kısmını içinde doğup büyüdükları çevrede geçireceklerdir. Bundan ötürü okul, çevrelerini tanımada çocuklara bir görüş kazandırmaya mecburdur. İkincisi, okul vaktiyle ev ve köy topluluğunun yapması gereken birçok fonksiyonları üzerine almıştır. Bu fonksiyonlardan bir tanesi de karakter geliştirmede rol oynayan iş eğitimidir. Bununla beraber, çevre topluluğunun anlayışlı işbirliği olmadığı takdirde okul bu ödevini gereği gibi yapamaz. Üçüncüsü, bugün eğitimde çocuğun çevre ihtiyaçlarına göre yetiştirilmesine, müfredat ve öğretimin malzemesi bakımından çevre kaynaklarından faydalanmaya doğru kuvvetli eğilim vardır. Dördüncüsü de, okulun ve çocukların çevreye etki yapmada ve çevreyi ıslah etmede büyük sorumlulukları vardır. Hizmet ettiği çevreye etki yapamayan; çevre topluluğunun iş, yaşayış, sağlık, sosyal ve ekonomik ve daha başka yönlerden gelişmesine yardım edemeyen okul, boşuna dönen bir değirmen olmaktan ileri gidemez. Bu bakımdan okul, çevresinin problemlerini tanımada ve çevreyi ıslah edecek programları geliştirmede çocuğa kılavuzluk etmelidir. Okulun öğretmenleri çevreyi tanımalı, okul programında çevre kaynaklarından faydalanmaya yer vermelidir.

Tarih konularını işlerken de konular doğrultusunda yörede bulunan tarihi eserlerden, olaylardan ve izlerden faydalanılmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı müfredat programlarında buna yer verilmiş fakat bu durumun uygulanması öğretmenlere bırakılmıştır.

Okulun bulunduğu çevre, ne kadar yakın tarihlerde kurulmuş olursa olsun, muhakkak surette Anadolu'yu ele geçiren veya burada devlet kurmuş olan milletlerden birisinin sınırları içerisine girer. Bulduğumuz yörenin hangi

devletlerin sınırları içerisinde yer aldığını bilmeli ve çocuklara aktarmalıyız (Uluçay, 1958:4).

Öğretim ve eğitimde kullanılacak çevre kaynakları her çevrede aynı değildir. Bununla beraber iyi bir öğretmen için çevre daima yeteri kadar cömert sayılır. Öğretmenler her çevrede bilgilerinden, hatıralarından faydalanılacak kimseler bulabilirler. Meselâ; köyün yada mahallenin idaresini, muhtar ve ihtiyar kurumunun görevlerini, sadece kitaplardan öğrenmek yeterli olmaz. Bunları okula davet etmek, öğrencilerin kendileriyle görüşmelerini, ne gibi işler yaptıklarını sormalarını sağlamak iyi bir çalışmadır. Ayrıca, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinin coğrafya ve tarih ile ilgili konuları işlenirken, sırası geldikçe, çevredeki bitkiler, kuşlar, hayvanlar, anıtlar, mezar ve türbeler, kaleler kısaca tarihi yapılar çok ilgi çekici olur (Yaman, 1962:9).

4.3.Tarih ve Coğrafya

Tarihle coğrafya arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Yeryüzü tarihin sahnesidir. Herder'in: "Coğrafya tarihin esasıdır, tarih ise devirlerle milletlerin hareket halindeki coğrafyasından başka bir şey değildir" sözü meşhurdur (Akt: Baymur, 1949:63)

Tarihi olayın meydana geldiği, her medeniyetin kurulduğu zeminin doğal şartlarının önemi büyüktür. Doğal şartlar, zeminin üzerinde kurulan medeniyetin yayılıp gelişmesine veya dağılıp yok olmasına etkisi vardır. İklimin, toprağın, akarsuların, yer altı kaynaklarının medeniyet üzerinde etkisi göz önüne alınıp, çocuklara bu çerçevede bulundukları yörenin coğrafi özellikleri hakkında ve bunların sonucunda oluşan sonuçların belirtilmesinin önemi büyüktür. Böylelikle çocuk çevresini daha iyi tanıyacak bunun sonucunda ilinin ve ülkesinin geçmişini daha iyi kavrayacaktır. Çocuk coğrafi faktörlerin, olumlu ya da olumsuz yönden tarihi olayları etkilediğini bilecek, (göç, savaş gibi) tarihi konuları daha iyi kavrayacaktır (Memiş, 1990:1).

Tarih öğretiminde güç olan nokta, soyut bir kavram olan “zaman”ın kavranmasıdır. Buna karşılık çevredeki tarihsel anıtlar, ilginç kahramanlık sayfaları, dersi kolaylaştırır; verimliliğini arttırır. Coğrafya dersinde “yer” kavramı somuttur. Yer bilgisi, öncelikle çevre, gözlem alanı olduğundan, öğretimi kolaylaştırır. İnceleme konusu çevreden uzaklaştıkça, bu kolaylık faktörü zayıflarsa da, tarihin derinliklerine ulaşamamakla karşılaştırılınca, coğrafya öğretiminin, bir bütün olarak daha rahat gelişebileceğini söyleyebiliriz (Konuk, 1963:8).

İnsanın tarihi macerası coğrafyada geçmektedir. En üst düzeyde bakıldığında, insan, coğrafyanın, tabiatın bir parçasıdır. O halde coğrafya, tarih ve medeniyetin gelişimi üzerinde son derece etkilidir (Öztürk, 1999:39).

Devletlerin “yüce tarihi”nden sıradan halk çoğunluğunun tarihi olan toplumsal ve ekonomik tarihe doğru adım attığımızda, belirli yörenin doğal faktörlerinin önemi daha çok ortaya çıkar. Onlar, söz gelişi, zeytinin üretildiği ya da üretilmediği, sulamanın bolca yapıldığı ya da yapılamadığı bir yörede yaşam alanlarının sıra dağlarla çevrili veya geniş ovalarla ulaşabilecekleri açık yerlerde yaşayabilirler (Özbaran, 1992:56).

İnsan topluluklarının üzerinde yaşadıkları mekânın bahsetmiş olduğu imkânlar ya da tam tersine imkânsızlıklar, o insan topluluklarının ekonomik yapısında birinci derecede rol oynarlar. Mesela; Anadolu, göl ve akarsular bakımından son derece zengin, aynı zamanda akarsu vadileri oldukça verimlidir. Bu yüzden, Anadolu’da yerleşen kavimler geçimlerini genellikle ziraat yaparak temin etmişlerdir. Ancak, Doğu Anadolu insanı, diğer yörelere nazaran farklıdır. Çünkü, bilindiği gibi Doğu Anadolu bölgesi yüksek dağlar ve plâtolarla kaplıdır. Bu ise tarım ekonomisine imkân sağlamaz. Bu durum yöre insanını yeni bir uğraş alanına itmiştir. O da hayvancılıktır. Eskiçağlardan itibaren bu yörede oturan kavimlerin hayvancılık yaparak geçimlerini sağladıkları bilinmektedir. Orta Asya kavimleri için de aynı şeyler geçerli idi. Çünkü, Orta Asya da Doğu Anadolu gibi yüksek dağlar ve yaylalarla kaplı idi. Bu ise, üzerinde yaşayan kavimleri, geçimlerini hayvancılık yaparak temin etmeye zorluyordu (Memiş, 1990:14).

Tarihte meydana gelen birçok savaşın ve göçün temelinde yatan sebep coğrafi faktörlerin ekonomik yaşam üzerindeki etkisidir. Bu açıdan çocuklara bulundukları yöre hakkında bilgi aktarırken yörelere gelip yerleşmelerindeki coğrafi sebepler, halkın geçim kaynağı ve bunun yaşam tarzına yansımaları belirtilmelidir. Öğrenciye kendi çevresindeki ekonomik olayların oluşmasında coğrafya faktörlerinin etkisini anlatırsak, öğrenci bunu gözüyle görecek ve onun için somutluk arz edecektir. Orta Asya'dan Türklerin göç etme nedenleri gibi tarihi hadiseleri daha iyi kavrayacaktır.

Coğrafi faktörlerin tarihi olaylarda büyük rolünün olduğu hiç şüphesizdir. Mesela; İstanbul ve Çanakkale boğazının I. Dünya savaşı sırasında Osmanlı Devletinin elinde olması savaşın gidişatını etkilemiştir. I. Dünya savaşında Osmanlı Devleti itilaf devletlerinin donanmasının boğazı geçmesine izin vermemiş ve böylece hem savaş uzamış hem de müttefiklerinden yardım bekleyen Rusya'nın yardımı elde edemeyip Çarlık Rejimi'nin yıkılmasına neden olmuştur. Coğrafi faktörlerin tarihi olaylar üzerine etkisine bir örnek daha verecek olursak; son derece güçlü olmasına rağmen Büyük Selçuklu Devletinin, başına bela olan, Batini hareketinin önderi Hasan Sabbah'ı ele geçirememesinin temelinde yatan sebep Hasan Sabbah'ın gizlendiği ve üst olarak kullandığı Alamut Kalesinin coğrafi konumudur. Örneklerde de görüldüğü gibi coğrafi faktörlerin tarihi olaylara önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle yerel tarih konularından bahsederken veya yerel tarihle ilgili araştırmalarda bulunulurken coğrafi faktörün göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Öğrencilere yörelerinde meydana gelen tarihi olaylardan, imâr edilen tarihi eserlerden bahsederken olayın coğrafi yönünden de bahsetmek önemlidir.

Bu araştırmadaki uygulamanın yapıldığı Pasinler ilçesinin tarihi anlatılırken de, ders esnasında coğrafi faktörlerin tarihi olaylar üzerinde etkisi üzerinde durulmuştur. Mesela, Türklerin Orta Asya'dan göç ederek Anadolu'ya geldiklerinde Pasinler'e yerleşmelerindeki coğrafi faktörler anlatılmış ve Pasinler'in tarım için uygun bir yerde bulunmasından, geniş bir ovaya sahip olmasından, korunması amacıyla stratejik bir noktada bulunan Pasinler kalesinin öneminden bahsedilmiştir. Bu doğrultuda Pasinler'de geçmişte yapılan savaşların bir çoğunun

önemli sebeplerinden birinin de Pasinler'in coğrafi konumundan kaynaklandığı öğrenciye açıklanmıştır.

Yakın çevre tarihi ile coğrafyasına, öğretimde özel bir yer verilmesi mutlaka gerekli olmasa bile, öğretmenlerimizin bu hususu daima göz önünde bulundurmaları temenni edilir. Bütün sınıflarda, duvarda herkesin görebileceği bir yerde, bucağın, ilçenin ve ilin haritasının, icabında elle yapılmış basit kartlarının bulunması, bilhassa iyi olur; çocuklar bunları her gün göre göre doğdukları memleketin dış görünüşünü, alışkın oldukları coğrafi isimleri kolayca öğrenirler. Ayrıca yakın çevre tarihi ve coğrafyasını okuturken, örnekleri mümkün olduğu kadar öğrencilerin oturdukları, tanıyıp sevdikleri çevreden almak suretiyle tarih ve coğrafya dersine bütün canlılığı ile karıştırmak önemlidir (Savard, 1976:221).

Çocuğun yaşadığı yörenin tarihini öğrenmesinin önemi kadar o yörenin coğrafyasını, coğrafi özelliklerini bilmesi, öğrenmesi de önemlidir. Bilindiği gibi tarihi bir olayı anlatırken göz önünde bulundurulması gereken üç önemli öğe vardır. Bunlar; yer, zaman ve insan unsurudur. Yerel tarihi anlatırken de özellikle bu yer konusu önem arz etmektedir.

Öğrencilere bulundukları yöre ile ilgili tarihi bilgi (Yörenin tarihi geçmiş, kaleler, hanlar, kervansaraylar vs.) aktarılırken konunun temeli olan coğrafi faktörler hakkında da bilgi verilmelidir.

4.4.Yerel Tarih ile Ulusal Tarihin İlişkilendirilmesi

Yerel tarihle ilişkilendirilmiş bir ülke tarihi, bugün bir çok ekonomik, toplumsal ve siyasi sorunların temel nedenlerini anlamamızı ve bu sorunlara çözüm olacak öneriler sunmamıza katkıda bulunur. Fakat ülkemizde bu bakış açısı doğrultusunda yerel tarih konuları ülke tarihi konuları içerisinde yetersiz kalmaktadır.

Derinlemesine ve analitik tarzda yapılan yerel tarih araştırmalarıyla zenginleşen, çok sesli hale gelebilen ve akılcı bir nitelik kazanan ulusal tarihin veya ülke tarihinin, günümüzde ortaya çıkan birçok ekonomik, toplumsal veya siyasal sorunların geçmişe giden temellerinin ve nedenlerinin anlaşılmasında ve bu sorunlara ilişkin olarak akılcı ve gerçekçi çözüm nerileri hazırlanmasında yapısal katkısı bulunmaktadır (Semel,1998:4).

Yerel tarih konuları çerçevesinde anlatılan ulusal tarih konuları, geçmişten ders çıkarma amacının gerçekleştirilmesi için fayda sağlar. Ve bu durum doğrultusunda günümüz sorunlarının yorumlanması ve çözüm üretmeye katkıda bulunulması açısından önem arzetmektedir. Getirdiği faydalar doğrultusunda yerel tarihle zenginleştirilmiş bir ulusal tarih, insanlık ve uygarlık tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Semel'in de belirttiği gibi (1998:5), insanlık tarihinin en temel yapıtaşı olarak karşımıza yerel tarih çıkıyor.

Tarih boyunca birçok milletlerin Anadolu da yaşamasından dolayı her yöre tarih kokmakta, tarihi kalıntılara beşiklik etmektedir. Bu açıdan yurdumuzun her tarafında genel tarih ile yöre tarihini atbaşı beraber yürütmek ve işlemek mümkündür (Uluçay, 1958:3).

Ulusal ve uluslararası tarih anlayışı yerel tarihle ilgili bilgilerin artışından yararlanır. Ulusal ya da uluslararası tarihi betimlerken, derli toplu bir resmin oluşabilmesi için, genellikle ortak temaları ve genel kalıpları tanımlamak zorunda kalırız. Toplu ve bireysel deneyimlerin çeşitliliği ve ayrıntıları zorunlu olarak ihmal edilir ve bunun sonucunda sıradan insanların başına gerçekten neler geldiği bilinemez olur. Mesela, II. Dünya Savaşı hakkında yapılacak bir tarih, söz konusu dönemde belirli bir bireyin, ailenin ya da topluluğun neler yaşadığı hakkında hiçbir şey anlatmadan, genel konular ve savaş sürecinin genel biçimini mükemmel aktarabilir. Fakat bu tecrübeyi, bu savaşı yaşayanların çoğunun gerçek ve kişisel durumunu arpıtabilir. Bazı aile ve toplulukların başına gelenlerin dikkatli bir biçimde incelenmesi daha geniş bir bakış açısının ortaya çıkmasını sağlayabilir (Kyvıg-Marty, 2000:5).

Günümüz de çekilen bir çok tarihi filmin beğenilmesini etkileyen faktörlerin başında gelen, o tarihi olay içersinde detayların, kişilerin üzerinde durulmasıdır. İzlenme rekorları kıran Pearl Harbour Baskını adlı film, II. Dünya Savaşı içinde küçük bir kareyi konu almaktadır. Fakat bu filmi ilginç kılan oradaki insanların, adadaki topluluğun içinde bulunduğu durumdur. Yine izlenme rekorları kıran Er Rayn'ı Kurtarmak, Cesur Yürek gibi tarihi filmler de aynı tema üzerinde durulmuştur.

William Shakespeare'nin, "her insanın hayatında bir tarih vardır" gözlemi, bakkallar ve başkanlar için de aynı derecede doğrudur. Başkanın etkisi mutlaka daha kapsamlı olacaktır, ama bakkalın torunları, komşuları ve müşterileri muhtemelen başkandan çok bakkaldan etkilenecektir. Washington'dan gelen bir emir bütün dünyayı, öte yandan küçük bir kasabada alınan karar yalnızca bir yöreyi etkileyebilir, ama yerel olayın oradaki bir topluluk, aile ya da birey üzerindeki etkisi daha büyük ve sürekli olacaktır. İster anı ister tarih olarak adlandırılsın, geçmiş i iyi kavrayabilmek için, ulusal ve uluslar arası gelişmeleri olduğu kadar, yakınımızda olup bitenleri de hesaba katmak zorundayız (Kyvıg-Marty, 2000:4).

Yerel tarihi, âdeta bir sentezi olan ulusal tarihten ayırmak düşünülemez. Somel'in de belirttiği gibi (1998:6), yerel tarih konuları ülke tarihinin ana yapıtaşlarını teşkil eder ve yerel tarih konularından yoksun bir ülke tarihi yetersiz sayılır. Yerel tarihlerin zenginliğine dayalı Anadolu toplum tarihi yazılmazsa tarihin sevimsizliği başkalarının tarihinden alıntılar, kuru tarih bilgileri daha yıllarca sürecektir (Sakaoğlu, 1998:35).

4.5.Yerel Tarih Öğretiminde Gezi-Gözlem Yöntemi

Tarih öğretiminde geçmiş öğretildiğinden, yaşanıp bitenlerin konu edildiğinden büyük bir zorluk çekilmektedir. Tarih onun içinde yaşayan, ya da o devirde bulunanlar tarafından yaşanmış ve bitmiştir. Bu durum öğrenci için zor gelmekte olduğundan tarih öğretiminde büyük bir gayret göstermek gerekmektedir. İyi bir tarih öğreticisi tarihi yeniden canlandırarak öğrencilerin önüne serebilir. Bu da

hiç şüphesiz çocuklara, yakın çevrede bulunan tarihi kalıntıları, eserleri göstermek, incelemek ile mümkündür.

Tarih öğretiminin faydalanacağı vasıtaların başında, yakın yurttaki bulunan yakın ve uzak geçmişe ait eserler ve eski devirlerden günümüze ulaşmış olan kıyafetler, aletler, yapılar, gelenekler, efsaneler vb. gelir. Bu vasıtalar doğrudan doğruya inceleme imkânı vermelerinden dolayı büyük bir öneme sahiptir. Şüphesiz okulun bulunduğu yörede incelenebilecek bir çok tarihi eser ve kalıntılar bulunmaktadır. Bunlar; camiler, medreseler, mezarlar, eski okullar, kütüphaneler, imaretler, şifâhaneler, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, su kemerleri, çeşmeler, kapalı çarşılar, kuleler, köprüler, surlar, kaleler, saraylar, kitabeler, müzede bulunan eşya, her nevi buluntular gibi tarihi değeri bulunan ve tarih öğretimi için değerli vasıtalarlardır.

Tükel'in belirttiği gibi (1962:12); dikkatlice seçildiği, düşünülerek planlaştırıldığı ve hassasiyetle sevk ve idare edildiği takdirde, çocukların çevreye yapacakları geziler zengin öğrenme fırsatları sağlar. Geziler genel olarak iki kısma ayrılır. Bunlardan birincisi, öğrencilerin yürüyerek gidebilecekleri kısa mesafe gezileridir. Diğer de dikkatlice organize edilmiş büyük gezilerdir.

Kısa mesafe gezileri çerçevesinde her okulun çevresinde, çocukların yürüyerek gidebilecekleri mesafelerde değerli birçok öğrenme kaynakları vardır. Köy ve ilçe çevreleri bu bakımdan daha zengin ve ulaşılması kolay fırsatlara sahiptir. Tarihi kalesi, çeşmesi, anıtsal yapıları, camisi, mezarlığı, doğal güzellikleriyle ve daha başka şeyleri ile köy ve ilçe çevresi okul programları için zengin bir öğrenim kaynağıdır. Bu gibi yerlere yapılacak geziler için esaslı bir hazırlığa lüzum olmayabilir. Bu tür gezilerle, okul hayatının ve öğrenmenin canlandırılması, ele alınacak bir üniteye karşı çocuklarda ilginin uyandırılması, çocuklarda okul çevresine karşı ilgi ve değer duygusunun geliştirilmesi, okuma ve dinleme yoluyla elde edilen bilgilerin pekiştirilmesi ve tamamlanması gibi faydalar elde edilebilir. Kısa bir zaman süresi içinde yürüyerek gidilen kısa mesafeler dışında, uzak yerlere ve vasıta ile yapılacak gezilerde vardır. Bu gibi geziler daha dikkatlice ve uzun bir

planlamayı ve daha esaslı bir hazırlığı gerektirir. Bu tür geziler il içinde olabileceği gibi okulun bulunduğu yöre yakınındaki illere de yapılabilir. Bu tür gezilerinde tarih öğretimine bir çok katkısı bulunmaktadır.

Öğretimde gözlem, belli eğitsel amaçları gerçekleştirmek için herhangi bir olay ya da varlığı, önceden hazırlanmış olan bir plan çerçevesinde incelemek demektir. Okulda organize edilen gözleme ilişkin geziye de gözlem gezisi denir. Gözlem, öğrencilerin eşya, olay ve varlıkların doğrudan kendilerinden bilgi edinmelerini ve onların bilimsel bir araştırmayla ilgili temel beceriler kazanmalarını sağlayan etkili bir öğretim metodudur. Bu nedenle, bu yöntem okulda mümkün olduğu kadar çok yer verilmesinde yarar vardır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:90).

Gözlem metodunun, öğrencilerin, eşya, olay ve varlıkların doğrudan kendilerinden bilgi edinmelerini, yakın çevrelerini daha iyi tanımalarını, daha çok duyu organının öğrenmeye katılmasını sağlaması, iyi bir gözlemci olmasını sağlaması gibi faydaları vardır. Bunun yanında, çok vakit alması ve pahalıya mal olması, öğretmene yasal sorumluluklar yüklemesi, gözlem yerine gidiş-dönüşte bazı güçlükler doğurması gibi bazı sınırlılıkları, zorlukları da bulunmaktadır. Bu olumsuz yönler yani gidiş-dönüş ve gözlemin organizasyonu ile ilgili güçlükler, öğretmenlerde bu metodu uygulamaya karşı isteksizliğe yol açmaktadır.

Gözlemin öğretim etkinliklerine bağlı bir ihtiyaçtan doğması gerekir. İhtiyaçtan doğmayan ve amacı öğrenciler tarafından açık ve iyi biçimde anlaşılmayan gözlemler eğitimde çok az yarar sağlayacaktır. Gözleme başlamadan önce bir hazırlık yapılmalıdır. Bu amaçla öğretmen gözlem yerini önceden görmeli, üzerinde durulacak noktaları belirlemeli, yerine göre bilgi verecek insanlarla görüşmeli; en uygun zamanda öğrencilere gözlem yaptırmak üzerine gerekli tedbirleri almalıdır. Gözlem planı hazırlanırken, öğrencilerin düşüncelerini ve isteklerini de dikkate alarak birlikte plan hazırlanmalıdır. Gözlem planı hazırlanırken gidiş ve dönüşle ilgili gerekli tüm düzenlemeler (gidiş-dönüş saati, gidiş dönüş yolu, nereden ve hangi saatte hareket edileceği, amaçları, güvenlik tedbirleri, kıyafet ve

davranış standartları vb.) üzerinde durulur. Daha sonra gözlem için yetkililerden (okul müdürlüğü, milli eğitim müdürlüğü, veliler vb.) izin alınır.

Gözlemden sonra mutlaka değerlendirme yapılmalıdır. Değerlendirme vakit uygunsa hemen gözlem yerinde yapılmalı, gerekirse gözlem yenilenmelidir. Bu mümkün olmadığı takdirde sınıfa döndüğünde gözlemden elde edilenler değerlendirilmeli ve özetlenmelidir.

Olayları ve eserleri oldukları yerde görmek, çocukların ilgi ve heyecanlarını canlandırmak bakımından çok faydalıdır.

Okullarımızda tarihsel çevreye geziler; öğrenci, okul görevlerini en iyi şekilde yerine getirdiğinde vaat edilen bir ödül etkinliği olmuştur. Aslında okul dışı tarih öğretimi etkinliklerinin gerçekleştirilmesi motivasyon unsuru olmanın ötesinde bir ihtiyaçtır ve planlama, ciddiyet ve değerlendirmeyi gerektirir (Safran ve Ata, 1998:49).

Bazı hallerde öğrenciye inceleme ve gözlem ödevi de verilebilir. Bu, hem bütün öğrenci ile gezi yapmak imkânı olmadığı zaman, hem de onlara kendi kendilerine inceleme ve gözlem yapmak alışkanlığını kazandırmak için uygulanabilir.

4.6.Yerel Tarih Öğretiminde Müze

Kültürel değer taşıyan öğelerden kurulu bir bütünü korumak, değerlendirmek, halkın özellikle gençliğin eğitimi, öğretimi, eğlenmesi, dünya görüşünü yenilemesi, yapıcı, yaratıcı yeteneklerin işlenmesi için çeşitli belgelerle daimi sergileme yapan ve çoğunluğun yararına yönetilen kuruluşlar müze olarak tanımlanmaktadır.

Yenişehirli'nunda belirttiği gibi (2000:47), müzeler yazılı tarihin resimsel mekânları değil, bireyi geçmişle birebir ilişkiye geçirebildiği yerlerdir.

Yerel tarih öğretiminde müzenin çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Müzeler, bulundukları çevrenin dününe, başından geçen olaylarına dair eser ve hâtıraları muhafaza etmekle; konuların işlenmesine ve yöre tarihinin incelenme ve öğretilmesine çok yardım ederler.

Yerel tarih öğretiminde önemli bir yeri olan müzelerin, öğrencilere gezdirilip bilgi aktarılmasında yapılması gerekenler önemlidir. Öğretmenin müzede inceleyeceği eserler üzerinde yeteri kadar bilgisi olmalıdır. Tarih öğretmeni, öğrencilerini götüreceği müzenin özelliklerini, öğrencilerine tanıtacağı materyalleri bilmiyorsa, müze faaliyetinde bulunması fayda getirmeyebilir. Öğrencilerin müzedeki eserleri, mağaza vitrinindeki eşyaları seyrederek gibi görmeleri fayda yerine zararlıdır. Bundan dolayı müze gezisinden önce öğretmen, müzenin gezilecek kısmını iyice öğrenmeli, neleri inceleyeceğini tespit etmeli, buna göre bir plan hazırlamalıdır. Eğer varsa yetkililerden gerekli bilgileri almalıdır. Hazırlanan plan dahilinde yapılan müze ziyaretinden sonra sınıfta öğrencilerle bir değerlendirme yapılmalıdır.

Müzeciliğin geçmişinin uzun olmasına, eğitimdeki yerinin tartışılmaz önemine rağmen Türkiye de bu hizmet yalnızca sergileme yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Müzelerde öğretmen ve öğrencilere yardımcı olacak rehberlik hizmeti çalışmaları yoktur. Ayrıca gerçek manada bir çocuk müzesi yoktur. Köstüklü'ye göre (1999:48)'de günümüz Türkiye'sinde müzeler, tarih öğretiminde kullanılıyor olmakla birlikte, bunlardan bir tarih kaynağı olarak yeterli düzeyde yararlanılmamaktadır.

Batı ülkelerindeki müzelerin hemen hemen tamamında özellikle öğretmenlerle öğrencilere danışmanlık eden, müze ve öğren yerlerine geziler düzenleyen, müze etkinliklerinden haberdar eden, kültür varlıkları ve dünya uygarlıklarını tanıtıcı yayınlar yapan, konferanslar düzenleyen, bilgisayar ve video programları hazırlayan eğitim servisleri ve çocukların eğlenerek bilgilendikleri çocuk müzeleri bulunmaktadır (Sert, 1993:51).

Yöre tarihi konuları işlenirken konu çerçevesinde öğrencilerin yörede bulunan bir müzeye götürülmesinin, yerel tarih öğretimi için çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu nedenden dolayı öğretmenlerin, öğrencilerini okulun bulunduğu yöredeki bir müzeye götürmesi gerekmektedir. Fakat bunun maliyetinin ve külfetinin bulunması gibi bazı nedenlerden dolayı öğretmenlerimiz tarafından müze gezileri yeterince yapılmamaktadır.

5.SOSYAL BİLGİLER TARİH MÜFREDAT PROGRAMLARINDA YEREL TARİHE İLİŞKİN AMAÇLARA GENEL BİR BAKIŞ

Öğretim programları, çevre özelliklerini dikkate almak zorundadır. Büyükkaragöz'ün de belirttiği gibi (1999:220), program, öğrencilerin yakın toplum ve millet hayatına, yani çevreye etkili biçimde katılmaları için ilgi ve yeteneklerine yön verir. Hiçbir okul programı, diğerinin aynı olamaz. Bütün okulların aynen uygulayacağı merkezde hazırlanmış bir program düşünemeyiz. Her toplumun kendine özgü çevresi, gelenekleri, ihtiyaçları ve fertleri vardır. Öğrenci ve toplum ihtiyaçlarına cevap verecek gerçekçi bir program, ancak her çevredeki öğretim kadrosuyla, çevredeki diğer toplumsal kurumlarla işbirliği yapılarak hazırlanabilir.

İlköğretim sosyal bilgiler programları, öğretmenlerce yerellik konularının işlenmesini isterken, öğretmenler bunu yerine getirememekte, bunu uygulayamamaktadır (Göksel, 1958:1).

Safran ve Ata'ya göre (1998:54), ülkemizde tarih dersi kapsamında okul dışındaki etkinliklerin gerçekleştirilmesi fazla öğrenci sayısı ve kısıtlı kaynaklardan dolayı, Talim ve Terbiye Kurulunca önerilmekle yetinilip, öğretmenlerin iyi niyetine bırakılmıştır. Öğrenciye kazandırdığı bilgi ve beceriler göz önüne getirildiğinde, okul dışı tarih öğretiminin değeri anlaşılmaktadır. Bu kazançlarından dolayı tarih öğretiminde alan gezilerinin yapılması, yörede bulunan tarihi esreler hakkında bilgi verilmesi, yörede olan tarihi hadiselerin anlatılması yani, yerel tarih öğretimi öğretmenlerin iyi niyetine bırakılmaksızın, yıllık tarih programlarında zorunlu tutulmalıdır.

Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar hazırlanan tarih müfredat programlarında yöre tarihine yönelik öğretim istenmesine rağmen bu konu çeşitli nedenler göz önünde bulundurularak esnek bırakılmış, zorunlu tutulmamıştır.

1926 ilk mekteplerin müfredat programında yerel tarih öğretimi yönünde, ilk devre hayat bilgisi dersi öğretimi için “muhit dahilinde tesadüf edilen meşhur binalarla âbideler hakkında malûmat verilerek tarihe bir hazırlık yapılmalıdır”, ikinci devre direktifler bölümünde ise “resimlerden faydalanılması; müze ve eski eserlerin öğrencilere gösterilmesi; kale, kule, su kemerleri gibi eski eserlerin gezilmesi ve bunlar hakkında öğrencilere bilgi verilmesi tavsiye edilir” denilmektedir (Baymur,1949:21).

1926 programında, “genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmek”, 1929 programında, “ilk tahsil çağında bulunan çocukların bedence ve ruhça en salim itiyatlara sahip olmalarını temin edecek bir muhit içinde en lüzumlu bilgileri ve maharetleri kazandırmak”, “genç neslin mektebe ilk girdiği günden itibaren içtimâî kudret ve kabiliyetçe müterakki bir intizamla yetişecek milli cemiyet ve Türk Cumhuriyetine ruhen ve beden en faydalı bir tarzda intibak etmeğe azami ehliyeti kazandırmak” olarak belirlenmiştir. Bu iki programda da “iyi vatandaş yetiştirmek”, “milli cemiyet ve Türk Cumhuriyeti’ne ruhen ve beden en faydalı bir tarzda uyum sağlamak” tarih, coğrafya, yurt bilgisi (sosyal bilgiler) derslerinin hedeflerinin ne olacağını saptayan ifadelerdir (Sönmez, 1999:51-52).

1936 ilkokul programının direktifler bölümünde “tarihi bir şahsiyetten bahsedilirken o kişi eğer okulun bulunduğu yerde doğmuş veya ölmüş veya orada bulunmuş ise veya bu yörede camii, medresesi, kütüphanesi, imareti, hanı, türbesi, mezarı, mahallesi, sokağı ve evi, herhangi bir eserde kitabesi varsa bu gibi eserlere öğrencinin dikkati çekilecektir”(Baymur,1949:46) şeklinde yerel tarih öğretimi istenmektedir.

1936 ilkokul programına göre tarih dersinin hedeflerinde yerel tarihle ilgili olarak “f. İnsanların çevreleriyle hayatları arasında sıkı ilişkiyi belirtmek ve insanların çevreleri üzerine nasıl tesir ettiklerini çocuklara göstermek” maddesi bulunmaktadır (MEB., 1936:78). Bu maddeye aynı şekilde 1948 ilkokul programında da tarih dersinin hedefleri bölümünün 5. maddesinde de yer verilmiştir (MEB., 1948:124).

1962 ilkokul program taslağında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir (Sönmez, 1999:58). Bu program taslağının hayat bilgisi, toplum ve ülke incelemeleri dersinin amaçları bölümünde yerel tarih öğretimine yönelik bir madde bulunmamaktadır. 1968 programın da bu dersin adı “sosyal bilgiler” olmuştur. Sosyal bilgiler dersinin hedefleri (amaçları) 1968 ilkokul programında yer almış; daha sonra bunlara 1990 yılında çevre ve trafik ile ilgili olan bölümler eklenmiştir. Bu hedefler (amaçlar) ; vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden, toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden, Çevreyi, dünyayı ve yurdu tanıma yeteneklerini geliştirme yönünden, ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme yönünden olmak üzere dört ana bölüme ayrılmış ve bunların alt basamakları belirlenmiştir (Sönmez, 1999:63).

1990 sosyal bilgiler programının amaçlarından (hedefleri) birinci bölümün alt basamaklarından -i basamağı-, ikinci bölümün alt basamaklarından -ç basamağı-, üçüncü bölümün alt basamaklarından -a ve d basamakları-, dördüncü bölümün basamaklarından -ç basamağı- yerel tarih öğretimine yöneliktir. Birinci bölümün İ basamağı “Çevredeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak görevini öğrenir”, ikinci bölümünün ç basamağı “Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar”, üçüncü bölümün a basamağı “Çevrelerini ve yurdunu tanır; Türkiye’nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgiler kazanırlar”, d basamağı “Çevre korumasının günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrar”, dördüncü bölümün ç basamağı

“Yakın çevrenin ekonomik değerleriyle milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrar” (MEB,1990:32-45) şeklindedir.

Yerel tarih öğretimine yönelik olarak 1993'te yayımlanan tebliğler dergisinin sosyal bilgiler müfredat programının açıklamalar bölümünün 3., 4., 9., 10. ve 15. maddelerinde şu şekilde yer verilmiştir; “ Öğretmen çevre özelliklerini de dikkate alarak yeni üniteler yapabilir (3. madde)”, “Ünitelerin işlenmesinde ‘yakından-uzaya’ ilkesi uygulanmalıdır (4.madde), “Bu derste çalışma yeri sadece dersane değil, çeşitli alanlardır (9. madde), “Uygulamalı, inceleme, gözlem çalışmalarına yer verilmeli (10. Madde)”, “Öğretmen çevreyi tanıtmak amacıyla, öğrencilerin yakın şehir, kasaba ve köyler arası geziler düzenlenmelidir (15. madde)” (MEB., 1993:S.2381).

M.E.B.(1995:166)'nın II. Kademe Sosyal Bilgiler Programının da ; “Çevredeki tarihi yer, anıt ve eserler gidilip görülecek, müzelerdeki tarihi eser ve belgeler gösterilecek, öğrencilerin geçmişi kolaylıkla göz önüne getirmelerine ve böylece yapıcı ve yaratıcı çalışmaları için malzeme edinmelerine imkan ve fırsat verilecektir (29. Madde) ” , “ Eski eserlerle anıtların birer tarihi belge olduğuna öğrencilerin dikkati çekilecek, bunların yıkılmakta ve bozulmakta oldukları kavratılacak ve yabancı ellere geçmemesinin ve korunmasının milli bir görev olduğu fikri aşılacaktır (30. Madde).” şeklinde belirtilmiştir.

Ayrıca bu maddeler aynı şekliyle daha önce orta okullarda okutulan Milli Tarih programında (M.E.B.,1985: S. 2190) ve Osmanlı tarihi (11. Sınıf) dersinin açıklamalar kısmında (MEB:, 1998:861) da yer almaktadır.

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 2.4.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilen sosyal bilgiler programının uygulanmasıyla ilgili açıklamalar bölümünün 7., 18., 31. 36. ve 40. maddelerinde yerel tarih öğretimine yönelik direktiflere yer verilmiştir. Bu maddeler şunlardır: “Konuların işlenişinde ,programdaki sıraya uymak esas olmakla birlikte öğretmen, ünitelere çevre özelliklerini de dikkate alarak Türk milli eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine

uygun yeni konular ekleyebilir veya verilmiş olan konuların yerlerini değiştirebilir (7. madde)”, “Öğretmen, tarihi bir olay, Kurtuluş Savaşı veya Türk İnkılâbı’nın herhangi bir yönü üzerinde dururken, bu olayların çevredeki izlerini araştırır ve çocukların dikkatini bunlar üzerine çeker. Atatürk, hayatının herhangi bir safhasında okulun bulunduğu yerde bulunmuş, oradan geçmiş ve orada bir kongre toplamış, bir beyanname yayınlamış, bir nutuk söylemiş veya Türk inkılâplarının önemli bir safhasını başlatmış ise okulun bulunduğu yerde onun adına bir anıt varsa bir binaya, bir caddeye, bir meydana adı verilmiş ise bunlar üzerinde durulur (18. madde)”, “Öğrencilerin, çalışma ortamları –yalnız derslikler değil- aile, okul, çeşitli topluluklar, kitaplıklar, müzeler, sergiler, vb. yerleri de kapsar. Öğrencilere bu yerlerde incelemeler, gezi, gözlem ve ilgili kişilerle görüşmelerde yaptırılır (31. madde)”, “Konuların işlenişinde, ‘yakından-uzağa, somuttan soyuta, basitten karmaşığa’ ilkesine uyulur (36. madde)”, “Öğretmen, geçmiş uygarlıkları anlatıp tarihi kalıntılar üzerinde dururken öğrencilere, o devirden kalan yurda ve insanlığa hizmet etmiş, orada doğmuş ve orada yaşamış Türk büyüklerinin müzelerde korunan yazılı ve yazısız eserleriyle araç-gereçleri incelettirir (40. madde)” (MEB., 1998:S.62).

Şimdiye kadar hazırlanan programlara genel olarak bakıldığında, yerel tarih öğretimine yer verildiğini görmekteyiz. Yerel tarih öğretimi istenirken bu hem zorunlu tutulmamış hem de ayrıntılı bir şekilde nasıl yapılacağına yer verilmemiştir. Tezin ikinci bölümünde yerel tarih öğretimi konusunda yapılan uygulamanın yapılış şekli ve sonuçları üzerinde geniş bir şekilde durulacaktır.

II. BÖLÜM

1. UYGULAMA

Bu bölümde, yerel tarihle ilgili problem cümlesine, uygulamanın içeriğine, sınırlılıklarına; uygulanacak olan yerel tarihle ilişkilendirilmiş program örneğine, uygulamanın yapılışına, uygulamada kullanılan ön test-son test sorularının hazırlanması sürecine, ön test-son test sorularına, ön test-son testin sonuçlarına ve değerlendirilmesine, Ön test-son test sonuçlarının frekans grafiklerine ve t-testi analizine, uygulamanın yapıldığı sınıftaki öğrenci yaklaşımlarına yer verilmiştir

Uygulama, yerel tarihle ilişkilendirilmiş bir program örneğinin, Pasinler Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulunun II. Kademe I. sınıflarının I. dönemine yönelik yapılan bir uygulamadır. Sınıflardan 6-B uygulama sınıfında yerel tarihle ilişkilendirilmiş, sosyal bilgiler örnek müfredat programı işlenirken, 6-A karşılaştırma sınıfında ise Milli Eğitim Bakanlığının hazırlamış olduğu sosyal bilgiler dersi genel müfredat programı işlenmiştir. Uygulamaya başlanmadan önce hem 6-A sınıfına hem de 6-B sınıfına hazırlanan ön test uygulanmış, uygulama bitirdikten sonrada iki sınıfa da aynı sorular son test olarak uygulanmıştır. Ön testten ve son testten elde edilen bilgiler karşılaştırılmış, sonuçlarla ilgili olarak frekans grafikleri oluşturulmuş, t- testi analizi yapılmış ve uygulamanın değerlendirilmesi yapılmıştır.

Uygulama sırasında öğrencilerin derse yaklaşımları ve ders dışındaki öğrenci yaklaşımları belirtilmiştir. Ayrıca uygulamanın yapıldığı sınıf Pasinler ilçesi sınırları içerisinde bulunan Hasankale'ye ve Erzurum'daki tarihi mekânlara gezi-incelemeye götürülmüş ve bunun öğrencilerin derse yaklaşımlarındaki etkisi belirtilmiştir.

Bu uygulamada kullanılan örnek program, hazırlanan ön ve son test soruları araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

1.1. Problem Cümlesi

Tarih dersleri, yerel tarihle ilişkilendirilerek anlatıldığında, öğrencilerin tarih dersine karşı ilgilerinin artmakta ve tarih derslerine olan yaklaşımlarının olumlu olduğu sık sık ileri sürülmektedir. Bunun yanısıra yerel tarihle ilikilendirilerek işlenen derste öğrencinin daha aktif olduğu, öğrenci merkezli bir tarih öğretimi yapılabildiği, ayrıca kendi yöresinin tarihine ilgi duyan öğrencinin, ülke tarihine daha çok ilgi duyduğu, yerel tarihle ilişkilendirilerek anlatılan tarih dersinin öğrencinin psikolojik özelliklerine daha uygun olduğu vurgulanmaktadır.

İşte bu çalışmada yerel tarih öğretimi ile ilişkilendirilen bir sosyal bilgiler programı, öğrencilerin başarısını ve tarih derslerine ilişkin tutumlarını etkilemekte midir? sorusuna cevap aranacaktır.

1.2. Uygulamanın Sınırlılıkları

1. Uygulama, 2001-2002 eğitim-öğretim döneminin I. yarılı süresince Erzurum Pasinler Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu II. Kademe 6-A-B sınıflarının öğrencileriyle sınırlıdır .

2. Hazırlanan örnek müfredat programı II. Kademe sosyal bilgiler dersinin I. dönemi müfredatında yer alan tarih konularıyla sınırlandırılmıştır.

3. Uygulamada kullanılan ön test-son test soruları Milli Eğitim Bakanlığı müfredat programı ve programda olmayan fakat öğrencilerin kendi yerel tarihleriyle ilgili basit seviyede sorularla sınırlıdır.

1.3. Uygulanan Örnek Müfredat Programı

Hazırlanan örnek program; halen yürürlükte olan, 1998'de Milli Eğitim Bakanlığının 2487 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanan 6. Sınıf sosyal bilgiler

dersindeki 3. ve 4. Ünitelerinin Pasinler Tarihi ile ilişkilendirilmesi ile hazırlanmıştır. Hazırlanan örnek müfredat programı 6-B sınıfında uygulanırken, 6-A sınıfına ise Milli Eğitim Bakanlığının genel müfredat programı uygulanmıştır.

a. Genel Müfredat Programı (6-A)

3. Ünite: Türkiye Tarihi

A- Türklerin Anadolu'yu Ana Yurt Edinmeleri

1. Anadolu'ya Türk Akınları

2. Malazgirt Meydan Savaşı

3. Anadolu'da kurulan ilk Türk devletleri (Danışmentliler, Saltuklular, Mengücekliler, Artuklular. Daha çok Türk tarihi yönünden taşıdıkları önem üzerinde durulacak ve Anadolu'nun Türkleşmesi için yaptıkları çalışmalar vurgulanacaktır.)

B- Anadolu Selçuklu Devleti

1. Devletin Kuruluşu ve Yükselişi

2. Anadolu Selçukluları ve Haçlılar

3. Anadolu Selçuklu Devletinin Dağılışı

C- Anadolu Türk Beylikleri (Osmanoğulları, Karamanoğulları, Germiyanogulları, Karesioğulları, Hamitoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları ile diğer beyliklerin kuruldukları yer belirtilerek Türk tarihi açısından önemi üzerinde

durulacaktır. Okulun bulunduğu yerde ve komşu illerde kurulmuş olan beylikler daha detaylı ele alınacaktır.)

Ç-Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Döneminde Türk Denizciliğı

D-Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Dönemi Kültür ve Uygarlık

Ünite 4: Moğollar ve Diğer Türk Devletleri

A-Moğollar

B-Altın-Orda Devleti

C-Timur Devleti

Ç-Babür Devleti

D-Akkoyunlular

E-Karakoyunlular

(Bu devletlerin merkezleri ve egemen oldukları bölgeler harita üzerinde gösterilerek, kuruluşları, kurucuları, siyasal olayları ve yıkılışları üzerinde ayrıntıya girilmeden durulacaktır. Moğol yayılmasının Anadolu'nun Türkleşmesine etkisi belirtilecektir.)

F-Kültür ve Uygarlık

b.Yerel Tarihle İlişkilendirilmiş Örnek Müfredat Programı (6-B)

Yerel tarihle ilişkilendirilen bu örnek müfredat programı araştırmacı tarafından uzman görüşleri de alınarak hazırlanmıştır.

3.Ünite: Türkiye Tarihi

A-Türklerin Anadolu'yu Ana Yurt Edinmeleri ve Pasinler'in Türkleşmesi

1- Türklerden önce Pasinler (Türklerin Anadolu'ya gelip yerleşmeden önce Pasinler'e ve çevresinde kurulan ilk medeniyetlerden olan Urartular ve daha sonra buralara hakim olan devletlerden genel olarak bahsedilir.)

2-Pasinler'e ve Anadolu'ya İlk Türk akınları ve Pasinler Savaşı (Pasinler savaşının Türk tarihindeki önemi ve Malazgirt Savaşına etkisi anlatılacaktır.)

3-Pasinler ve Malazgirt Savaşı

4- Pasinler ve çevresinde kurulan ilk Türk devletlerinden olan Saltuklular ve ilk kurulan diğer Türk devletleri (Saltukluların Türk tarihi yönünden taşıdıkları önem üzerinde durulacak ve Pasinler'in Türkleşmesi için yaptıkları çalışmalar ve bıraktıkları eserler vurgulanacaktır.)

B-Anadolu Selçuklu Devleti ve Pasinler

1-Anadolu Selçuklu Devleti (kuruluş, yükselişi ve yıkılışı) ve Erzurum Selçukluları zamanında Pasinler (Anadolu Selçuklu Devleti anlatılırken Erzurum ve çevresine hakim olan Erzurum Selçukluları zamanında Pasinler'den bahsedilecektir.)

2-Selçuklular zamanında Haçlı Seferleri ve Pasinler

C-Anadolu Türk Beylikleri ve Pasinler (Anadolu Türk Beylikleri döneminde Pasinler ve çevresinde etkin olan beylikler özellikle vurgulanacaktır.)

Ç-Selçuklular ve Beylikler Döneminde Pasinler ve Çevresinde Kültür ve Uygarlık

4. Ünite:Moğollar ve Diğer Türk Devletleri

A-Moğollar Pasinlerde (Moğol devleti de açıklanacaktır.)

B-Pasinler'de İlhanlılar Dönemi (Timur Devleti Ve İlhanlılar da açıklanacaktır.)

C-Pasinler'de Timur Fırtınası

Ç-Pasinler'de Karakoyunlular Dönemi (Karakoyunlu Devleti de açıklanacaktır.)

D-Pasinler'de Akkoyunlular Dönemi (Akkoyunlu Devleti de açıklanacaktır.)

E-Kültür ve Uygarlık

Uygulamanın yapıldığı sınıfta, sosyal bilgiler dersinde, hazırlanan örnek müfredat programı uygulanmıştır. Bu doğrultuda günlük plan hazırlanmış ve ilgili ünitelerde işlenmiştir (Günlük plan örneği için bkz. Ek-2)

1.4.Uygulamanın Yapılışı

Öncelikle sınıf seviyelerinin tespiti için I. dönemin başında 6-A karşılaştırma sınıfına ve 6-B uygulama sınıfına 50 sorudan oluşan bir ön test yapıldı. Daha sonra 6-A karşılaştırma sınıfına genel müfredat programı uygulanırken, 6-B uygulama sınıfına ise Pasinler'in tarihi ile ilişkilendirilmiş örnek müfredat programı uygulandı. Uygulama sonunda her iki sınıfa da son test uygulandı. Uygulamanın yapıldığı sınıftaki öğrencilerin derse yaklaşımlarının tespiti için, ders anında ve ders dışında öğrencilerin yönelttikleri sorular, belirttikleri düşünceler belirlendi.

Örnek müfredat programının uygulandığı sınıfla, Pasinler ilçesi sınırları içerisinde bulunan Hasankale'ye ve daha sonrada Erzurum il merkezinde bulunan tarihi mekânlara günü birlik gezi düzenlendi. Uygulamanın yapıldığı sınıfa Pasinler'in tarihi geçmişi ve Pasinler'deki tarihi eserler araştırma-inceleme ödevi olarak verildi ve ödevlerden bazıları öğrenci tarafından derste sınıfa sunuldu (Bknz. Ek-12).

1.5. Ön Test-Son Test Sorularının Hazırlanışı

Tez çalışmasında deneme modeli izlendiğinden somut verilere ulaşabilmek için ön test-son test sınavları uygulanmış, sınavlarda tarafımızca hazırlanan ön test-son test soruları kullanılmıştır.

Uygulamanın yapılacağı 6. sınıflar, bizzat uygulamayı yapan öğretmen tarafından okul idaresinin de yardımıyla birbirine yakın seviyede öğrencilerden oluşan iki sınıfa ayrıldı.

Sorular hazırlanırken Milli Eğitim Bakanlığı Müfredat programı göz önüne alındı. Ayrıca müfredat programında olmayan fakat öğrencilerin kendi yerel tarihleriyle ilgili basit seviyede sorular hazırlandı (Bknz. Ek-1).

Ön test-son test sorularının uygulanmasıyla; uygulamanın yapıldığı okuldaki 6-A ve 6-B sınıfı öğrencilerinin tarih ve yerel tarih ile ilgili ön bilgi düzeyleri, yerel tarih programının yapıldığı öğrenciler üzerinde etkili olup olmadığı saptanması amaçlanmıştır.

50 sorudan oluşan ön test-son test soruları hazırlanırken çoktan seçmeli sınav yöntemi göz önüne alındı. Uygulanan ön ve son test soruları aynı sorulardan oluşmaktadır.

Ön test-son test sorularının sonuçlarının değerlendirilmesi, test sonuçlarının frekans grafiklerinin ve t-testi tablolarının hazırlanması araştırmacı tarafından uzman görüşleri alınarak yapılmıştır (Atay, 1997:64-67-68-69-70).

1.6 Ön Test Sonuçları ve Değerlendirme

Ön test soruları, Yerel Tarih Programı'nı uygulamadan bir hafta önce araştırmacı tarafından uygulandı ve program öncesi tarafımızdan değerlendirildi. Sınav 100 üzerinden değerlendirildi ve her doğru için 2 puan verildi.

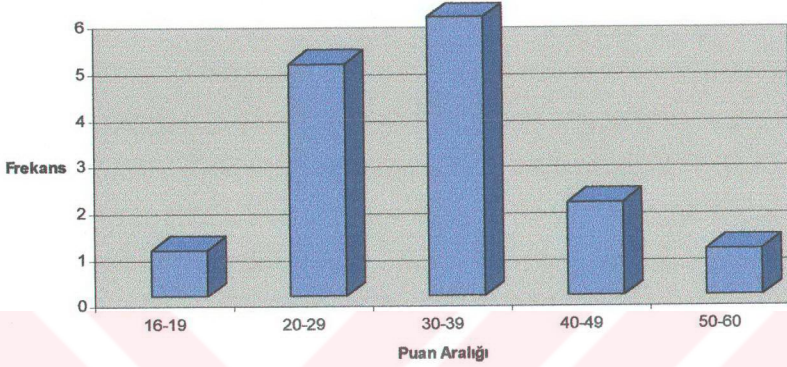
Karşılaştırma Sınıfı (6-A) Ön Test Sonuçları

Sınavın Uygulandığı Öğrenci Sayısı: 15

Alınan Puanlar: 16-20-20-20-22-24-30-32-32-36-36-38-40-40-50

Puan Aralığı:	16-19	20-29	30-39	40-49	50-60
Frekans :	1	5	6	2	1

Karşılaştırma Sınıfı (6-A) Ön Test

Grafik-1

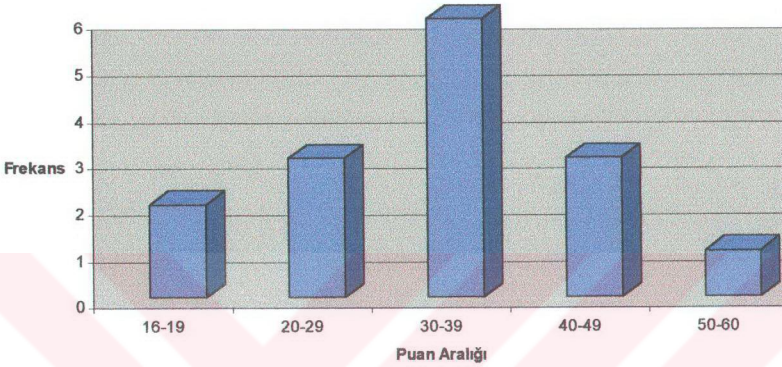
Uygulama Sınıfı (6-B) Ön Test Sonuçları

Sınavın Uygulandığı Öğrenci Sayısı: 15

Alınan Puanlar: 18-18-22-22-26-28-30-34-34-38-38-42-42-44-56

Puan Aralığı:	16-19	20-29	30-39	40-49	50-60
Frekans:	2	3	6	3	1

Uygulama Sınıfı (6-B) Ön Test

Grafik-2

Ön Test Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Karşılaştırma sınıfında (6-A) öğrenciler genel olarak 20-40 puan arasında yoğunlaşmışlardır. Bu sınıftaki öğrenci seviyesinde fazla bir farkın olmadığı görüldü. Bu da Grafik-1 de görülmektedir.

Uygulama sınıfında (6-B) da öğrenciler genel olarak 20-40 puan arasında yoğunlaşmışlardır. Karşılaştırma sınıfında olduğu gibi bu sınıftaki öğrenci seviyesi arasında fazla bir farkın olmadığı Grafik-2 de görülmektedir.

Genel olarak görüleceği üzere ön-test sonuçlarında (Grafik-5) karşılaştırma ve uygulama sınıfları arasında seviye hemen hemen eşittir. Bu durum Grafik-5'te görülmektedir. Zaten sınıflar oluşturulurken de öğrenci seviyeleri dikkate alınmıştır.

1.7. Son Test Sonuçları ve Değerlendirme

Son test soruları, uygulamanın bitiminden hemen sonra araştırmacı tarafından uygulandı ve program sonrası değerlendirildi. Ön test soruları değiştirilmeden son test olarak uygulandı.

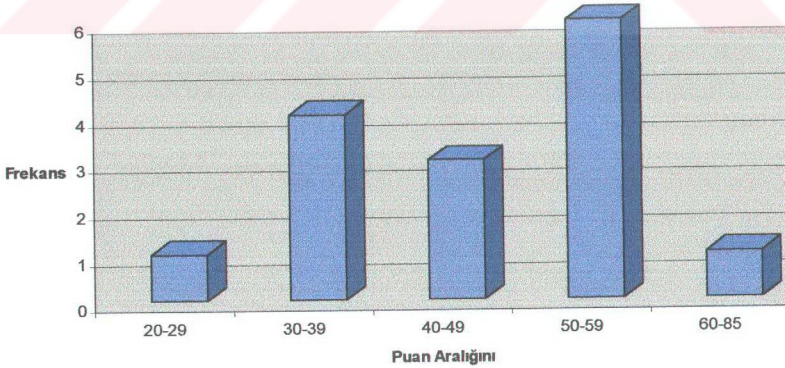
Karşılaştırma Sınıfı (6-A) Son Test Sonuçları

Sınavın Uygulandığı Öğrenci Sayısı: 15

Alınan Puanlar: 24-30-36-36-38-42-44-46-50-52-54-56-56-58-65

Puan Aralığı :	20-29	30-39	40-49	50-59	60-85
Frekans :	1	4	3	6	1

Karşılaştırma Sınıfı(6-A) Son Test

Grafik-3

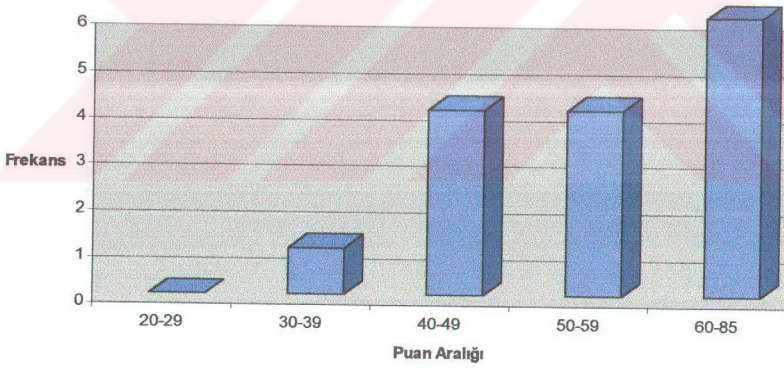
Uygulama Sınıfı (6-B) Son Test Sonuçları

Sınavın Uygulandığı Öğrenci Sayısı: 15

Alınan Puanlar: 38-42-44-46-48-52-54-56-58-60-60-62-64-80-84

Puan Aralığı:	20-29	30-39	40-49	50-59	60-85
Frekans:	0	1	4	4	6

Uygulama Sınıfı (6-B) Son Test

Grafik-4

Son Test Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Karşılaştırma sınıfı (6-A) son testinde, ön teste göre öğrenci başarısının arttığı görülmüştür. Ön testte öğrencilerin çoğunluğu 20-40 puan arasında not alırken, son testte 30-60 puan arasında not aldığı görülmüştür (Grafik-3).

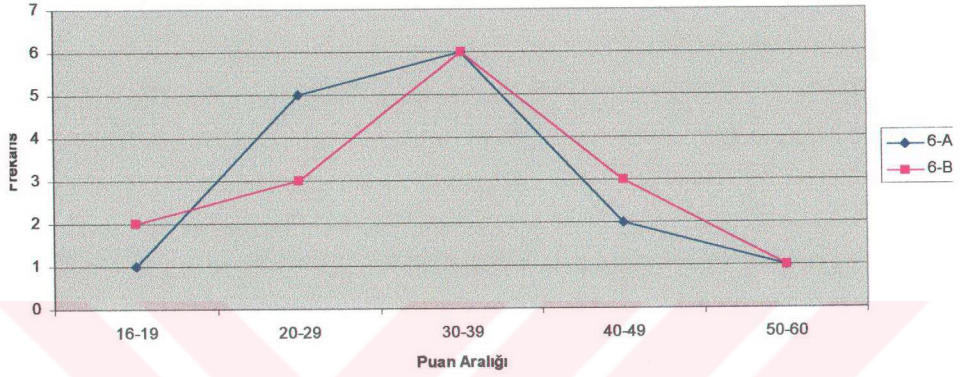
Uygulama sınıfı son testinde ise başarı daha fazla artmıştır. Ön testte genelde 20-40 Puan arası not alan öğrenciler, son testte 40-65 puan arasında not alarak önemli bir başarı sağlamışlardır. Ayrıca uygulama sınıfındaki başarılı öğrenci sayısı ön teste göre ve karşılaştırma sınıfına göre fazla artmıştır (Grafik-4).

Karşılaştırma ve uygulama sınıflarının son-testlerinin sonuçlarına bakıldığında, uygulama sınıfının başarı çizgisinin yukarı doğru düzenli bir şekilde arttığı, karşılaştırma sınıfında ise çizginin inişli çıkışlı olduğu görülmektedir. Ayrıca 50 den yukarı not alan öğrenci sayısının uygulama sınıfında fazla iken karşılaştırma sınıfında az olduğu ve bu sınıfta en başarılı öğrenci sayısının az olduğu görülmektedir (Grafik-6).

1.8. Ön Test-Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

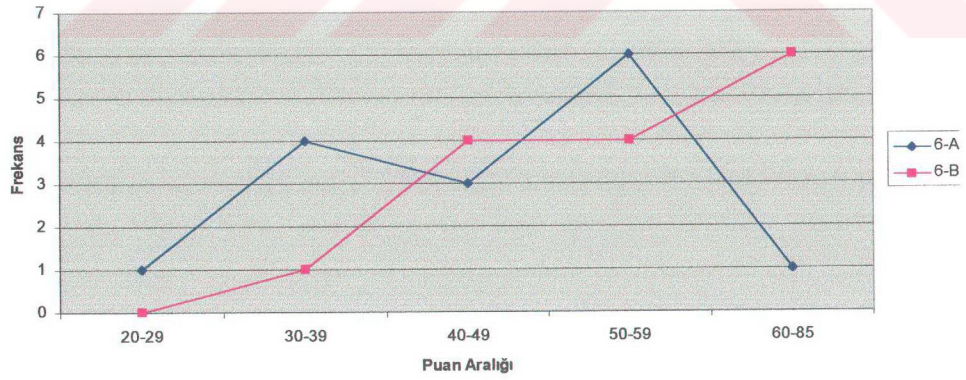
II. kademe 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde, I. dönem öğrencilerine uygulanan yerel tarihle ilişkilendirilmiş tarih konularının, işlendiği sınıfta başarının ve derse ilginin artmasında etkili olduğu görülmüştür. Başarının ve ilginin artmasında okul dışı etkinliklerinden olan gezi ve gözlem tekniğinin uygulanmasının da etkisi olduğu düşünülmektedir. Ön testte uygulamanın yapıldığı sınıfla karşılaştırmanın yapıldığı sınıfın ilgileri ve başarıları eşitken (Grafik-5), son testte uygulama sınıfının ilgisinin ve başarısının yüksek olmasının nedeni, öğrencilere kendi yörelerinde bulunan tarihin daha ilginç ve çekici gelmesinden dolayı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yerel tarihin işlendiği sınıfın diğer genel tarih konularına olan. ilgilerinin de arttığı gözlenmiştir.

Ön Testler (6/A-B)

Grafik-5

Son Testler (6/A-B)

Grafik-6

1.9. Verilerin Analizi.

Bu bölümde uygulama ve karşılaştırma sınıflarının ön test-son test puanları, uygulama sınıfının ön test-son test puanları arasındaki farklılığa bakılmıştır.

Tablo-1

Uygulama ve Karşılaştırma Sınıflarının Ön Testte Aldıkları Puanların Ortalamaları

Gruplar	N	X	Ss
Uygulama	15	32,8	10,8
Karşılaştırma	15	30,4	9,7

Tablo-1’de görüldüğü gibi, uygulama yapılan sınıfın ön testten aldıkları ortalama 32,8’dir. Karşılaştırma grubunun ön testten aldıkları ortalama ise 30,4’tür. Buna göre iki grubun ön testten aldıkları puanlar birbirine çok yakındır.

Tablo-2

Uygulama ve Karşılaştırma Sınıflarının Son Testte Aldıkları Puanların Ortalamaları.

Gruplar	N	X	Ss
Uygulama	15	56,5	12,9
Karşılaştırma	15	45,8	11,4

Tablo-2’de görüldüğü gibi, uygulama yapılan sınıfın son testten aldıkları ortalama 56,5’tir. Karşılaştırma grubunun son testten aldıkları ortalama ise 45,8’dir. Buna göre iki grubun son testten aldıkları puanlar birbirine yakın değildir.

Tablo-3

**Uygulama ve Karşılaştırma Sınıflarının Ön Test Puanların
Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız t-testi Analizi.**

Gruplar	N	X	Ss	t	P
Uygulama	15	32,8	10,8	0,63	0,75
Karşılaştırm	15	30,4	9,7		

Tablo-3’te görüldüğü gibi, uygulama ve karşılaştırma sınıflarının ön test puanları arasında, yapılan bağımsız t-testi sonucunda anlamlı bir farklılık çıkmamıştır (t: 0,63). Uygulama ve karşılaştırma sınıflarının ön test puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında grupların puanlarının istatistiki olarak farklı olmadığı görülmektedir (Tablo-3).

Tablo-4

**Uygulama ve Karşılaştırma Sınıflarının Son Test Puanların
Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız t-testi Analizi.**

Gruplar	N	X	Ss	T	P
Uygulama	15	56,5	12,9	2,40	0,02
Karşılaştırm	15	45,8	11,4		

Tablo-4'te görüldüğü gibi, uygulama ve karşılaştırma sınıflarının son test puanlarının karşılaştırılmasına yönelik yapılan bağımsız t-testi analizinde, anlamlı farklılık çıkmıştır ($t:2,40$). Bu farklılık, uygulama sınıfının lehine bir farklılıktır. Ortaya çıkan bu farklılığın, uygulama sınıfına uygulanan yerel tarihle ilişkilendirilmiş tarih öğretimi ile yapılan öğretim sonunda oluştuğu söylenebilir.

Tablo-5

**Uygulama Sınıfının Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına
Yönelik Bağımlı t-testi Analizi.**

Testler	N	X	Ss	T	P
Uygulama Ön Test	15	32,8	10,8	-23,4	1000
Uygulama Son Test	15	56,5	12,9		

Tablo-5'te görüldüğü gibi, uygulama sınıfının ön test ve son test puanlarının karşılaştırılmasına yönelik olarak yapılan bağımlı t-testi analizinde, son test lehine anlamlı farklılık çıkmıştır ($t: -23,4$). Bu farklılığın, yerel tarih öğretimiyle yapılan program sonucunda oluştuğu ileri sürülebilir. Puanları arasında, yapılan bağımsız t-testi sonucunda anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.

1.1.Uygulamanın Yapıldığı Sınıftaki Öğrencilerin Yaklaşımları

Bu bölümde, yerel tarih konularının işlendiği sınıfta bulunan öğrencilerin; ders sırasında ve ders dışında tarihle ilgili yaklaşımları ile gezi-gözlem sırasında ve sonrasında yaklaşımlarına yer verilmiştir.

Yerel tarih programının işlendiği sınıfta öğrencilerin tarih dersini sevdikleri, ileride tarihçi olmak istediklerini belirtmişlerdir. Örneğin 13 yaşındaki Murat Haymana isimli öğrenci “Daha önce ileride doktor olmayı düşünüyordum şimdi ise tarihçi olmak istiyorum” dedi. 13 yaşındaki Merve Kutlu ise “Daha önceden tarih konularını sevmiyordum şimdi ise biraz sevmeye başladım” dedi.

Ayrıca öğrencilerin tarihi okul dışına; eve ve arkadaşları arasına taşıdıkları görüldü. Mesela; çocuklar yöreleri ile ilgili ebeveynlerine veya arkadaşlarına sorular sorduklarını ve kendilerinin bu soruları cevapladıklarını bu durumun hoşlarına gittiğini belirttiler. Örneğin 13 yaşındaki Nihal Güler isimli öğrenci “İlçemizin tarihini bilmek hoşuma gidiyor. Geçenlerde başka okulda okuyan bir arkadaşım Pasinler’in ilk isminin ne olduğunu sormam ve onun bu soruya cevap veremeyip ona bu bilgiyi söylemem çok hoşuma gitti” dedi. 13 yaşındaki Rıdvan Aydın isimli öğrenci ise “Babamla Pasinler’de ilk olarak hangi medeniyetin yaşamış olduğuna dair iddiaya girdik. Ben Urartular demiştim. O da inanmadı ve kaymakamlığı arayarak orda birisine sordu. Benim dediğim çıktı. Bu olay hoşuma gitti” dedi.

Uygulamanın yapıldığı sınıfta yerel tarihle ilgili bir konudan bahsederken, öğrencilerin tarihe yönelik bir çok soru sordukları, ders anında derse daha çok katıldıkları görüldü. Ayrıca öğrencilerin televizyon programlarındaki tarihi eserlerle ilgili haberlere ilgilerinin arttığı, tarihi eser kaçakçılığı, tarihi eserlerin yağmalanması, tahrip edilmesi gibi konulara duyarlı oldukları ve bu durumları sınıfta dile getirdikleri görüldü. Örneğin 13 yaşındaki Bülent Keleş isimli öğrenci “Dün akşam haberlerde tarihi bir caminin halılarının çalındığını gördüm ve çok üzüldüm. Bu tür olaylara karşı önlem alınmıyor mu?” dedi.

Öğrencilerin kendi mahallelerinde bulunan tarihi eserlere ilgilerinin arttığı, bu eserle ilgili bilgi almak istedikleri görüldü. Örneğin 13 yaşındaki Faruk Yağar isimli öğrenci “Mahallemizde eski bir çeşme var ve bunun ne zaman, kimler tarafından yapıldığını merak ediyorum” dedi. Uygulamanın yapıldığı sınıftaki öğrenciler, elde ettikleri tarihi paraları, yazıları derse getirip sınıftaki arkadaşlarına

göstermek istedikleri ve bu tarihi paralar ve yazılar hakkında bilgi almak istedikleri görüldü.

Uygulamanın yapıldığı sınıftaki öğrencilere Hasankale'nin tarihi geçmişini ödev olarak hazırlamaları istenmiştir. Öğrencilerin bu ödevi hazırlarken istekli oldukları gözlemlendi. Ödevler içinden seçilen ödev öğrenci tarafından sınıfta sunulmuş ve öğrencilerin yönelttikleri sorular açıklanmıştır. Öğrencilerden 13 yaşındaki Emrah Kavut teneffüste yanıma gelerek “Babam, 25 yıldır kaymakamlıkta çalıştığını, kendisinin bugüne kadar Pasinler’de hiçbir öğretmenin Pasinler ile ilgili ödev verdiğini duymadığını söyledi. Öğretmeninize bu ödevinden dolayı teşekkürlerini bildirmemi söyledi” dedi. Ayrıca gönüllü olan öğrencilere Pasinler ilçesinde bulunan tarihi eserleri incelemeleri istenmiş ve ilçede bulunan tarihi eserler araştırma-inceleme ödevi olarak öğrencilere verilmiştir. Bu ödevlerden bazıları öğrenci tarafından derste sunulmuştur (Bknz. Ek-12).

Yerel tarih öğretiminin uygulandığı sınıftaki öğrencilerin yöreleri ile ilgili yaptıkları çalışmalar sonucunda; çevrelerinde bulunan tarihi keşfettikleri, öğrencilerde “gözlem” düşüncesinin oluşmaya başladığı, öğrencilerin kaynağından bilgi öğrenmelerinin sağlandığı, ezber yerine, araştırmaya ve incelemeye yöneldikleri, tarihe ve tarih dersine ilgilerinin uyandığı, ülkelerinin tarihi eserlerini koruma isteklerinin ve bu eserlerin tanıtılmasını istedikleri görülmüştür.

1.10.1. Hasankale Gezisi.

20-10-2001 tarihinde uygulamanın yapıldığı sınıfta birlikte tarihi Hasankale’ye gezi düzenlenmiştir. Hasankale’ye yapılacak gezi öncesi öğrencilerin çok istekli oldukları görüldü. Ders esnasında çocuklara araştırmacı tarafından, sosyal bilgiler dersinde başarılı oldukları takdirde geziye götürülecekleri söylendiğinde, öğrencinin derse olan ilgisinin arttığı görülmüştür. Geziden bir hafta önce okul idaresinden ve öğrenci velilerinden gerekli izinler alındı (Bknz. Ek-5-6). Gezi yapılmadan önce gezinin yapılacağı kale hakkında gerekli bilgiler ders öğretmeni

tarafından elde edildi. Gezinin planı yapıldı. Öğrencilere gezi öncesi gezilecek yer hakkında gerekli bilgiler verildi.

Gezi sırasında öncelikle kale girişinde öğrenciye kale hakkında genel bir bilgi verildi. Daha sonra kale içerisinde gezi-inceleme yapıldı. Yapılan gezi esnasında kale içerisinde Kültür Bakanlığı ile Atatürk Üniversitesi'nin ortaklaşa gerçekleştirdikleri kazı çalışmaları öğrencinin büyük ilgisini çekti ve öğrenciler yapılan çalışmaları, çıkarılan tarihi kalıntıları yakından izlemek istediler. Kazı sonucu çıkarılan tarihi materyallere öğrencilerin elleriyle dokunmak istedikleri görüldü. Öğrencilerin bu isteği gerçekleştirildi. Ayrıca kazı çalışmasını yapan yetkililerden yapılanlar hakkında bilgi verilmesi istenmiş, bunun üzerine Atatürk Üniversitesinden bir araştırma görevlisi gerekli açıklamada bulunmuş ve öğrencilerin yönelttikleri soruları cevaplandırmıştır. Öğrenciler “Bu kaleyi kim yaptı, bu kalede krallarla kraliçeler yaşıyor muydu, kalede zindan var mıydı, kaleye neden Hasankale denilmektedir, neden burada kazı çalışması yapıyorsunuz, buradan çıkarılan tarihi eşyaları ne yapacaksınız, Ermeniler niye bize düşman, eskiden o kadar insan burada savaş yapmış bu insanların mezarı nerede?” şeklinde sorular yönelttiler. Görevli kişi öğrencilerin soruları ve ilgileri karşısında hayretini gizlememiş ve bunu belirtmiştir. Görevli kişinin yanından ayrıldıktan sonra üç öğrenci “Hocam ileride tarih öğretmeni olmak istiyoruz” demişlerdir.

Gezi, gezi planı dahilinde tamamlanmıştır. Gezi sonrası sınıfta gezinin değerlendirilmesi yapıldı. Öğrencilerin geziden çok etkilendikleri, öğrenilen bilgilerin pekiştiği, tarihe ve tarihi eserlere olan ilginin arttığı gözlemlendi. Örneğin 13 yaşındaki Hilal Samancı isimli öğrenci “Hasankale gezisinden sonra diğer kalelere olan merakım arttı. Arkeolojiye merakım arttı ve bundan dolayı ileride arkeolog olmak isterim. Ayrıca tarih dersine olan ilgimde arttı.” dedi. 13 yaşındaki Zübeyde Muşlu isimli öğrencide “Kale gezisine gidince bir gün etkisinde kaldım. İnsanların eskiden kullandıkları eşyaları görünce tarihi eserlere karşı merakım arttı” dedi. Ayrıca geziye katılamayan öğrencilerin geziye katılan arkadaşlarının etkisiyle de üzüldükleri gözlemlenmiştir.

Yerel tarih konularının işlendiği ve kale gezisinin yapıldığı sınıf öğrencilerinin derse olan ilgilerinin ve motivasyonlarının arttığı; bunun yanında diğer sınıfta ise ilgi ve motivasyonun uygulamanın yapıldığı sınıfa göre düşük olduğu görüldü.

1.10.2. Erzurum Gezisi.

06-02-2002 de 6. sınıflarla birlikte Erzurum il sınırları içerisinde bulunan tarihi eserlerden; Üç Kümbetlere, Çifte Minareli Medreseye, Erzurum Kalesine, Yakutiye Medresesine, Ulu Camiye gününbirlik bir gezi düzenlendi. Gezi öncesi okul idaresinden, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden ve öğrenci velilerinden gerekli izinler alınmış (Bknz. Ek-7-8-10), ders öğretmeni tarafından gezilecek yerler hakkında ön bilgiler toplanmış ve araştırmacı tarafından gezi planı yapılmıştır (Bknz. Ek-3), gezi için ilçe belediyesinden otobüs temin edilmiştir (Bknz. Ek-9).

Gezi öncesi gezilecek tarihi mekânlar hakkında öğrencilere ön bilgi verildi. Öğrencilerin geziye gelirken yanlarında defter ve kalem getirmeleri, gezi esnasında gezilen yerler hakkında notlar almaları istenmiştir. Öğrencilerle sabah okul bahçesinde toplanılmış ve belediyeden temin edilen otobüsle Erzurum il merkezine hareket edilmiştir. Otobüsten belli bir noktada inildikten sonra gezilecek tarihi mekanlara, gezi planına göre, yaya olarak gidilmiştir. Yapılan geziden öğrencilerin zevk aldıkları ve istekli oldukları gözlemlendi. Öğrencilerin çoğunun; tarihi eserlerin neden böyle bakımsız olduğundan, etraflarının pislik içinde olduğundan ve tarihi eserlerin bulunduğu yerlerde orayla ilgili bilgileri olan görevlilerin olmadığından şikayetçi oldukları ve bu konularda duyarlı oldukları görüldü. Örneğin 13 yaşındaki Hilal Samancı “Merkezi cadde çevresindeki tarihi yerler iyi durumda ama dış kesimdeki tarihi eserler bakımsız” dedi. 13 yaşındaki Zübeyde Muşlu ise “Tarihi eserler korunmuyor, çok kirli ve duvarlarına çirkin yazılar yazılmış. Daha iyi bakılabilir” dedi. Öğrencilerin tarihi eserlere elleri ile dokundukları ve bundan büyük bir haz aldıkları görüldü. Öğrenciler kitapta gördükleri tarihi eserlerin resimlerinin, gerçeğini görmelerinin kendilerini etkilediğini ve bununda tarihi sevmelerini etkilediğini belirttiler. Örneğin öğrencilerden 13 yaşındaki Yaprak Ağırbaş

“Kitaplarda resimlerini gördüğüm tarihi eserleri yakından görmek çok hoşuma gitti ve tarihi eserleri daha ayrıntılı görmüş oldum” dedi.

Gezi sonrası sınıfta gezinin değerlendirilmesi yapıldı. Öğrencilerin çoğunun bu tür gezilerin her zaman yapılmasını istedikleri görüldü.

2. GENEL SONUÇ

Bu yüksek lisans tez çalışmasında, yerel tarih öğretiminin öğrencilerin tarih derslerine olumlu yaklaşmasında etkisi olduğu saptanmıştır. Yerel tarihle ilişkilendirilmiş örnek müfredat programı, Erzurum İli Pasinler İlçesi Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu II. Kademedeki 6. Sınıflarda etkili olacağı yargısından hareket edilerek sosyal bilgiler dersinde 2001-2002 eğitim-öğretim yılı I. dönem boyunca uygulanmıştır.

Uygulamada kullanılan yerel tarih ile ilişkilendirilen örnek tarih programı; Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı sosyal bilgiler müfredat programı ile yerel tarihin ilişkilendirildiği örnek müfredat programını, yörede bulunan tarihi mekanlara gezi-gözlem düzenlenmesini, öğrencilere ilçe tarihin ve ilçedeki tarihi eserlerin incelenmesine yönelik inceleme- araştırma ödevlerin verilmesini, öğrencilerin sınıf içinde ve sınıf dışında yaklaşımlarının tespit edilmesini içeren bir paket program olarak hazırlanmıştır. Uygulamada yürütülen çalışmada somut verilere ulaşmak istendiğinden programın uygulanmasından önce ve sonra, tarafımızdan hazırlanan test soruları kullanılarak öğrencilere ön-son test sınavları uygulanmıştır.(Ön-son test sonuçları 1-2-3-4 nolu grafiklerde, sonuçların t-testi analizi ise tablo-1-2-3-4-5 de belirtilmiştir).

Ön testin değerlendirilmesinde uygulamanın yapıldığı iki sınıf öğrencilerinin de seviyelerinin birbirine yakın olduğu sonucuna varılmıştır. Yaklaşık bir dönemlik bir uygulama sonucunda uygulamanın yapıldığı sınıfın başarı grafiğinin ve tarih dersine ilgi ve meraklarının karşılaştırma yapılan sınıfa göre daha fazla olduğu görülmüştür. Uygulamanın yapıldığı sınıftaki öğrencilerin derse daha ilgili oldukları, derse daha fazla katıldıkları tespit edilmiştir.

Yerel tarih öğretimi ile ilgili yapılan uygulama sonucunda, tarih öğretiminde problem sayılan ezberciliğin geri planda kaldığı; tarih öğretiminin öğretmen merkezli değil, öğrenci merkezli bir vaziyet aldığı görülmüştür. Ayrıca, öğrenci çevresindeki

tarihi araştırmaya ve incelemeye teşvik edilerek araştırma yeteneğinin geliştiği, çevresindeki tarihi öğrenirken aktif bir şekilde olduğu görülmüştür.

İstatistiksel değerlendirmede yerel tarihe yönelik yapılan uygulamanın etkili/başarılı olduğunu gösteren sonuçlara ulaşılmıştır. n test ve son test arasındaki farkların değerlendirilmesi ile ulaşılan sonuçlar uygulamanın etkinliğini gösteren bilimsel kanıtlardır; bunların dışında, uygulama boyunca tanık olunan öğrencilerin istek ve merakları rakamlarla ifade edilemediğinden bilimsel kanıt olarak kabul edilmese de bu değerlerle oluşan araştırmacının kişisel gözlemleri de uygulamanın başarısını doğrular niteliktedir.

Uygulamanın belirli bir ölçüde başarılı kılan en önemli etken, teorik bilgilerin aktarılmasında çevrede bulunan ve çocukların birden çok duyu organına hitap eden, öğrenciler için daha somut olan tarihi kalıntılar ve uygulama çerçevesinde yörede bulunan tarihi eserlere ve mekânlara yapılan gezi-gözlem çalışmalarıdır. Yerel tarih konularının ğrenci yaklaşımında etkili olmasındaki sebep olarak en önemli faktörün, öğrencilerin işlenen tarihi konuların içinde olması ve ğrenci için konuların somut gelmesi görülmüştür.

Araştırmanın I. bölümünde yerel tarihe yönelik literatür taraması yapılmış, yerel tarihin önemli ve faydalı olduğuna dair bir çok bilgi elde edilmiştir. Yerel tarihe yönelik çalışmaların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da istendiği, bakanlığın bunu öğretmenin kendi tercihine bıraktığını, fakat öğretmenlerin bu konuya gerekli ilgiyi göstermedikleri ve çeşitli nedenlerden dolayı yerel tarih öğretimini uygulamadıkları tespit edilmiştir.

Uygulamayı yapan araştırmacı, yerel tarih öğretimine yönelik bu çalışmasının, yerel tarih ğretilimiyle ilgilenenlere, yerel tarihin ve yerel tarih öğretiminin ne olduğunu, yerel tarih ğretilimi konusunda neler yapıldığını, yerel tarih öğretiminin faydasını ve nasıl yapılacağını örnek bir uygulamayla belirtmesi açısından bu çalışmanın bir kaynak araştırma olacağını ummaktadır.

3. ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında, araştırma bulgularına dayalı olarak geliştirilen öneriler bulunmaktadır.

1. Öncelikle yerel tarih öğretimine yönelik çalışmaların artırılması gerekmektedir. Ayrıca bu yönde yapılacak çalışmalara imkân sağlanmalıdır. Yerel tarih öğretimi konusu konferans, panel gibi platformlarda gündeme getirilmeli, yerel tarih çalışmalarına yönelik komiteler kurulmalıdır. Yerel tarih öğretimi için alt yapı çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Yerel tarih öğretiminde kullanılacak dokümanın sağlanması, bu yönde yayınların hazırlanması, yerel tarih öğretimi için önemli bir yeri olan müze ve tarihi mekân konularındaki sorunların giderilmesi gerekir.
2. Milli Eğitim Bakanlığı yörede bulunan tarihi kalıntıların, tarihi izlerin öğretilmesini, okul çevresindeki tarihi mekânlara geziler düzenlenmesini istemektedir. Fakat bunu esnek bırakarak, öğretmenlerin iyi niyetine bırakmaktadır. Yerel tarih öğretiminde önemli bir yeri olan okul dışı tarih öğretiminin öğretmenlerin iyi niyetine bırakılmaksızın, yıllık tarih programlarında zorunlu tutulmalıdır. Fakat bu zorunluluğun sağlanması içinde gerekli alt yapı sağlamalıdır. Öncelikle öğretmenin önündeki bürokrasi engelini azaltmalı, maddi imkânlar sağlamalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı, İl ve İlçe milli Eğitim teşkilatında yerel tarih öğretimi konusuyla ilgilenen bölümler oluşturmalıdır. Bu bölümler tarih öğretmenlerine yerel tarihin öğretilmesine yönelik kaynak dokümanları sağlamalıdır. Öğretmenlerin yörelerinde bulunan tarihi mekânlara yapacakları gezi-gözlemlerinde maddi imkân sağlanmalı, bunu yapan öğretmenleri ek ders ödemesiyle teşvik etmelidir. Ayrıca Milli Eğitim Müdürlüklerinin yapacağı hizmet içi eğitim şeklinde bir çalışmayla tarih öğretmenlerinin yerel tarih öğretimi konusunda bilgilendirilmelerinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

3. Yerel tarih öğretiminin gerçekleştirilebilmesinin bir gereği de, okulun bulunduğu yerel tarih ile ilgili daha önceden araştırılmış, hazırlanmış bilgi birikiminin olmasıdır. Avrupa da daha XIX. yy'ın başlarından itibaren yapılan yerel tarih araştırıcılığı bizde gecikmiştir. Bu nedenle yerel tarih ile ilgili araştırmalara önem verilmeli, elde edilen bilgiler kaynak olarak sunulmalı, belediyelerde veya yöre kütüphanelerinde yörenin tarihi ile ilgili arşivler oluşturulmalıdır.
4. Tarihsel çevrede tarih öğretimiyle ilgili kılavuz kitaplar öğretmenlerin kullanımına sunulmalı, okulun bulunduğu yörenin tarihsel dokusu göz önüne getirilerek tarih ders programı bağlamında yapılacak okul dışı etkinliklere işlerlik kazandırılmalıdır.
5. Öğretmenler, kendi ilinin tarihini devamlı ve ayrıntılı bir şekilde anlatmayı ödev saymalıdır. Yakın çevre tarihi ile coğrafyasına mutlaka gerekli olmasa bile, öğretmenlerimizin bu hususu daima göz önünde bulundurmaları gerektiği düşünülmektedir. Yerel tarih öğretimini sadece tarih öğretmenleri değil, diğer branştaki öğretmenlerde göz önünde bulundurmalı, görev yaptıkları bölgenin tarihi ve konumu hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiği, yeri geldiğinde de öğrencilere bu bilgiyi aktarmakları gerektiği düşünülmektedir.
6. Tarih öğretmenleri, öğrencilerine bulundukları yörenin tarihi geçmişiyile ve yöredeki tarihi eserlerle ilgili araştırma-inceleme ödevi vererek çocukların araştırmacı yönünü geliştirebilir hem de yerel tarih ile ilgili arşiv oluşturabilirler. Tarih öğretmenleri görev yaptıkları yerel tarih ile ilgili bir arşiv oluşturabilir, bunu öğrencilerin imkânına sunabilirler.
7. Hem ilköğretim hem de ortaöğretim sınıflarında en az bir tane almanın zorunlu olduğu dönem ödevleri de yerel tarih öğretimi için kullanılabilir. Tarih dersinden alınacak ödevler genel tarih programı konularına paralel, yerel tarihten seçilebilir. Dönem ödevlerinin not ortalamasına doğrudan

etki edeceğinden öğrenci tarafından bu ödevlerin hazırlanmasına hassasiyet gösterilecektir.

8. Yerel tarih öğretiminde önemli bir yeri olan tarihi eserlerin ve müzelerin bulunduğu yerlerde öğrenciye gerekli bilgiyi verecek görevli kişilerin bulundurulması, müze konusunda rehberlik servislerinin oluşturulması, müzelerle ilgili dokümanların hazırlanıp müzenin bulunduğu yöredeki tarih öğretmenlerine bu dokümanların ulaştırılması gerekir. Ayrıca Avrupa da olduğu gibi çocuk müzelerinin kurulması ve geliştirilmesi gerekir. Böylece çocuk eğlenirken öğrenmiş olur.
9. Üniversitelerde okuyan tarih öğretmeni adaylarına, eğitimleri sırasında yerel tarih öğretimi konusunda gerekli bilgi verilmelidir. Yerel tarihin öğretilmesi için üniversitelerde tarihsel çevrenin nasıl kullanılması gerektiği öğretmen adaylarına öğretilmelidir. Tarihsel çevre kaynakları hakkında nasıl bilgi edinileceği, elde edilen bu bilgilerin öğrenciye nasıl aktarılacağı belirtilmelidir. Göreve başlayacakları okulun bulunduğu yörenin tarihini öğrencilere nasıl öğretecekleri, yapacakları okul dışı etkinliklerinde nelere dikkat etmeleri gerektiği öğretilmelidir. Yerel tarih öğretimi konusunda öğretmen adaylarının öğrenci karşısında en az birer turist rehberi gibi olmaları sağlanmalıdır. Yüksek öğretim tarih programlarında yerel tarihe yer verilmelidir. Mesela; Ege Üniversitesi veya Dokuz Eylül Üniversitesi'nin tarih programların da "İzmir Tarihi", Selçuk Üniversitesi'nde "Konya Tarihi" veya "Konya ve Çevresi Tarihi" vb. tarih programı bulunan diğer üniversitelerde "yerel tarih" in ders olarak bulunmasının tarih öğretiminde faydalı olacağı kanaatindeyiz.
10. Lisans eğitimi sırasında tarih öğrencilerine yerel tarih öğretimi konusunda gerekli bilgi verilebileceği gibi, var olan tarih öğretmenlerine de bir çeşit hizmet içi eğitim verilerek yerel tarihin öğretimi konusunda metodolojik bilgi verilebilir.

11. Liselerde de yerel tarihe yer verilebilir. Mesela; milli tarih derslerinde “yerel tarih” olarak ayrılan ünite içerisinde o okulun bulunduğu ilin tarihi işlenebilir. Mesela; Erzurum’daki bir okulda “Tarih İçinde ve Türk Tarihinde Erzurum” veya “Erzurum Tarihi”, Ankara’daki okullarda “Ankara Tarihi” veya “Tarih İçinde ve Türk Tarihinde Ankara” vb., konuların müfredatta yer alması faydalı olacağını düşünülebilir.

12. Tarih öğretiminde problem sayılan ezbercilikten uzaklaşıp, öğretmen merkezli değil de, öğrenci merkezli bir tarih öğretiminin yapılabilmesi için, yerel tarih öğretiminin öğretmenler tarafından uygulanması gerekmektedir. Böylece öğrenci çevresindeki tarihi araştırma ve incelemeye teşvik edilerek hem araştırma yeteneği geliştirilir hem de öğrenci çevresindeki tarihi öğrenirken aktif bir durumda olur. Ayrıca, öğrenci çevresindeki tarihi araştırıp öğrenirken uzaktaki tarihe de merakı artar.

KAYNAKÇA

AĞAOĞLU, Adalet.

2000 Romantik Bir Viyana Yazı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

AKSEL, Malik.

2000 İstanbul'un Ortası. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

ALKAN, Cevat.

1998 Özel Öğretim Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

ATAY, Kenan.

1997 Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. Erzurum: Atatürk Üniv. Fen Edebiyat F. Matbaası.

BAYMUR, Fuat.

1949 Tarih Öğretimi. Ankara: İnkılâp ve Aka Kitabevi.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve Cuma ÇİVİ.

1999 Genel Öğretim Metotları. İstanbul: Beta Yayınları.

CANDAN, A. Said.

1998 Kavramlara Dayalı Tarih Öğretimi. Ankara: G. Ü. Sos. Bil. Ens (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÇALIK, Nabi.

- 1964 “Çevreye Göre Müfredat Geliştirme ve Turistik Bayburt Ünitesi.” İlköğretim Dergisi S.526. Ankara: M.E.B. Yayın Müdürlüğü.

ÇELEBİ, Funda.

- 2001 Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

DANACIOĞLU, Esra.

- 2001 Geçmişin İzleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

DEWEY, John.

- 1999 “Temel Eğitimde Tarihin Amacı” Çev: Bahri Ata. Milli Eğitim Dergisi S.147. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

DOĞANAY, Hayati.

- 1993 Coğrafyada Metodoloji. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

DURLU, Refik.

- 1962 “Gözlem ve Yakınyurt” İlköğretim Dergisi S.507. Ankara: M.E.B. Yayın Müdürlüğü.

ELDEM, Ethem.

- 1998 “Belgelerden Hareket Etmek.” Toplumsal Tarih Dergisi S.56. Akt: Osman Köker. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ERGİN, Osman.

- 1937 Muallim Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi.
İstanbul: Bozkurt Basımevi.

FİDAN, Nurettin.

- 1986 Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara.

GÖKSEL, Ömer Lütfü.

- 1958 Tarihi Çocuklarımıza Nasıl Öğretelim? Aydın.

GÖKYAY, Orhan Şaik.

- 1996 Milli Klasikler Kâtip Çelebi'den Seçmeler I. İstanbul:
M.E.B. Basımevi.

GÜNGÖRDÜ, Ersin.

- 1998 İlköğretim Okullarında Hayat ve Sosyal Bilgiler Dersi
Öğretimi. Ankara: Özcan Ofset.

İBN HALDUN.

- 1990 Mukaddime. Çev: Zakir Kadiri Ugan. İstanbul: M.E.B.
Yayınları.

İLYASOĞLU, Aynur.

- 2001 Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim. İstanbul: Tarih Vakfı
Yayınları.

KOÇYİĞİT, Selahattin.

- 1986 “Niçin Tarih Okuyoruz?” Milli Eğitim Dergisi S.69.
Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

KONUK, İsmet.

- 1963 “Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi.” İlköğretim Dergisi S.509. Ankara: M.E.B. Yayın Müdürlüğü.

KÖSTÜKLÜ, Nuri.

- 1999 Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretimi. Konya: Günay Ofset.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.

- 1990 Tarih Araştırmalarında Usul. İstanbul: Kubbealtı
Neşriyatı.

KYVIG, David E. MARTY, Myran A.

- 1998 “Yanıbaşımızdaki Tarih.” Yerel Tarih Dergisi S.1.
İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

-
- 2000 Yanıbaşımızdaki Tarih. Çev: Nalan Özsoy. İstanbul: Tarih
Vakfı Yayınları.

M.E.B.

1936 İlkokul Programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

1948 İlkokul Programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

1968 İlkokul Programı. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

1983 Tebliğler Dergisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

1990 İlkokul Programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

1993 Tebliğler Dergisi S.2381. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

1994 II. Kademe Sosyal Bilgiler Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi

1998 Lise Ders Programı. C.II. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

-
- 1998 Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İle İlgili Kararı S.62. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

M.E.G.V.S.B.

- 1985 Tebliğler Dergisi S.2190. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

MEMİŞ, Ekrem.

- 1990 Tarihi Coğrafyaya Giriş. Konya: Selçuk Üniv. Basımevi.

NEUMANN, Christoph K.

- 2001 “Yerel Tarih Çalışmalarının Kentlerin Bugünleri ve Gelecekleriyle İlişkilendirilmesi” Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

NICHOL, John.

- 1996 Tarih Öğretimi. Çev: Mustafa Safran. Ankara.

ÖZBARAN, Salih.

- 1997 Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. İzmir: Dokuz Eylül Üniv. Yayınları.

ÖZÇELİK, İsmail.

- 1996 Tarih Öğretiminde Yöntem ve Teknikler. Ankara: Özkan Matbaacılık.

ÖZTÜRK, Mutlu.

- 2001 “Derste Yerel Tarih.” Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim.
İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

PAYKOÇ, Fersun.

- 1991 Tarih Öğretimi. Eskişehir: And. Ünv. Açık Öğretim F.
Yayınları.

SAFRAN, Mustafa.

- 1997 “Tarih Öğretimi ve Çağdaş Müfredat Teorileri.” XII. Türk
Tarih Kongresi. Ankara.

SAFRAN, Mustafa ve Bahri ATA.

- 1998 “Okul Dışı Tarih Öğretimi.” G. Ü. E. E. F. Dergisi S.1.
Ankara.

SAKAOĞLU, Necdet.

- 1998 “Yerel Tarihçilik.” Toplumsal Tarih Dergisi S.59. Akt:
Atilla Lök. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

SAVARD, C.

- 1976 “Yakın Çevre tarihi ve Coğrafyası.” Çağdaş Pedagojiden
Seçmeler. Çev: Nejat Yüzbaşıoğulları. İstanbul: Milli
Eğitim Basımevi.

SERT, Gülay.

- 1993 Arkeoloji’de Ön Eğitimin Yaygınlaştırılması Sorunu.
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul
Ünv.

SOMEL, Selçuk Akşin.

- 1998 “Yerel Tarih ve Tarihte Yerellik.” Yerel Tarih Dergisi S.6.
İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

SÖNMEZ, Veysel.

- 1999 Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu. İstanbul:
M.E.B. Yayınları.

TAŞ, Ebru Şahbudak.

- 2001 “Yerel Tarih Çalışmaları ve Tarih Eğitimi”. Yerel
Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim. İstanbul: Tarih Vakfı
Yayınları.

TEKELİ, İlhan.

- 1998 Tarih Bilinci ve Gençlik. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt
Yayınları.

TOSH, John.

- 1997 Tarihin Peşinde. Çev: Özden Arıkan. İstanbul: Tarih Vakfı
Yurt Yayınları.

TÜKEL, Ahmet Rıza.

- 1962 “Çevreden Faydalanma Çalışmaları Tamamlar.”
İlköğretim Dergisi S.507. Ankara: M.E.B. Yayın
 Müdürlüğü.

UÇAR, Şahin.

- 1997 Tarih Felsefesi Meselesi. İstanbul: Nehir Yayınları.

ULUÇAY, Çağatay.

- 1958 Tarih Öğretimi Çevre İncelemeleri. İstanbul: Yeni
 Matbaa.

YAMAN, Mehmet.

- 1962 “Öğretimde Çevre ve Kaynaklarından Faydalanma.”
İlköğretim Dergisi S.507. Ankara: M.E.B. Yayın
 Müdürlüğü.

YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz Çalışlar.

- 2000 “Tarihçilik ve Müzecilikte Yorum ve Kurgu.” Toplumsal
Tarih Dergisi Ocak Sayısı. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

EKLER

ÖN TEST-SON TEST SORULARI

1- "Tarih geçmişte yaşanmış olayları, insan topluluklarını yer ve zaman göstererek belgelerle inceleyen bir bilimdir."

Buna göre aşağıdakilerden hangisi tarihin inceleme alanı dışında kalır?

- a) Sözleşme ve antlaşmalar
b) Olayların geçtiği yer
c) Yerşekilleri
d) Olayların geçtiği zaman

2- Türkiye'nin turistik bir ülke olmasının en önemli sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Anadolu'da çeşitli uygarlıkların kurulmuş olması
b) Türkiye'nin güneşinin bol ve üç tarafının denizlerle çevrili olması
c) Türkiye'nin akarsularının bol, serin yaylalarının olması
d) Türkiye'nin bitki örtüsünün elverişli ve yetişen ürünlerin çeşitli olması

3- İlkçağda Anadolu'nun önemli bir yerleşim merkezi olmasında aşağıdakilerden hangisinin etkisi diğerlerine göre daha az olmuştur?

- a) Tarıma elverişli olmasının
b) Uygun iklim şartlarının görülmesinin
c) Avrupa ve Asya kıtaları arasında köprü durumunda olmasının
d) Maden çeşitlerinin fazla olması

4- "Tarih hakkındaki bilgileri yazılı ve yazısız kaynaklardan öğreniyoruz"

Aşağıdakilerden hangisi yazısız kaynaklardan biri değildir?

- a) Mağara resimleri
b) Tarım aletleri
c) Kap kakaklar
d) Kitabeler

5- I- Sümerler ilk yazıyı icad ettiler.

II- Lidyalılar ilk parayı icad ettiler.

III- Kadeş, tarihte ilk yazılı antlaşmadır.

Yukarıdaki olayların ortak özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Tarihte meydana gelen ilk olaylardır
b) Yazının icadı dünya medeniyetinin gelişimini sağlamıştır
c) Paranın icadı ile takas usulü başlamıştır
d) Alfabenin gelişimini İon ve Roma medeniyetleri devam ettirmiştir.

6- Tarih öncesi devirlerde (yazı bulunmadan önce) yaşayan insanlar hakkında nasıl bilgi edinebiliriz?

- a) Yaptıkları büyük mimari eserlerden
b) Bıraktıkları yazılı metinlerden
c) Mağara resimleri ve ilkel aletlerden
d) Toplum düzenini korumak için koydukları kanunlardan

7- Kültür ve medeniyet tarihi ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a) İnsan toplulukları, her yerde, aynı zamanda, aynı çağı yaşamıştır
b) Farklı kültürler, çeşitli alanlarda birbirlerini etkilemişlerdir.
c) Geçmiş medeniyetler, arkeolojik kazılarla da ortaya çıkarılır.
d) Göçler, medeniyetlerin yayılmasında etkili olmuştur.

8- Aşağıdakilerden hangisi tarih biliminin konusu değildir?

- a) İnsanların yaşayış biçimleri
b) Toplumların sanat faaliyetleri
c) Şehirlerde olan depremlerin sebebi
d) Ülkelerin birbiriyle savaşmaları.

9) Aşağıdakilerden hangisi eski çağlardaki insan topluluklarının yerleşmek istedikleri alanlarda aradıkları özellikler arasında en az önem taşır?

- a) Uygun iklim şartları
b) Korunaklı bir çevre
c) Verimli tarım topraklar
d) Geniş düzlük alanlar

10) "Tarih bilimi, insan topluluklarının geçmişteki yaşatışlarını inceler. Tarihi olayların ne zaman, nerede ve nasıl gerçekleştiğini belgelerle ortaya koymaya ve sonuçlar çıkarmaya çalışır."

Burada, tarih biliminin hangi özelliğine değinilmemiştir?

- a) Bulguları kanıtlarıyla sunması
b) Yaşanmış olayları incelemesi
c) Her toplumda farklılık göstermesi
d) Olayları nedenleriyle açıklaması

11- Aşağıdakilerden hangisi, Türklerin Orta Asya'dan çeşitli zamanlardaki göçlerinin sebeplerinden değildir ?

- a) Kuraklığın getirdiği açlık tehlikesi
b) Nüfusun büyük bir hızla artması
c) Otlakların yetersizliği
d) Dinlerini yayma arzusu ve düşüncesi

12- Orta Asya Türk Devletleri'nin zengin bir kültürü olmasına rağmen kalıcı eser (tapınak, ev, vs.) bırakmamalarının sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Savaşçı bir millet olmaları
b) Hayvancılık yapmaları
c) Göçebe olmaları
d) Çin'in baskısı

13- Türk toplumlarında halı ve kilim dokumacılığının yaygın olması aşağıdakilerden hangisine bağlanamaz?

- a) El sanatlarının Türkler arasında gelişmesine
b) Tarımın geçim kaynağı olarak seçilmesine
c) Küçük baş hayvancılığın yaygın olmasına
d) Ticarete halı ve kilimciliğin önem kazanmasına

14- "İnsanlar üzerinde yaşadıkları, yurt edindikleri topraklardan kolay ayrılmazlar. Kuraklık, doğal afet, dış baskılar gibi güçlükler toplumların yeni yerleşim yerleri aramalarına yol açmıştır."

Yukarıdaki parçada aşağıdakilerden hangisinin daha çok konu edildiği söylenebilir?

- a) İnsanların güçlüklerle mücadelesi
b) Yerleşik yaşama nasıl geçildiği
c) Toplumsal gelişmelerin insanları nasıl değiştirdiği
d) İnsanların göç etme nedenleri

15- "Anadolu'da Romalılar'dan günümüze kalmış birçok eser vardır. Anadolu'da hamamlar, tapınaklar, tiyatrolar, yollar, köprüler inşa eden Romalılar, Anadolu'da siyasi, ticari ve sosyal ilişkilerin gelişmesini sağlamışlardır."

Bu bilgilere bakarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Romalılar Anadolu'da uzun süre yaşamışlardır.
b) Romalılar Anadolu'da sosyal hayatı geliştiren eserler yapmışlardır.
c) Romalılar mimariyi geliştirmişlerdir.
d) Roma İmparatorluğu Anadolu'da kurulmuştur.

16- "Erzurum Pasinler'de yapılan kazılarda çok eski çağlarda burada yaşamış insanlara ait bulgulara rastlanmıştır. Buluntular arasında kömürleşmiş buğday ve arpa kalıntılarına, köpek, keçi gibi hayvan kemiklerine ve toplu yerleşim birimlerine rastlanmıştır."

Yukarıdaki bilgilere bakarak burada yaşanmış insanlar için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Tarımla uğraştıkları
b) Hayvanları evcilleştirdikleri
c) Yerleşik hayata geçtikleri
d) Yazıyı kullandıkları

17-Büyük Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra Selçuklu ailesi tarafından kurulan devletlerden en uzun ömürlü olanı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Suriye Selçuklu Devleti
- b) Anadolu Selçuklu Devleti
- c) Irak Selçuklu Devleti
- d) Horasan Selçuklu Devleti

18-“ Malazgirt Savaşı Türk tarihi açısından bir dönüm noktasıdır. Bu savaştan sonra Anadolu’nun kapıları Türklere açılmıştır. Anadolu Türklerin yeni yurdu olmuş ve Türkiye Tarihi başlamıştır”

Aşağıdakilerden hangisi bu durumun kanıtı olamaz ?

- a) Türklerin kısa sürede tüm Anadolu’yu ele geçirerek Anadolu’ya yerleşmeleri
- b) Savaştan sonra Bizans’ın Anadolu’yu savunma gücünün kırılması
- c) Avrupalıların Anadolu’ya Türkiye demeye başlaması.
- d) Türklerin İslam dünyasında siyasi lider olması

19-Aşağıdakilerden hangisi Türk-İslam mimarisinin örneklerinden değildir?

- a) Hamamlar
- b) Manastırlar
- c) Medreseler
- d) Kervansaraylar

20-“Anadolu Selçuklu döneminde, Anadolu şehirlerinin gelişerek han, hamam, cami ve kervansaraylarla donandığı ve zenginleştiği görülür.”

Bu eserlerin, aşağıdaki yerleşim yerlerinin hangisinde daha çok yapıldığı söylenebilir?

- a) Ticaret yolları üzerinde
- b) Eski kültür merkezleri ve çevrelerinde
- c) Tarıma elverişli bölgelerde
- d) Sınır boylarına yakın kent merkezlerinde

21-“Bizans ve Avrupalıların uzun süre Anadolu dedikleri bugünkü yurdumuza 12. yy.’dan sonra Türkiye demeye başlanmıştır.”

Bu durumun nedeni aşağıdakilerden hangisi olamaz?

- a) Anadolu’nun Avrupa kıtasında yer alması
- b) Anadolu’nun Türkler tarafından yönetilmesi
- c) Anadolu’nun Türk-İslam eserleriyle donatılması
- d) Anadolu’daki Türk nüfusunun artması

22-Türkler’in Anadolu’yu yurt edinmek istemelerinin nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- a) Orta Asya’daki Türk nüfusunun çok artması üzerine bazı boyların yeni yurt araması.

- b) Anadolu’ya hakim olan Bizans İmparatorluğunun zayıflamış olması
- c) Anadolu’nun Türklerin yaşamasına elverişli olması
- d) Anadolu’nun üç tarafının denizlerle çevrili olması

23-Aşağıdakilerden hangisi Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılmasında etkili olmamıştır?

- a) Köseadağ Savaşında Moğollara yenilmesi
- b) Yabancı tüccarlara gümrük indirimi yapması
- c) Babailer İsyanı’nın devleti zayıflatması
- d) Şehzadeler arasındaki taht kavgaları

24-1071 Malazgirt Savaşı sonunda

- Bizans'ın Anadolu'yu savunma imkânı kalmadı. Anadolu kapıları Türklere açıldı.
- Türkiye tarihi başladı
- Bizans'ın Türklere karşı Avrupa'dan yardım istemesi Haçlı Seferlerine neden oldu.

Yukarıdaki bilgilere bakarak Malazgirt savaşının sonuçları için

aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a)Anadolu'ya Türkiye denmesine neden oldu.
- b)Büyük Selçuklular'ın Rumeli'ye geçtiği.
- c)Haçlı Seferlerine zemin hazırladığı
- d)Türkler'in Anadolu'ya hakim olduğu

25-Pasinler Savaşı'nın tarihi ve kimler arasında olduğu cevap aşağıdakilerden hangisidir?

- a)1048 —————> Türklerle-Bizanslılar b)1071 —————> Türklerle-Haçlılar
- c)1071 —————> Selçuklularla-Bizanslılar d)1048 —————> Türklerle-İranlılar

26-Aşağıda Malazgirt Savaşından sonra kurulan Türk Beylikleri ve kuruldukları yerler verilmiştir.

Eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

- a)Danişmentliler —————> Sivas b)Artuklular —————> Mardin
- c)Mengücekliler —————> Erzincan d)Saltuklular —————> Van

27-Selçuklular'ın Anadolu'yu Türklere açtığı savaşın adı nedir?

- a)Dandanakan b)Pasinler c)Malazgirt d)Miryakefalon

28-Aşağıdakilerden hangisi Anadolu'da kurulan ilk Türk Beyliklerinden biri değildir?

- a)Danişmentliler b)Saltuklular c)Artuklular d)Osmanlılar

29-Timur ve Yıldırım Beyazıt arasında yapılan ve Osmanlı Devleti'nin dağılma tehlikesi geçirdiği savaş hangisidir?

- a)Ankara b)Niğbolu c)Kösedağ d)Otlukbeli

30-Hindistan'da kurulan Türk Devleti aşağıdakilerden hangisidir?

- a)Babürler b)Karakoyunlular c)Gazneliler d) Selçuklular

31-Babürler zamanında yapılmış dünyanın en ünlü anıt mezarı hangisidir?

- a)Yeşil Türbe b)Taç Mahal c)Üç Kümbetler d)Anıtkabir

32-Aşağıdakilerden hangisi Moğol İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra kurulan devletlerden biri değildir?

- a)Kubilay Hanlığı b)Çağatay Hanlığı c)Altın-ordu d)Timur Devleti

33-Her yıl kutlanan ve Pasinler'in Kurtuluş tarihi aşağıdakilerden hangisidir?

- a)18 Mart 1918 b)13 Mart 1918 c)18 Mart 1920 d)13 Mart 1920

34-Türkler Anadolu'ya girmek için Bizanslılarla karşılaştıkları ilk ciddi savaş hangisidir?

- a)Kösedağ Savaşı b)Ankara Savaşı c)Malazgirt Savaşı d)Pasinler Savaşı

35-Türkler Anadolu'ya gelip yerleşmeden önce Anadolu'da kimler bulunmaktaydı?

- a)Selçuklular b)Bizanslılar c)Araplar d)İranlılar

36-Bizanslıların Türkleri Anadolu'dan atma düşüncesinin imkânsız olduğunu gösteren savaş aşağıdakilerden hangisidir?

- a)Miryakefalon savaşı b)Pasinler Savaşı c)Ankara Savaşı d)Malazgirt Savaşı

37-Büyük Selçuklu Devletinin en parlak zamanı kimin zamanında olmuştur?

- a)Süleyman Şah b)Kılıç Arslan c)Melikşah d)Alparslan

38-Hristiyanların birleşerek kutsal yerleri, müslümanlardan kurtarmak amacıyla yaptıkları seferlere ne denir?

- a)Coğrafi Keşifleri b)Balkan Seferleri c)Haçlı Seferleri d)Hint Seferleri

39-Anadolu Selçukluları'nın Parçalanmasında en önemli etkisi olan savaş aşağıdakilerden hangisidir?

- a)Ankara Savaşı b)Malazgirt Savaşı c)Kösedağ Savaşı d)Dandanakan Savaşı

40-Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

- a)Söğüt → Osmanlılar b)Kütahya → Candaroğulları
c)Isparta → Hamitoğulları d)Maraş → Dulkadiroğulları

41-İlk çağlardan itibaren devletlerin korunma amacıyla yaptırdığı yapıya ne denir?

- a)Cami b)Hamam c)Han d)Kale

42-Çifte Minareli Medrese aşağıdaki illerden hangisinde bulunmaktadır?

- a)Erzincan b)Erzurum c)Edirne d)Kars

43-Aşağıdaki Devletlerden hangisi Erzurum ve çevresinde hakim olmamıştır?

- a)Akkoyunlular b)Selçuklular c)Bizanslılar d)Hindistanlılar

44-Ticaret yollarının güvenliğini sağlamak amacıyla Selçuklular zamanında yapılan yapılara ne denir?

- a)Hamam b)Kervansaray c)Bedesten d)Kale

45-İlk Türk denizcisi aşağıdakilerden hangisidir?

- a)Barbaros b)Ali Reis c)Turgut Reis d)Çaka Bey

46-I-Dünya II-İlçe III-Şehir IV-Ülke V-Köy

Yukarıda verilen kavramların küçükten büyüğe doğru sıralaması

aşağıdakilerden hangisidir?

- a)I-II-III-IV-V b)V-III-II-IV-I c)V-II-III-IV-I d)V-II-IV-III-I

47-Anadolu'da Bizanslılardan sonra kimler yerleşmiştir?

- a)Araplar b)Romalılar c)İranlılar d)Türkler

48-Anadolu Selçuklu Devleti ve beylikler döneminde yaşayan insanların çoğu hangi dine inanmaktaydılar?

- a)Hristiyanlık b)Şamanizm c)Müslümanlık d)Gök-Tanrı

49-Anadolu Selçuklu Devleti zamanında devletin başında bulunan kişiye ne denirdi?

- a)Sultan b)Padişah c)Kağan d)İmparator

50-Otlukbeli Savaşı kimler arasında olmuştur?

- a)Akkoyunlularla-Karakoyunlular b)Akkoyunlularla-Osmanlılar
c)Karakoyunlularla- Osmanlılar d)Osmanlılarla-Timurlular

Yerel Tarihle İlişkilendirilmiş Günlük Plan Örneği

Ders: Sosyal Bilgiler

Konu: Anadolu'ya Yapılan Türk Akınları (Pasinler Savaşı)

Amaç: 1) Anadolu'ya yapılan Türk akınlarının önemini kavrayabilme.

2) 1048 Pasinler Savaşının yapıldığı Pasinler'in Türk tarihi açısından önemini kavrayabilme.

Tarih:

Süre: 40'

Sınıf: 6-B

Yöntem ve Teknikler: Anlatım, Soru-Cevap, Gösteri

Öğretim Stratejisi: Sunuş.

Araç ve Gereçler: Ders kitabı, Tarihte ve Günümüzde Hasankale adlı kitap, harita.

Öğrenme/Öğretme Etkinlikleri:

1) Öğrencilere "Pasinler de Türklerden önce kimler yaşıyordu?" sorusu sorularak öğrencinin derse motivesi sağlanır.

2) Pasinler de Türklerden önce ilk Urartu uygarlığının daha sonra sırasıyla Roma, Bizans ve değişik milletlerin yaşadığı öğrenciye anlatılır.

3) Anadolu'ya yapılan ilk Türk akınlarının önemi öğrenciye anlatılır ve öğrenciden istenir.

4) İlk Türk akınları sırasında Pasinler de meydana gelen olaylar öğrenciye anlatılır.

5) Oğuzlar'ın Anadolu'ya yaptıkları akınların önemi ve amacı öğrencilerden istenir. Türklerin Anadolu'ya nereden geldikleri haritada gösterilir.

6) Pasinler Meydan Savaşının Türk tarihi açısından önemi öğrencilere anlatılır. Pasinler ilçesinin bu çerçevede öneminden bahsedilir. Öğrencilere "Sizin ilçenizin isminin bütün diğer illerde öğrenim gören 6. Sınıf öğrencilerinin kitaplarında yer almakta olduğunu ve bu öğrencilerin ilçenizin ismini duymakta olduklarından" bahsedilir. Bu doğrultuda öğrencilere ilçelerinin Türk tarihi açısından önemi anlatılır.

7) 1071 tarihinde yapılan ve Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli bir yeri olan Malazgirt Meydan Savaşının başarıya ulaşmasında Pasinler Savaşının önemli olduğu öğrenciye anlatılır.

Değerlendirme Soruları

- 1) Anadolu'ya Türkler gelmeden önce burada kimler yaşamıştır?
- 2) Anadolu'ya yapılan ilk akınların nedenleri nelerdir?
- 3) Pasinler Meydan Savaşının yapıldığı Pasinler'in Türk tarihi açısından önemini belirtiniz?

GÖZLEM GEZİSİ PLANI

Dersin Adı: Sosyal Bilgiler

Gezi Tarihi: 06-02-2002

Gezi Yeri: Üç Kümbetler, Çifte Minare, Ulu Cami, Lala Paşa Cami, Yakutiye Medresesi.

Gezinin Hedefi: Çocukların bölgelerinde bulunan tarihi yerleri ve eserleri tanıma.

Gezinin Konusu: Çevreyi incelemek ve araştırmak. Öğrenilenleri pekiştirmek.

Geziye Çıkış ve Dönüş saati: 10:00-13:30

Gezi Sorunları: Okul idaresinden ve öğrenci velilerinden gerekli izin alınmıştır. Vasıta temin edilmiştir.

Gezi grubu başkanı: Sosyal Bilgiler Öğretmeni Hasan IŞIK.

Gezi Yerine Gidiş ve Dönüş Yolu: Pasinler Erzurum Yolu-Erzurum Pasinler Yolu.

Geziye Hangi Araçla Gidileceği: Belediye Otobüsü.

Gezi Grubu: 6-A-B sınıfı, 13 kız, 14 erkek öğrenci, Sosyal Bilgiler öğretmeni Hasan IŞIK, Matematik öğretmeni Hükmi KIZILTUNÇ katılacaktır.

Ek-4

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
İller İdaresi Genel Müdürlüğü

Sayı : B050Ll0070001.30717- 2808
Konu : Kültür ve Tabiat Varlıklarının
Öğretilmesi.

ANKARA
19.4.2000

ERZURUM VALİLİĞİNE

Ülkemiz; dünyanın en güzel coğrafyasına sahip ülkelerin başında yer almaktadır. Üç tarafı denizlerle çevrili; üç kıta'nın bulunduğu, tabiatın tüm nimetlerinin mevcut olduğu topraklarımız aynı zamanda bir çok medeniyete beşiklik etmiştir. Anadolu'nun dört bir yanında bu medeniyetlerin eserleri ve izleri hala mevcuttur.

Bugün ulusça üzerinde yaşadığımız bu toprakların kazanımı ve en değerli varlığımız Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu M.Kemal Atatürk'ün önderliğinde Milli Mücadele sonucu elde edilmiştir. Bu milli mücadelenin büyüklüğü ve önemi ancak onu simgeleyen bir çok tarihi alan; anıt ve müzelerin ziyaret edilmesi ve öğrenilmesi ile pekiştirilmektedir.

Bakanlığımızca yapılan tespitlerde; öğrenim çağındaki çocuklarımız ve gençlerimizin çoğunun içinde yaşadıkları çevreden habersiz oldukları, çevrelerindeki kültür ve tabiat varlıklarının farkında olmadıkları yada yeterince bilgili olmadıkları görülmüştür.

Ülkemizin dünya milletler yarışında hak ettiği yeri alabilmesi; iktisadi, sosyal ve kültürel alanlar başta olmak üzere her alanda çağın gerektirdiği seviyeye ulaşabilmesi, ancak insanlarımızı "yurt sevgisi ve yurttaşlık bilincinin" yeterince verilebilmesiyle mümkündür.

Çocuklarımız ve gençlerimizde bu sevgi ve bilincin oluşması ancak iyi bir eğitimle gerçekleşebilir. Bu eğitimin en önemli kısmı ise; üzerinde yaşadığımız bu toprakların nasıl kazanıldığı ve bu toprakların üzerindeki kültür ve tabiat varlıklarının öğretilmesi, bizzat gezdirilerek gösterilmesi ile mümkündür. Çocuklarımız ve gençlerimizin bu konularda bilgilendirilmesi yakın çevresini tanımalarında en önemli görev ve sorumluluk okullarımıza, okullarımızın idarecilerine ve öğretmenlerimize düşmektedir.

Bu konuların ders programlarında ve müfredatta yeterince yer almasının önemine; Kültür Bakanlığının taşra teşkilatının da benzeri çalışmalar yapmasının yararlı olacağına inanılmaktadır.

Valiliklerimizce de yukarıda ifade edilen konular üzerinde hassasiyetle durulmasını;

Bilgi ve gereğini arz ve rica ederim.

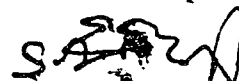

Sadettin TANTAN
Bakan

DAĞITIM :
Gereği :
Milli Eğitim Bakanlığına
Kültür Bakanlığına
Bakanlık Bağlı Kuruluşlarına
Bakanlık Merkez Birimlerine
Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine
81 İl Valiliğine

Kültür Md.

24.04.2000

Vali Y.

25.4.2000

Kültür İşleri
25-04-2000

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
PASINLER İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

AYI : B.08.4.MEM.4.25.13.05.379/2875
ONU : Kültür ve Tabiat Varlıklarının
Öğretilmesi.

30 107/2001

M.AKİF...OKULU MÜDÜRLÜĞÜNE
PASINLER

İl Makamının 19.07.2001 tarih ve 18458 sayılı yazıları ile, İl Mahalli İdareler Müdürlüğünün 2.07.2001 tarih ve 1877 sayılı yazıları ile "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Öğretilmesine ait yazılarının fotokopisi yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve bundan böyle her ay itibariyle doldurulan formların ekte gönderilen yazıda belirtildiği şekilde doldurularak, gönderilmesini rica ederim.

Temiray GELİK
Müdür
Şube Müdürü

: 23/03/2001 tarih ve 13-355/692 sayılı yazımız.

Ülkemizdeki Kültür ve Tabiat Varlıklarının Etkinliklerin çocuklarımıza ve gençlerimize öğretilmesi gili İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünden alınan yazı ve etkinliklere ait form ilginiz ekinde gönderilmiştir.

Her ay itibariyle gönderilmesi gereken formlarda yapılan etkinliklerin (x) işareti ilelendiği tespit edilmiştir.

Bundan böyle gönderilecek formların cem edilerek gidilen yerlerin açıklanıp, adetlerinin deilerek doldurulduktan sonra gönderilmesini rica ederim.

İTİM:
li Eğitim Müdürlüğüne,
tür Müdürlüğüne.

Cengiz GEVREK
Vali a
Vali Yardımcısı

19.07.01 21561
Kültür
Bakanlığı

**KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI KONUSUNDA VALİLİKLERCE
YAPILAN ÇALIŞMALAR**

İL : ERZURUM
DÖNEMİ : I. DÖNEM

ETKİNLİĞİN TÜRÜ	TARİHİ VE TURİSTİK YERLERİN TANITIMI	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI	EKOLOJİK DENGİNİN KORUNMASI AĞAÇLANDIRMA	DİĞER KONULAR	TARİHİ	KATILAN OKULLAR VE GRUP ADEDİ	KİŞİ VE ÖĞRENCİ SAYISI
GEZİ	Kalenin geçirili.				3.11.2011	11.11.2011	20
SEMINER							
DERS		Kul.ve T.Y.			11.11.2011	"	15
BİLGİ							
TOPLANTI							
KONFERANS							
PANEL							
SERGI							
YARIŞMA							
DUVAR YAZISI							
GAZETE							
KITAP							
BROŞÜR							
TV-SLAYT/RD							
GÖREV							
FESTİVAL-							
BAYRAM							
SERGI							
TOPLAM							
PLANLAR							

Suat ÖZARAS
Okul Müdürü

MEHMET AKİF ERSOY İLKÖĞRETİM OKULU MÜDÜRLÜĞÜNE
PASINLER

Milli Eğitim Bakanlığı 1995 Sosyal Bilgiler Programının 29.Maddesi doğrultusunda İlköğretim 6.(Altı) Sınıf Öğrencilerini gezi-gözlem amacıyla 20-10-2001 tarihinde 10:00-15:00 saatleri arasında Erzurum ili Pasinler ilçe merkezinde bulunan Hasankale'ye götürmek istiyorum.

Gereğinin yapılmasını bilgilerinize arz ederim.

Adres: Mehmet Akif Ersoy
İlköğretim Okulu
PASINLER

15-10-2001
Hasan IŞIK
Sosyal Bilgiler Öğrt.

MEHMET AKIF ERSOY İLKÖĞRETİM OKULU

PASİNLER
18-10-2001

SAYI:
KONU:Gezi İzin İsteği

20-10-2001 tarihi itibariyle 6/8 Sınıfı öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretmeni Hasan IŞIK'ın sorumluluğunda İlçe sınırları içinde bulunan Hasankale'ye götürülmesinde herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

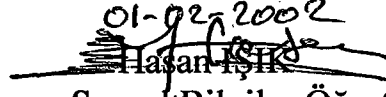
Suat ÖZARAS
Okul Müdürü

MEHMET AKİF ERSOY İ.Ö.OKULU

Pasinler

06.02.2002 tarihinde Erzurum il merkezindeki tarihi eserlerin
gezilip incelenmesi ve araştırılması için gerekli olurun alınmasını bilgilerinize
arz ederim

01-02-2002

Sosyal Bilgiler Öğretmeni

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
PASINLER İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

AYI : B.08.4.MEM.4.25.01.05.060/ 624
KONU : Onay

MEHMET AKİF ERSOY İ.Ö.O.MÜDÜRLÜĞÜNE
PASINLER

Kaymakamlık makamının 06.02.02 tarih ve 05/679 sayılı GEZİ ile ilgili onay ve
programı ilişikte gönderilmiştir.
Bilgilerinizi ve gereğinin ekli onay esasları doğrultusunda yapılmasını rica ederim.

1 : Onay (1 Adet)

77
08-02-2002
060

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
PASINLER İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI : B.08.MEM.4.25.13.05.060/ 629
KONU : Gezi

06/02/2002

KAYMAKAMLIK MAKAMINA
PASINLER

İlçemiz Mehmet Akif ERSOY İlköğretim okulu öğrencilerinin 06.02.2002 Çarşamba
günü Erzurum'daki tarihi yerlere gezi yapılacağından sınıf öğretmenini nezaretinde 06.02.2002
tarihinde Erzurum'a gitmeleri Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.
Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde gerekli olurun verilmesini arz ederim.

İmran TAŞBAŞI
İlçe Milli Eğitim Müdürü

OLUR

.../02/2002

Selim ÇAPAR
Kaymakam

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
PASINLER MEHMET AKİF ERSOY İLKÖĞRETİM OKULU MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI :379/112
KONU :Otobüs verilmesi.

31.01.2002

BELEDİYE BAŞKANLIĞINA
PASINLER

Okulumuz öğrencilerinin Erzurumdaki tarihi yerlere gezi yapılacağından 06.02.2002 Çarşamba günü saat 10.00 da geziye götürülmesi için bir adet otobüs'ün verilmesini arz ederim.

Suat ÖZARAS
Okul Müdürü

Pasinler

Velisi bulunduğum 20 nolu*Pasinler Zorlu*.....nın
Sosyal Bilgiler Öğretmeni Hasan IŞIK'ın gözetiminde 06.02.2002 tarihinde
Erzurum il merkezine yapılacak olan geziye katılmasında herhangi bir sakınca
yoktur.

Adres: *Pasabey mah.lesi*
1 Sokak No:55
ERZ / Pasinler

Velisi:

LÜTFÜ ZORLU
İmza

MEHMET AKİF ERSOY İ.Ö.OKULU

Pasinler

Velisi bulunduğum *3.55* nolu *Öğrencinin C. Paşa Odağın*
Sosyal Bilgiler Öğretmeni Hasan IŞIK'ın gözetiminde 06.02.2002 tarihinde
Erzurum il merkezine yapılacak olan geziye katılmasında herhangi bir sakınca
yoktur.

Adres: *Kasım paşa mah. Aydınlık sok. No:44*

Velisi:

Mahmud B. Savaş
İmza

Tarihi Hasankale

Çifte Minareli Medresenin Önünde Öğrencilerle Beraber

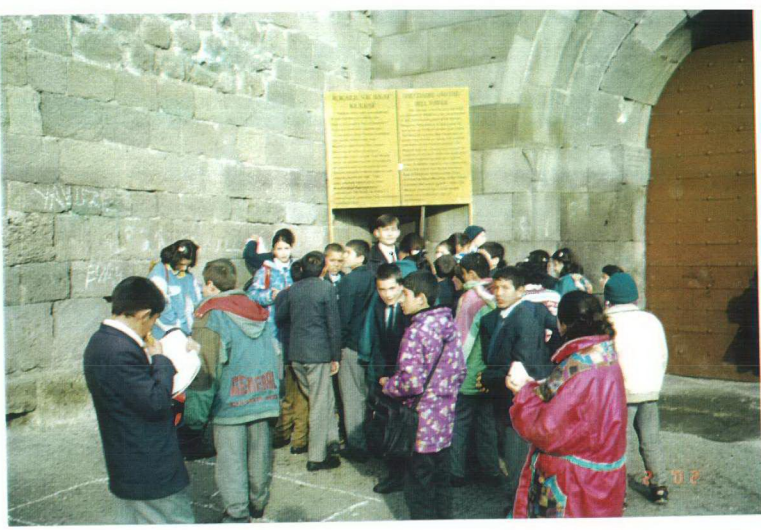
Tarihi eserlerin çevresindeki ve üzerindeki çirkin görüntüleri izah ederken

Yakutiye Medresesi önünde öğrencilerle

Üç Kumbetler önünde öğrencilerle

Tarihi Erzurum Kalesi ve Saat Kulesi önünde öğrencilerle

ADI: HİLAL

SOYADI: SAMANCI

KONUSU: Tarih ve Günümüzde

HASANKALE

OKULU: Mehmet Akif IL  ğretim okulu

No: 99

Sınıfı = 6/B

Öğretmenin adı ve Soyadı: Hasan I LIK

KAYNAK: Pasinler Tarihi

=TARİHİ COĞRAFYADA PASİNER=

= "ÖNSÖZ" =

İkinci keller, yurt adındıkları coğrafyalara kendi millî kimliklerini işlerler. Onlarda dil, ırk, din, töre ve folkloru, tarih ve sanat eserleriyle iz bırakırlar. Ülkemiz Ana'da bu derece yillik geçmişinde değişik çağlara sahne olmuş, bir çok medeniyetlere kucağına almıştır.

Bin yıldan beri bu topraklar Türklerin vatanı olmuş, millîtimiz vatan tuttuğu yerlere bütün benliğini vermiş, her anıyı kanıyla sulamış, eserleriyle donatılmış, abî kültür ve tarih nâkışıyla işlemiştir.

İlkemiz, coğrafi ve stratejik konumu itibarıyla ülkemizin çok önemli bir bölge de yer almaktadır. Belki bu nedenle, tarih perspektifinden bakıldığında, medeniyetler uğramış, yıkılmış, yıkılmış, yıkılmış işgal edilmiştir. Özellikle birinci Cihan harbi ile gelen ve üzerimize bir kabus gibi çöken Ermeni, alda hayale sığınmayan bir zettile zulüm yapmıştır. Nerede bir tırmak kasıksa altından bu zulüm fırlamakta, katilen masum insanların toplu mezarları silinmektedir. Bütün bunlara rağmen Pasin'in ülkesi ve devletini sevmiş, millî kimliğine bağlı kalması onları, Anadolu bu köşesinde Türklerin sigortası yapmıştır.

1918 Pasinler savaşı, belki Malazgirt'ten önce, Türklerin Anadolu'ya açılma kapısı olmuştur. İşte bugün, bugün bu halde Müslüman Türk'ün vatanıdır. Buna binlerce şehit verdiği zafer zaferi yurdudur. Onun için Hasan Kılıç tarihçisi - rakı tarih kâşer.

= DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ =

Karasal iklim şartlarının hüküm sürdüğü pasinler ovası ve çerresi, İrano-Turanî fitocoğrafya bölgesi içinde kalmaktadır. Bölgenin bitki coğrafyasından diklatce- en önemli özelliği kışların uzun ve soğuk, yazların nispeten kısa ve kurak geçmesi- yısıyla vejetasyon devresinin kısa olmasıdır.

Halbuki, yörenin günümüzdeki doğal ortam koşulları, bile, ağaç formasyonunun geliş- ine uygundur. Çünkü yağışın en az olduğu ova taban, dağlık bölgelerinde dahi Temmuz-ay- arasındaki yağış dışında etkili bir kuraklık söz konusu olmamaktadır.

= NÜFUS VE YERLEŞME =

Pasinler çerresinin ilk sakinleri yerleşik düzene geçtikten sonra, bu yöredeki beşe- ayat kesintiye uğramadan günümüzde kadar süre gelmiştir.

Pasinler İlçe merkezi'nin, İskitlerin Phasianlar Boyu'na kurulduğu ve adını da al- ınmaktadır. Ancak, ilhanlılardan Emir Hacı Tağı'nın ağılı hazinece yaptırılan kale (1336-1339) dolayı uzun süre Hazanbale adını taşıdı. Osmanlı yönetimi altına- iken dağlar Rus işgaline uğradı.

Pasinler ovası, tarımsal faaliyetler bakımından insanların yerleşip ekonomik faali- yelerde bulunmasına uygun bir bölgedir.

LHANLILAR (1256-1336)

Moğollar, Anadolu hareketi sırasında Pasinler'de sürekli bir şekilde göçe çıkmaya varamadılar. Kendilerine mensup kabileler yaz aylarını arazîlerinde geçirirdiler. Biter e kadar ve sürüler iâsasını bu verimli ova dan karşıladılar. "Orada" tabiri olunan bu yerler de büyük Nogay veya Hanların iâresinde idiler. Cengiz ve halifenin vefatından sonra, bu ordular da çimsiz devlet haline geldi. Pasinler yöresi ilhanlılar'ın hissesine düştü. 1256'dan sonra ilhanlılar çağı başladı. Bunlar, Sultanîye ve Tebriz gibi şehirlerde imar faaliyetlerine önem verdiler. Anadolu ile ticaret ilişkileri geliştirdiler. Kısa zaman sonra Tebriz, ortayada, doğu ve batı ticaretinin en büyük merkezi haline geldi. 1292'de Gayhatu - Han Kalabalık ilhanlı ordusu ile Pasinler'de göçe gösteriş yaptı. XIV. yy. başlarında Hoca Cemallettin yektâ, Erzurum'da oturmuştu. Aynı zamanda pasinler'e de hükmeden ilhanlı valisi idi. Erzurum'daki köllüğe kendisi tarafından inşa ettirilmiştir. Hoca kalem'in güney taraflarındaki Hestevile Ke(g)van köylerinin gelirlerinin bir bölümü mendere'ye vakfedilmiştir. 1325'te Şirav Tok Ali'nin b. 21. Ferrûhe Hatun, miyadın'da öldü ve burada toprağa verildi. Daha sonra inşa ettirilen Türbesi günümüzde ayakta durmaktadır. Abaka Han'ın (ölmü) 1284 geliştirdiği Tebriz XIV. yy. da da yıldırım parlayan bir şekilde koruyabilmisti. Muhammed Hüda bende Olcaytu ve Elbû Said Hanlar, ticaretin daha da gelişmesini sağladılar. Bu sonuc han zamanında pasinler'de ilhanlılar İslamiyet'i devlet dini olarak benimsediler. Aslen sütlü eşirlerinden olan abakılardan Pasinler'de mal ve mülk sahibi oldukları. Bölgenin imarında da gayretleri görüldü. Sahrab -ı garbi denilen batı anadolulu ticaret kervanlarının gidip-geldiği, hanların vâciblerinin hayati kolaylaştırıldığı mekan oldu. Gökhanlılar, bunun lada kalmayarak Aras üzerinde kendi isimleri ile alınan büyük taş köprü yaptırdılar. XX. yy. kadar bir caddede tahribata uğramasına rağmen, sürekli tamir ettirilerek, ana şehrî koruma bilmisti. Bunun büyük vâcib gelirleri olması ihtimal dahilindedir. Ancak şu ana kadar herhangi belge ele geçirilmemiştir. Gökhanlılar, ilhanlı dünyasına iyi kötü damgalarını vurmuşlardır. Oğlu Temür taşvebzı Bağdad Hatun bir caddede hadiseler dolayısıyla Resûliddin redîger tarihçilerinin sık sık bahsettiği kişiler, ilhanlı Devleti 1336'da tarihe karıştı. Bu nedenler Pasinler'de, yine bunlara bağlı büyük emirler iş başına geldiler.

KARAKOYUNLULAR

Karakoyunluların adı totemi inancından kaynaklanmaktadır. V. m. n. s. y. 'nin bu adını onlara sürülerin rengi ve cinsi ile basitçe izah dırabileceği şeklindeki teklifi ile kabul edilebilir. Karakoyunlu, Sarı'dı, Baharlı, Doharlı, Karamanlı, Alpavut, cekerit/cakırk, Aygünlü, Hacıra Ağaçeri ve Döğdölük Bayramlılardan meydana gelmekteydi. F. Sümer'in Tarih-i Türk maniyeden faydalanarak ifade sine göre, göçer hanın torunlarının Türel/Tura Bayır adında Diyar-ı Bekir ile Erzurum bölgesinde yaylak ve kışlak hayati yaşamışlardır. Bu coğrafî mekanlar göz önüne alındığında Karakoyunluların Pasinler gibi verimli sahalarıyla topraklarında hükmedilebilir. Nitekim, kaynaklarında geçmekte olan kabilelerinin bazılarının

inler'deki hadiselerle karışıklıkları bilinmektedir. Aynik bölgesi ve civarı Karakoyunluların başlıca dayanak noktası idi. Batıdan Eraklıların tehdidi belkide bunların burada toplanmaya mecbur etmiş olabilir. Timur bohsinde temas edileceği gibi karakoyunluların başlıca direniş noktasını teşkil etmişlerdir. Aynik kalesi, Musir Hoca ve ailesi tahsil edilmiş, böyle Türkmen üstünlüğü hissedilmiştir. Karayusuf, Aynik'i almahis'in her ne uygun zamanları beklemiştir. Temürlenk'in bölgeden uzaklaşmasını fırsat sayarak -Anğeresinde Emir Atlamışa karşı oldu. Nitekim bu vali veya kale komutanı Erarş'den Aynik'e dönmekte iken Karayusuf'a yenik düştü. Daha sonra Musir'a gönderildi. Aynik'e aynı yöneticisinin akrabasını gönderdi. İspanyol elçilik heyeti Aynik'ten arından geçerken bu hususu öğrenmiş ve notalarına ilave etmiştir. Veli/Delilen yerde Karakoyunlular gibi bütün kabilelerin saygı gösterdiği gibi bir Türk s yazıyordu. Hüs'de Temürlenk'in ölümü ile Hareketle geçen Karayusuf, Aynik'ten tekrar topraklarına kaktı. Ancak Erzincan'daki Mutahtarhanın torunu si bayete bulun ştu. Temür lü şahın karakoyunlularla düşmanca devam ettirdi. 13 Kasım 1420'de karakoyunlu İskender ile Şahruhun oğlu Cübi arasında bir takip hareketi başlatıldı. İskender, Pasinler'e Çoban köprüsünden acele geçerek Erzurum'a gitti. Bu defa karşılarına Akkoyunlular çıktı. Ağasıya bir mücadele oldu. Her iki taraftan asker öldü, Cübi, Çoban Köprüsü'nü geçtiğinde Rum haber dar oldu ve olayın olduğu dehşetten örperdi. (Ekim 1433) Karakoyunlular birlikte Erzurum yöresinde Akkoyunlularla söz sahibi olmaya başladılar. Bu arada Aynik eski sahibi Musir Hoca'nın oğlu Gazan Padışah Karayusuf'un hazinesini ele geçirirerek, Aynik görevine geldi ve bu kaleye maiyeti ile birlikte kapandı. Ondan sonra ispend'e bir müddet Aynik'de ikametden sonra Bağdat'a gitmiştir. Karakoyunlulardan kendisine çok şeyler belde hakimisi İskender, Akkoyunlular kendisine tutunamadı. Zira uzun Hama, kendisine sını Tunceli dağlarında büyük bir darbe indirdi. Kurvetlerinin ağunu kaybeden hükümdar nler yolu ile zeli bir vaziyette İrana sığındı. Burada kendi oğlu Şah Kübad tarafından öldü. Tahtacıhan bay geçti. Şah Kübad Alınca kalesinde sıkıştırdı. Temür lü şah hun araya girmezle sultan yeğeni Şah Kübadı afv ederek, Aynik ve Pasin yöresini verdi. Karakoyunlu şehzadesi ile bir müddet sonra, Aynik'e geldi. Babasını öldürdüğü kesindan anlaşılınca da tereğereği, muhabeme edilerek ölümüne karar verildi.

~~MAĞALLAR~~ MAĞALLAR

(XIII. YÜZYIL): Selkuklular, Harezmitilerden Pasinler yeni bir tehlike yüz yüze geldi. Bunlar mağallardı. Türkistan'da Harezmitlere son vererek büyük kabileler rekatına sebep olmuşlardı. Ağustardan sonra ikinci göç dolması Doğu Anadolu'da her şey salt ederken Pasinlerde buna sahne oldu. Mağallar tahribatı 1240' lardan önce sınırlar. Aras yuları vadilerine kadar nüfuz ederek, her şeyi yağmaladılar. Üveç, Kaden ve Togayın. olan Baycunagay 1242'de bir millet Ermen ve gücü de olduğu halde Pasin

den geçerek Erzurum'a ulaşmıştı. Pasinler gibi tarihi kent de Moğolların pençesinden kurtulamadı. Bir yıl sonra da Moğollar tekrar Pasinlerden geçerek, Selçuklularla karşılaşmak üzere Erzurum ve Erzincan'ı takiplice Köse Dağına gittiler. Baycuersi oir zaper kazanarak, Selçuklu nüfusunu yek etti. 1256'da Moğol orduları bir kere a aynı komutanın idaresinde pasinler'den geçerek, Erzurum'a gidiyordu.

SALTUKLULAR

Saltuk'un kim olduğu belli değil. Ancak Azerbaycana 1071'den sonra da Aras vane karosu boylarına yerleşmiş Oğuzların lideri olabilir. Bununla beraber, Resûdîddîn Mesrî = s'Ut-Tevârih'in "Selçuklular" bahsinde, Doğu Anadolu'da faaliyet göstermiş kumandan arasında Saltuk'tan söz etmektedir. Saltukluların merkezi Erzurum idi. Tercandan jonlu Dağına kadar ki düzlüklerde hüküm sürdüler. Erzurum'ı islami bir şehre kazandıran inşa ettirilmiş yapıların devamlılığını sağlamak üzere Pasinlerdeki bazı kuyular vaki olmuştu. Pasinler, saltuklular'ın en önemli kalesi idi. Naderide sınıra bitişik olmasıdır, rölere karşı ügümü, ziviri ve mircingend kaleleri kalkan destekli etmekteydi. Auniki ile Ahlatşahlara karşı duruyordu. Bu kale sağlamlığı ve müstahkemliği balamından orta çağın tanınmış mevkii idi. 1116'da Gâristanda Rustavî mintikasında bir Türkler dağılolar inerek Tao ilinde geldiler ve buradaki yeni yurt tuttular. Ki bu mintika, tam pasinler'in kuşine isabet etmekteydi. Türk (men) lerin hareketini takip etmekte olan Gârista' bralı Dard-izun Klarcet' in dir. Türkler ise belkide saltukluların verdiği izin ile Pasinler - Allah veki - (karni-por) besiminde hayatlarını idame ettirmekte iken düşman baskınlarına mah- bıldı. Çok sayıda insan kılıktan geçirilirken, sürüleride dağıldı, veyu günime talarak da- inildi. Pasinler'e Türk ve islami karablar kazandıran saltuklular 1202'de Selçuklular tarafından ebn kaldırıldılar.

MENİLERİ

Ermenilerin menşei halagereği gibi ortaya konulamamıştır. Bulconuda yazılanlar, genelde ideolojik mahiyettedir. Kimlere, neden dbyı "Ermeni" denildiğindemeçhul-
" Herodotos ve Rodoslu Eudokos Ermenileri, Anadolu'ya Thrakiadan gelen Phrygia'ya li-
ave onların büyükleri altına aldıkları dillerini kabul ettirdiklerini halklarla ilişiy-
tadılar. Persler, Arminas, Grekler Armeni'yi demişlerdir. Pompei Tragi gibi latinyazarla-
"Armenis" Rex Armeniae, Armenias isimlerini kullanmışlardır. Ancak adı geçenle
şimdi Ermenilerle alakası tam manası ile tesbit edilmemiştir. Bu coğrafisişimaa-
sonragelen isimleremi.colunda kendilerine birde "Hay veya" "Hait", oroz yede "Ha-
dan" demeltiler. Urartu, med, Kimmer ve kit sonradı, tarih şeridinde oturtulabilmek-
tir.

MAHALLARİ-

Part'ların doğudaki başlıca rakibi kthin menşeli ve italya'dan ortaya çıkan Ro-
atlılardı. Helenistik krallıklara arka arkaya sonveren Romalılar, m.ö. 1. yy'da, Armeni-
dediklerini dağıtık mintikaya girdiler. Erzurum ve Erzinccn mintikasında kendigöale-
i belirgin bir şekilde hissettirdiler. Elegeia / Ilıca yakınındaki savaş, doğu hakimlerinin
zyce yıpranmasına sebep olurken, phasian / Pasinlerde bunların kontrolüne girdi. Domi-
anus zamanında, Romalıların metbule hakları, tanımak istemeyen ardaes, üzerine
en düşmanı Pasinler meydan savaşında yendi. Cesur ve güçlü bir, Pasin mücadelesin-
büyük yararlılıklar gösterdi. Bundan dolayı, ardaes adı, üzerine gelen düşmanı yendi-
sin savaşında cesaretiyle örnek kahramanlık sergileyen biride Bagratlı Sembat-
ı. Roma devrinin en önemli inane hadiseside Hristiyanlığın ortaya çıkışıdır. Hz. İsa'nın
iki havarisinden Bartolomeus ile Thaddeus'un doğu Hristiyanlaştırdığı seklinde Ermeni-
anış vardi. IV. yy'da III. Tridates'in, Aziz Gre. grigorios'un etkisi ile Hristiyanlığı kabul
mesi sonucu bu ermenilerin ve diğerlerinin resmidini yaptı. Yeni ermeni kilisesi, bu-
bir süre sonra kapadokiya'daki Kayseri Başpiskoposluğundan bağımsız bir geliz-
meye başladı. Hristiyanlığın, bir müddet sonra bölgede bütün teşkilatı ile gerleştigi görü-
Pasinler mintikasında da Hristiyan büyüklere affedilmiş bir cede kilise inşa edilmiştir.
Birpiskopos Lusarovrg / Aziz Grigorios, kua zamandan kutsal kişi durumuna yükseldi.
asınlerdeki esinancın belirlenen olarak göze qarpan "Vank" adı verilen kisi lerdeki ayinler
zeriştiradan okunan beziirile duası mihraptadun hazirile duası, ekmele ve sarabın ha-
irlanması ve kutsalması, katekumenleri ayini ve komanyonla son bulan inananların ney-
nini iğine alıyordu. Pasinler, yökere Hristiyan inancının bütün ağırlığını üzerine almış-
tır. Ardaht isimli bir meşhul piskoposlardan biri idi. Tridates zamanında bu vaziyet devam
etmiştir. Euthalios, Pasinler'den almış meşhul bir din adamıdır.

DAGLAR:

Pasinler ovası, Erzurum'un minyatürü' görünümdendir. Kuzeyindeki dağlar karga pa-
zını alır. Dağuya doğru uzanarak, Allahu ekber ile birleşir. Bu kesimde, Han suyu, Ho-
ve zinin göze çarpmaktadır. Tabii Vadi kuzeyedoğru çakır Baba'yı aşarak Bardız'a
rek Güneydeki dağlar polindökenlerin zincirini teşkil etmektedir. Şah velend, Ali ba-
Akbaba, postu baba, Kızılbaş, Kızıldağ, Kavcınor adı ile Kağızmana doğru uzanır. Pa-
ovasının batısı, zikredildiği gibi Dere boynudur. 'Yöleseltisi' adıdır. Ancak, uzun ba-
ar. Yolcular ve kervan cıları epeyce zahmete sokmaktadır. Dağdaki dağlar, bir du-
görünümdendir. Sağın veya sarmusak adını almıştır. Bundan sonra sarı kamış ve
süzlüğü vardır. Vadiler, genelde. Eski çağdan beri strateji ile önemini muhafaza et-
tir. Zirin, Bardız ve Mıcingerd örnek verilebilir. Hasan Kalesinin yer aldığı dağ
nis diye tanılmaktadır. Astu acacın ve Mecoble gibi yükseltiilerde bu civarda olma-
r. Selaçulardan belkide XIV. yy'dan itibaren cıranis adını almış ve Hasan baba
ilmiştir.

=ESKİ YERLER VE KALELER

Pasinler, ediserler açısından zengin bir bölgedir. Urartulardan zamanımıza gelen ka-
ılar uzmanların ilgisini üzerine toplamaktır. Kalen'in bulunduğu kayalıklar, eski bir me-
- mağara mevcuttur. Sekil itti bari ile Erzurum'daki, Ümidim kayı yakınındaki kalar
garasını hatırlamaktadır. Sakaşukaynalarında, Bizanslılar zamanında önem kazan-
tır. Osmanlılarda üzerine bina yapılarak kullanılarak, kalyaştır. Pasinler batı
n dağyada eskimekçilerle doludur. Dere Boynunun ova başlangıcındaki Nebi
jü yakınındaki Urartu yerleşmesi ve höyüğü vardır. Kacale kalarıda, Coğu tahrip-
ilmiştir. Küp içinde olumsuz ve yette iktitlerden bahsedilmektedir. Büyük ve küçük
yöyleri ilk ve orta çağlarda Dou / Oü diye bilinmekte idi. Toy ismi ise Türk devri
ine aittir.

Sas katıntıları da geniş bir alanda yer almaktadırlar. Bu harabenin ortasında ve de
kenarında höyük yükseltmektedir. Fulus ve Karaz höyüklerine benzermektedir. Hazine-
xularının geniş yerde tahribine mahruz kalmıştır. 1987'de Atatürk Üniversite
Fen- Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve sanat tarihi uzmanları tarafından araştırıl-
rı yapılmıştır. Urartu - Karaz kültürü arasındaki, M.Ö. 2000 ile tarihlenmiştir.

Pasinler - Erzurum karayolunun solunda, Sas höyüğünün doğusundaki Bulamaç
altısında Seler çayı kenarındadır. Buradaki yükseltide biler, kalya insan iskeletle-
r, küp v.s aletlerin kalyalar ipade etmektedirler. Urartu - Karaz kültürü arasındaki, maza-
e tabir edilen, yer, asıl Bulamaç olmalıdır. Hasan kalenin kuzeyindeki sergime baka-
r, kalbula ve Aha arasında da höyükler görülmekte ise de ilmi araştırma yapılmıştır.
miltarda da asidye nazına rastlanmaktadır.

=TARİHİ COĞRAFYADA PASİNLER=

Tarihi coğrafya, eski geçmiş ile ilgilidir. Üzerinde yaşadığımız toprakların han-
sımlarla anıldığını araştırmaktadır. Buna nehirler, yaylar, yer isimleri, dağlar vs.
dahildir. Arkeolojik kalıntılar, yazılı mabemeler, zamanımızdan önceki için pr-
edinmemizi sağlamaktadır.

=TOPLULUKLAR= Pasinler'in ilk ahalisi urartulardır. Menseleri karanlıktır. Pasinler
aras boylarında ve değişik mintikalarında göze çıkmaktadırlar. Medler, bu krallığa
n veren İranlı unsurlardır. Bunlarında yayılma devrinde, Pasinler'de ikinci bir et-
k unsur ortaya çıkmıştır. Kimmerler ve İskitler ayrıca insanlardır. Tarih kaynakları-
göre, İskitler, kısa zaman kaldıkları pasinler'e ismini vermişlerdir. Phasiler, bu-
rede göze çıktıkları gibi, Kaptasguda da yaşamışlardır. Balkarla ilişkili olabilece-
ihtimal dahilindedir. J.C. Adelung ve A. Balbi, Malkar/Balkarlar veya Basıyanlar
birini kullanmışlardır. Perslerin Arming, Greklerin Armeni dedikleri Ermeni keli mesi-
n anlamı meçhul kalmıştır. Ermeni milli ismi ile ortaya çıkmak isteyen bu millet ya-
t topluluğu kendilerini Hay-Haik, yaşadıkları yerleri de Haşaydan diye görmemek-
dir. Ancak yavaş bir menzelenirmeden ilerite gitmektedir. Kutsal verilere yer ayı-
Ermeniler, Nuh, yafes, Gomer, Thiras, Thorgom ve Haik soy kökünü de benimsemiş-
dir. Perslerin son zamanlarında Pasinler'den geçen isenephanda'ki bilgi ve öldüce-
sthi kalmaktadır. Bu yazarı "yörenin halkı Phasranlar, Tadelar, Khalybler, ... gibi kom-
dalar" dıdır. Her üç isimde, zamanımıza kadar biraz değişiklikle gelebilmiştir. Ar-
2, Arşakunide denen Partlar, Pasinler'i bir ara nüfusları altına aldılar. Roma ile Latin
Hörü yayılmıştır. Ancak Roma lejyonlarınınindisında iskal edilmiş Romalı olmamıştır. —
d, pers ve part gibi tarihi seyrini tamamlamış devletlerin tebaası, IV. yy'da sasaniler
vücuda getirmiştir. Devlet ismini L. Ardashir'in babası, sasan'dan almıştır. Yani sasanide
bir millet yoktur. Bu asırda resmi dil pehlevice ve dinde zerdüşlük idi. Şu ana kadar
apınakları dışında, yazılı mae meye rastlanamamıştır. Ermeni tarihçilerinden Morise de-
nore'in yazdığına göre, pasinler'e yakın yerlerde, Sogyanlı Dağlar ve orcasındaki de-
lerde kuzeyli Türkler yerleşmiştir. Vlender Bulgar ve Vund, daha sonraları Vanand de-
len Bulgarlar, muharip insanlardı. Kendilerine mahsus kültürleri vardır. Bir çok köy ve
abada hayat sürmüşlerdi, Yukarı pasinlerde onların adı ile Vanant yurdu diye söylenmiş
. Ermeniler tarafından benimsenen Hristiyanlığı, daha sonraları, Gürcülerde katıldı-
agrat, mamikenian, Tao v.s isimlerin menze ide karanlıktır. Coğrafı olabileceği gibi
n topluluğunda adı dabilir. Halipelerin, Emevilerin ve Abbasilerin istan ettikleri ve
yük köçük kalelerde bulundukları Anaplarda pasinler'e renteli ile katmıştır. Pasinler-
Türk unsurunun diğer önceleride Oğuzlardır. Onlara ait bir çok köle aras ne-
boylarında, ovasında ve dağında yerleşmiş kenti damgalarını kurmuşlardır. Saltuk

arın hangi kabileden olduğu tam olarak teşhis edilememektedir. Erzurum ve havası içinde ol-
gu gibi Pasinler'de de kuvvetli oğuz varlığı hissedilmektedir. Bunu da arka arkaya ge-
ri gözetilere borçludur. Ayrıca, hazar ve Kıpçaklarında başka sebeplerle doğuda görüldüğü
bilinmektedir. Pasinlerin kuzeyindeki dağlık mntıkarda yoğun kuzeyli yerleşmesi ol-
muştur. XIII. yy. ortalarına doğru, moğal tehlikesi belirince, Aras boyları ve Pasin döz-
lemleri Türkmen maaşını teşkil etti. Hemen her kabile mensubunu görebilmek mümkün.
Bayındırlılar, Bayatlar, kayılar, daha birçok Türk grubu, onların öhünden kaçarak, sıg-
ınca yer olarak Pasinleri ve Erzurum civarını seçmişlerdi. Harezmilerde, bir ara bu toprak
da kalmışlardı. Ancak Alaaddin Keykubad ve Eşref rüçgarı bunların bir çoğunu dağıttı.
ğal ordularında Türkmenlerin baskıtlıları yerleri ele geçirdiler. Kızılak ve yaylak olarak
İlandılar. İçlerinde, hissedilir, Türk unsurunun göze çarptığı ilhanlılarda özellikle iskani-
likte aşına önem verdiler. Pasinlerde bu yerleşmeden nasi binisi almıştır. Gobanlılar, şat-
lılar, kara ve Akkoyunlularda pasinler'den karahisara kadar ki bölgede an anevri yaşayış-
larını devam ettire bilmişlerdir. Dede kerkut Destanı, Kitab-ı Diyarbekriyye ve gar-
anlı kaynaklarında, timurlu tarihlerinde de bölgenin etnik varlığı hakkında önemli-
ummeta rastlanmaktadır. Bayındırlılardan Akkoyunlar ortaya çıkmış ve diğer bir çok
diğer birçok kabilede onlara katılmıştır. Türkmen yaşayışının izleri, ilk zamanla
göre daha belirgindir. Erzurum, pasin ve bayburt düzlüklerinde görülen kömbetler, an-
ka baskını mezarlar bir fikir edinmemizi sağlar. Seyh Safiden dolayı sapevri-
nilen Şah İsmail'in varisleri yine Türkmen camiasının üzerinde ortaya çıkmıştır. Bun-
r genele kızılbaş veya sarı-şer diye anılmıştır. Osmanlılarda Şah İsmail rüçga-
ile dağılmış insanlara yeniden hayat hakkı tanınmıştır. Pasinler Hasan padişah ve-
Rumî kanunları ile güvenli hayat tarzını benimsemiş ve kabullenmiştir. Türk, gör-
ve ermeni ayırımı yanında, zamanla dini faktörlerde, kendisini hissetmiştir. Bude-
m, müslüman ve hristiyan ayırımı gâalenmiştir. Osmanlıların kendi buyruğu altındaki-
re toleranslı davranmaları XIX. yy'a kadar her hangi bir problem meydana getir-
miştir. Fakat misyonerler gizli ve açık faaliyetleri ile bu ahaliyi yönlendirmeye çalış-
lardır. Osmanlı-Rus harplerinin başlaması ile pasinler doğudan gelenlerin iltica yeri-
ki. Fakat 1228'de ilk defa ciddi göç sorunu ile karşı karşıya kalındı. Rus himayesini-
na uygun gören Ermeniler, kendi istekleri ile doğudan göç ederlerken bunlara Pasin-
rde de katıldı. Kırım savaşı sonrasında hayat şartlarının zorluğundan dolayı tekrar Pasin-
re dâhillerde görülmüştür. Yabancıların ve fanatik Ermenilerin teşviki ile 1917-1918-
toplu katliamlar ile Türk nüfusu hissedilir zarara maruz kalmıştır. Bir de belli aralıklarla
megbona gelen depremler pasinler ahaliyi içine aleyhinde rol oynamıştır. Fakat, de-
luğu gibi bugünkü ovanın zenginliği insanların kendisine çekmiştir. Her şeyi ile de hayat

ınadır.

URARTULARIZ Doğu Anadolu'nun ve pasinler bölgesinin ilk sakinleri urartulardır. MÖ 3000'den itibaren bu bölgede eski eser kalıntılarına pek rastlanmamaktadır. Bu devlet MÖ 2500 ile MÖ 600 seneleri arasında tarih sahnesinde göze çarpmaktadır. Asur kaynakları da bu devletin en büyük terimiy devlet millet ve ülkeyi ifade etmektedir. Göğre, Van ve Van gölü arasındaki tabiri pasinler'i de ihtiva eden bölgede saltanat sürdüğü belgelerin ışığında ortaya çıkmaktadır. MÖ 720'ye doğru Asur tehlikesini bu-
pen gelen kimmerlerin talip etmiştir. Ancak, İskitlere komşu kabilenin bölge-
pala kalmayarak, batıya doğru gitmesi gerçekte olan urartular, rahatlatmıştır.

M. 600'de urartular, İran'dan geri gelen medler tarafından ortadan kaldırıl-
at, pasinler'in yeterli ohaliş olarak yaşayışlarına yabancı hakimiyet altın da-
am ettirdiler. Urartulardan kalan taş üzerinde kazılmış kendilerine mahsus yazıları eama-
12 kadar gelebilmiştir. Lehmanın-Haupt tarafından ortaya çıkarılan yazı Har-
lar ve Türk alimlerin katkı ile sayıca artmıştır. Her şeyden önce simdi ki Hasan-
esinin bulunduğu olan eski, ortalı yerleşmesi idi. Kale ile sıcak su kaynağının bulun-
ju olan hake, dike kayalık üzerindeki büyük mağara urartularla ilgilidir. Diğer taraf-
ı zivir, Güllühisar / Avnik ve Arasın sağ tarafındaki Veli Baba civarında yazılı taş gibir-
keelerde yazıtlar bulunmuştur. Hasnibar, İskit, Avnik gibi eski yerleşme alanı idi i. H. Kon-
min arazi çalışmaları sırasında Avnik / Güllühisar'daki camii duvarında göze çarpan yazı t-
84'de, Erzurum müzesine taşınmıştır. 142-143 envanter numarasına kaydı yapılmıştır.

urada, urartuların en çok saygı gösterdiği tanrı Haldıdır. Aristiden sonra tahta-
idi anlaşılan sardur, Tuşpa (Van) şehrinde hakimidir. Muhtemelen, sardur, Avnik'te-
sinde de oturmuş ve gücünün belirtisi olarak adı küçük kitabeyle tertip ettirmiştir.

Horasardan sonra Eleşkirt istikametine giden yol talip edildiğinde, önce Aras neh-
ziliyor. Sonra Veli Baba çayının aktığı vadide, eski yol üzerinde yazılı taş denilen köy-
yine geniş ipadeli urartu kitabesine rastlanmaktadır. Kitabe metni ve anlamı okuna bilen-
sımları ile şöyledir.

Haldı kendi arabası ile Orta- ililere karşı yola çıktı, (Onların) geniş (bedretli, yay-
ı) ülkelerine karşı.

Haldı'nın korkusunun ihtisamıyla Haldı'nın arabasının korkusunun ihtisamıyla, Haldı'nın-
dretile ispinin in (oğlu) menua yola çıktı.

ERZURUM PASINLER

Erzurum ve onun güzel ilçesi Pasinler Türk tarihinde ve kültüründe önemli bir özellik-
geçmişe sahiptir.

Avlular'dan başlayarak cumhuriyet'e kadar hemen hemen bütün olayların geçtiği bu coğrafya parçamız fevkalade önemli özellikler arz etmektedir. Tarihî, siyasi, keri, ticari ve jeopolitik durumu bu bölgeyi her zaman öne çıkarmıştır.

Posinler ilaesi'nin coğrafi özellikleri, tarihi ve kültürünü toplayan ve bu amaçla miniv ve onun milli özelliklerini ifade eden böyle bir çalışmayı memnuniyet ve takdirle rslıyorum. Büyük bir emeğin, itinalı ve hassas bir çalışmanın ürünü olan bilgilerin lenmesinde emeği geçenlerdir. Zengin yeraltı ve kaynakları bakımından Erzurum'un kula gelen ilaesisidir. Vücutta zıpa veren kimyasal bileşiklerden oluşan bu çermiklerin zamanda posinler ilaesini turistik merkez konumunda getirmiş bulunmaktadır. Hasan kale bağında sayısız evliya barındırır, sayısız ilim ve devlet adamı, sa- ve kamutan çıkartmıştır.

=HASANKALE EFSANELERİ=

Hasankale'de, belgelerle tarihî kımlıkları sabit olan tarih eserler, kabirler, oeler yanında, etrafında çeşitli efsanelerin olduğu yerler, kabirler, türbeler de- cuttur. Bunlardan yöre halkın cadda meşhur olanların efsaneleriyle tanılalım.

NAZLI BABA= Asil adı HARİZ Muhammed efendi olup ram'dan H. 1027/m.1 tarihinde Hasankale'ye gelip yerleşmiştir.

HASAN DEDE= Buhara'dan gelip Hasankale'ye yerleştiği rivayet edilir. Ahmet yes- ocağındandır.

GÖĞENDER BABA= Göğender baba geri kalan ömrünü bu köyde geçirmiş, malvar- jini burada ilim ve din uğrunda tüketmiştir.

KARA ŞEYH= 1616 yılında köye şehirden göçüp Hasankale'ye yerleşmiştir. sil adı Derviş'tir. Hz. Hasan'ın 21. torunudur.

=HASAN KALE DESTANI=

Muhteşem kalesi göğsü ser çekmiş.
Çetkiden her yanı Hasankale'nin
Yüce dağlar arasında set çekmiş
Kudretten planı Hasankale'nin

İa kalede bülbülleri ötüşür.
Ovasında türlü mahsus yetişir.
Çiçek çimen birbirine katılır.
Hoş bakar gölgeni hasan kale'nin
Güneyinde kible dağı yükselir

Batısında karga pazarı gelir.
Kuzeyinde havındaki yücelir.
Pasınlar tabanı hasan kalenin
Güneyinde kible dağı yükselir.

Yeşilik bahçeler tertemiz hava
Öğmüş halk eylemiş Hazreti mevla
Kâpıcaları var derlere deva
Var derde devan Hasankale'nin

Şehit mezarıdır, yeşil yamaclar
Yapmış nice muhareme savaşlar
Osmanlı devleti oradan başlar
Tarihte var zanı hasan kale'nin

Ezelden meşhurdur bülbül şaki
Şakirin mescidi, zikir şaki
Büyük meflekler İbrahim habibi
Payı'dar sultanı Hasan kalenin

Büyük efe muhammed utfi'si var
Kamil Ependi gibi uleması var
Dünya tarihinde hulasası var
"Örgüsü" destanı Hasankale'nin

2001-2002 ÖZEL EV ÖDEVİ

Ders= Tarih

Konu= Emir Seyh Cami

Adı= Eda

Soyadı= Daş

No= 53

Sınıfı= 6-B

Okulu= Mehmet Akif İlköğretim Okulu

Ödevi Veren Öğretmenin

Adı= Hasan

Soyadı= Isık

EMİR SEYH CAMİSİ

Kendi adını verdiği mahallede Sivaslı Cami'nin 50m. kadar batısında euler arasında sıkışmış bir camidir.

İlkin ne zaman kim tarafından yaptırıldığı bilinmeyen caminin orjinal özellikleride tamamıyla kaybeldüğü için bir değerlendire yapmak mümkün değildir. Ancak XVII. Yy'dan kalmış olabileceği tahmin edilir. Bu günkü giriş kapısı üzerinde bulunan kitabe, 37 * 50 cm. dir. Bu beyutlar da, 4. satırlık Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olup 1896 yılında konmuş onarım kitabesidir. Kitabe metni şöyledir: "Bu cami-i şerifin taminine Mustafa Baba Efendi ve Ağa Esad Efendiler sebep olmuştur." Sene 1314 (1896).

Kitabeden de anlaşıldığı kadarıyla orjinalitesi çok değişmiş olan Emir Seyh Cami'nin 1970 yılında da bir onarım geçirdiği bilinmekte, bu onarımda da caminin Güneybatı köşesine bir minare eklenerek minare çıkıntısı kadar derinlikte birde son cemaat yeri ilâve edilmiştir.

1896 yılında ve 1970 yılında yapılan onarımlarla camiye tamamıyla sivil yapı görünümü kazandırılmıştır.

Ölçüleri bakımından Sivaslı Cami'ye çok yakın boyutlardaki (11.40 x 11.40m) Emir Seyh Cami'nin, tam kare bir olan üzerinde, hafif meyilli bir arazide yer alması dolayısıyla kuzeyi ve güneyi arasında kod farkı ortaya çıkmıştır.

Rasimler'deki diğer camilerin aksine batıdan bir girişe sahip Emir Seyh Cami'nin girişi, ileri taşkın sivrili bir kenar çerçevesi içerisinde yer alan basık kemerli kapıdan sağlanır.

İçeride girişin karşısında iki ahşap destek üzerine oturmuş mahfile, kapının karşısındaki merdivenlerle çıkılır. Mahfil, kuzey duvarının, 2/3'lük kısmını kapsar. Mahfili destekleyen ahşap direkler, güneyde diğer iki destekle caminin düz ahşap çatısını da taşırlar. İçte, ortada sekizgen, basık, ahşap bir kubbe bulunur. Kible yönünde iki, doğru ve batıdan biner pencere ile cami aydınlatılmıştır.

Çatı dışarıdan, çinko sac la piramidal şekilde basıka örtölmüştür. Beden duvarlarında, zeminden çatıya kadar, belli aralıklarda, mobz taş örgüler arasında ahşap kırıöler geçirilmiştir.

Kible, duvarın ortasındaki yapıya göre büyük tutulmuş, taştan ve sade bir nişten ibaret mihrap ve sağ köşede basit marangozluk işçiliğe gösteren ahşap, minber fazla dikkat çekmezler.

Senradan eklenmiş son cemaat yerinin sağında, düzgün kesme taştan kalın ve dikdörtgen kaideli minare, yeni bir unsurdur. Kaideden pabuçluğa, çatı seviyesinden geçilmektedir. Kılân kısmı, 1970 yılında caminin son onarımı sırasında Vakıflara yaptırılmıştır.

Adı: Eda
Soyadı: Daş
No: 53
Sınıfı: 6-B

Bugünkü Emir Seyh Cami'sinin görünümünü söylüyor: yapılış tarihi 1312'dir. 500 senelik bir camidir. Görünüşü eve benziyor ve bir minaresi var. Minaresi yüksek ve ucunda küçük lambalar var. Lambaların bir kısmı kırılmıştı. Moloz taşlardan yapılmış bir bölümü boyanmış bir bölümü ise boyanmamıştı. Çatısı çinko sacla örtülmüştür. Merdüvenleri geniş ve betonla yapılmıştır. Kapısı dar ve demir kapıdandır. Bahçesi yoktur. Tuvaletleri karşısında yapmışlar. Caminin arka tarafına ise çizgiler çizmiştiler. Caminin ön tarafının görünümü güzel arka tarafın görünümü çirkin, betonları kalkmış kiremitleri gözüktüyor. Arkadaki merdüven ezan okumak için çatıya çıkıyordu. Her canın dediğine göre depremde hasar görmüş bir camidir. Evler arasında sıkışmış bir camidir. Sokagın adı Konarya sokaktır. Sokak pis, yollar eğri ve düzensizdir. Caminin arka tarafında günümüze kadar kalan çok eski bir ev vardı. Evin balkonu eski süslere oymuşlardı. Bu ev benim çok dikkatimi çekti. Ev beni çok etkiledi. Caminin girişinde yakacakları (odunları) koymuştu. Minber ahşaptan yapılmış ve fazla güzel değil. Duvarlar gül çiçek desenleri ile süslenmiş. Tavanda, tespîh çekmeden önce okunan kur'an harfleri ile yapılmıştı. Hoşuma giden bir şey ise pankartlarla caminin girişinde insanları uyarmışlar. Caminin halıları değişik renklerle serilmişti. Caminin içinde de çatlaklıklar vardı. Caminin içi fazla dikkatimi çekmedi ama fanyaların desenleri çok dikkatimi çekti. Caminin girişini tamir etmemiştiler. Yani girişi temizlerken özen göstermemişler. Ayakkabı koydukları yer tahtadan yapılmış ve tahtası eskimışti. Caminin bazı görüntüleri bana çok ibnîç geldi.